

Att föra offentlig dialog om stadens framtida utveckling

- En studie av Färgfabrikens projekt Stockholm on the Move

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Examensarbete vid landskapsarkitektprogrammet, Uppsala 2013

Erik Peder Olsson

Sveriges Lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap, institutionen för stad och land

Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitektprogrammet 2013

EX0507 Självständigt arbete i landskapsplanering, 30 hp

Nivå: Avancerad E

© Erik Peder Olsson,

E-post: Erikpederolsson@gmail.com

Titel på Svenska: Att föra offentlig dialog om stadens framtida utveckling - En studie av Färgfabrikens projekt Stockholm on the Move

Title in English: To engage in public dialogue about the city's future development - A study of Färgfabrikens project Stockholm on the Move

Examinator: Ann Åkerskog, Institutionen för stad och land

Biträdande examinator: Sylvia Dovlén, Institutionen för stad och land

Handledare: Madeleine Granvik, Institutionen för stad och land

Foto: Författaren, där inte annat anges

Utgivningsort: Uppsala

Nyckelord: Planeringsprocessen, Kommunikativ planering, Medborgardialog, Medborgarinflytande,

Samhällsplanering, Infrastrukturplanering

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

SAMMANFATTNING

Stiftelsen Färgfabriken har under de senaste åren arbetet med ett projekt kallat *Stockholm on the Move*. De har samlat stadsbyggnadsaktörer och Stockholms invånare för att diskutera de kommande utmaningarna som stadens infrastrukturutveckling står inför. Ambitionen har varit att informera och väcka debatt för några av de frågeställningar som regionen möter. Projektets fysiska form representeras av den utställning som under fyra månader fanns på plats i Färgfabrikens lokaler. Detta arbete syftar främst till att undersöka på vilket/vilka sätt utställningen engagerat deltagarna i projektet, och vilka förutsättningar för dialog, debatt, medborgardeltagande och medborgarinflytande som skapats.

Studien består av tre delar, där den första består av intervjuer med initiativtagarna till projektet; Färgfabriken och KTH. Den andra delstudien innehåller intervjuer med två av de stadsbyggnadsaktörer som deltagit i projektet, Sweco och Trafikverket. Den sista delstudien är baserad på en enkätundersökning som riktat sig mot de besökare ur allmänheten som tog del av den fysiska utställningen. Tillsammans med teoretiska perspektiv kring medborgardialoger, kommunikation och kommunikativ planering strävar arbetet mot att undersöka vilka kvaliteter, vilka utmaningar och vilken potential som projektet och utställningen skapar.

Resultatet från varje enskild delstudie presenteras var för sig, men kombineras och vävs samman under diskussionsavsnittet. I arbetet diskuteras bland annat vilka förutsättningar som råder för projektet som en mötesplats mellan statliga och privata aktörer, och vilken roll allmänheten haft i projektet. Jag argumenterar för att den informella arenan skapar goda förutsättningar för stadsbyggnadsaktörer att delta i projektet, då den anses neutral, det vill säga utan politiska förbehåll eller uppdrag, samtidigt är den kreativ och skapar en god atmosfär. I arbetet diskuteras också varför inget konkret resultat kunnat nå inom projektet, och jag argumenterar att anledning kan vara att det i den informella arenan saknas formellt erkända beslutsvägar. Diskussionen inkluderar även paralleller till kommunala arbetsmetoder för översiktsplanering, detaljplanering och medborgardialog. Vidare diskuteras också de utmaningar som

kunnat identifieras, framförallt de som berör villkoren för allmänhetens medverkan, och i synnerhet den låga grad av inflytande allmänheten fått i processen. Arbetet vänder sig främst till samhällsplanerare, men även beslutsfattare kan finna inspiration till nya metoder för kunskapsbyggande och medborgardialoger i arbetet.

SUMMARY

Introduction

While reading literature on the subject of citizen participation and how the Swedish authorities nowadays handle this democratic issue, I soon realized that authors, researchers and planners often asked for new approaches to include the public. Planning is a difficult task, and the challenges of keeping dialogues with the citizens even more so. It occurred to me while reading, that the conditions surrounding the role of the state, and the role of private actors, made it increasingly unclear as to whom was really in charge of the planning process. And where do the citizens enter this process? On what conditions are they now a part of society's development? When the public interests and the state has less power, and the private sphere gains more influence, how can then the voices of the citizens be heard?

It is here that the foundation Färgfabriken became interesting. Their project *Stockholm on the Move* has the ambition to gather both public and private urban actors for discussing the major topics concerning Stockholm's future infrastructural development. Together with a dozen of these urban actors, they created a physical platform, an exhibition, exploring the future challenges of Stockholm's infrastructure. This public platform was intended to inform and enlighten both the city's inhabitants, as well as professionals, and create a debate about these issues. As a complement to these studies both seminars and workshops on different themes were arranged by Färgfabriken and the urban actors. The exhibition itself was opened from 22nd of November, 2012 to 24th of March 2013, and the seminars connected to the project were mostly concentrated within this time frame.

The purpose of this thesis is to explore and get a deeper understanding of the project *Stockholm on the Move*. The overarching question focuses on how the exhibition *Stockholm on the Move* created involvement among the participants, and furthermore, it explores how the concepts of dialogue, debate and citizen participation apply within the project. Some additional research questions arose during the work of this thesis:

- What kind of communication characterizes the platform?
- Which methods are used to create this communication?
- What is the result of this project?

What constitutes Färgfabriken? They describe themselves as an organisation whose ambition is to interweave architecture, art and urban development. They work in experimental projects, often transboundary, with the aim of creating unpredictable new encounters and perspectives within these themes. Färgfabriken is also a meeting platform with exhibitions, seminars and discussions, where they hope new ideas and thoughts can be born.

Theoretical framework

The theoretical tools introduced in this work are divided into four different chapters. It was gathered through a study of more recent literature on these subjects. The first chapter describes how planning and its' implementation has been recognized in Sweden for the last thirty years. A special focus is aimed at the trends regarding citizen participation and collaborative planning, showing how these aspects have been introduced into the Swedish legislation, and what guidelines apply for the public and the private sector in planning.

The second chapter brings up into detail what collaborative planning is, and how it is supposed to work. The work is based on Healey's (1997) theories of collaborative planning, bringing to light both thoughts about governance and the conditions that could be applied for stakeholders, arenas for meeting, styles of discussion and creating discourses, whilst working in a collaborative planning process.

In the third chapter the meaning of communication is explored, and what perspectives are available in order to analyse this. The thesis also describes the differences of the concepts of debate, discussion and dialogue and how they can be applied in planning conditions.

The last chapter examines citizen dialogues and citizen participation, and what differentiate these two concepts in planning. This also includes

different methods, such as Arnstein's (1969) ladder of participation and interpretations of what qualities should be part of these concepts to make them legitimate in planning.

Method

To gather empirical data about *Stockholm on the Move*, I have used a method called triangulation, meaning that I have used different sources to validate my data. This method resulted in three partial studies, whereas the first study was interviews with the promoters Färgfabriken and KTH, the Royal Institute of Technology. From Färgfabriken Creative director Joachim Granit, Project manager Karin Englund and employee Johanna Bratel, participated. From KTH I interviewed Professor Göran Cars. The aim of the first study was to get an understanding of what Färgfabriken and KTH had thought about this project while developing it. I also wanted to gather their perspectives and expectations on the project and the exhibition, while searching for both explicit and more hidden ambitions.

In the second study I came to interview two of the urban actors that had participated throughout the project; Trafikverket, also known as the Swedish Transport Administration and Sweco. From Trafikverket I interviewed Architect Karin Eklund, and from Sweco Architect Pia Kjellgren Schönning and Infrastructure planner Sverker Hanson participated. This set of interviewees gave me the perspective of both an authority and a private company. The interviews revolved around the expectations and perspectives these urban actors saw in the project and the exhibition.

The last study focused on the visitors of the exhibition. These were both professionals as well as visitors from the general public. With the help of a questionnaire I wanted to get opinions regarding the visitors experience from the exhibition. It was partly questions about the purpose of the exhibition, and what participating role the visitors had. The questionnaire also had a question concerning the method, and how well it was suited for different purposes. The visitor was also able to motivate their answers in free writing.

Results

Study one:

The results from the first study with Färgfabriken and KTH show that the expectations on the project differed somewhat between the two originators. Both KTH and Färgfabriken wanted to create a debate or discussion about the future infrastructural development in Stockholm. This should be done by rally the urban actors, and inviting the public, to a physical platform. But Färgfabriken's focus was more experimental, their focus was not on finding a solution to the issues that arose, but rather to see what the process would generate. It is not exactly clear what the result of the discussions within the project was. But both KTH and Färgfabriken are convinced that the urban actors have gained an insight to the challenges that the region confronts, and that these issues have been properly discussed and imprinted into their minds. Although in the end no actor took the responsibility for running the coordination of the regions development.

There are several purposes to be found regarding the exhibition. There is a consensus among the target group; professionals, as well as the general public. The exhibition is thought of as having accumulative characteristics, where different urban actors and the public can meet. The contents of the exhibition are meant to inform, inspire and orientate the visitors. But it should also have the capacity to create discussions and reflections among the participants. This is the reason why Färgfabriken arranged several workshops and seminars. Additional purposes mentioned with the exhibition are the gathering of thoughts and ideas.

The roles of the different participants were also investigated. The originators, Färgfabriken and KTH, had several roles to play in the project. Firstly Färgfabriken wanted to be able to provoke and criticize some of the existing thoughts of infrastructural development and perspectives connected to it. Therefore, Färgfabriken believe that the arena created have special features, that make the urban actors willing to participate in the project. One of the roles of Färgfabriken is thus to create a platform that is open and without any commissions or constraints. Secondly they coordinated the project by inviting the different actors and assist

with premises. Thirdly, Färgfabriken's own agenda, to experiment and participate in the discussions, is an important aspect in understanding their role in this project. KTH, together with Färgfabriken, seems to have been the engine in the project, since it was originally KTH's idea to create such a project. The invited urban actors have a central role in the project, since they are both assisting with funds and material for the exhibition, but also contribute in the discussions and experiments. The role of the public is somewhat unclear. They have the opportunity to react and write comments regarding the perspectives and information given within the exhibition, but how this material is later used is unclear. Although a lot of interesting material has come out of this method, and some has also affected the issues discussed by the urban actors.

Study two:

The results from the interviews conducted in the second study with Trafikverket and Sweco, show that their expectations regarding the project were very positive, mostly because of Färgfabriken's good reputation and their work with the earlier exhibition Stockholm at Large. Sweco points out that Färgfabrikens reputation comes from a creative and exciting environment, where new meetings can arise. Trafikverket also mentions this feeling of place, but indicated that it is rather the feeling of the premises that are attractive, and gives the project energy. Färgfabriken is unique, and there is no other forum like it. The results of the discussions within the project are somewhat disappointing, according to the two actors. Sweco points out that something more concrete, eg a statement or a manifest, would have been sufficient enough, but this was not the case. The creative process and the experimental attitude generated by Färgfabriken are mentioned as a good feature for creating a neutral meeting place, suitable for both public and private actors. Sweco mentions the seminars, or more precisely two of them, containing extra interesting results. These two seminars had certain characteristics that made cooperation between the actors an important feature, forcing them to contribute and creating something together, in spite of different views. When mentioning the purpose of the project, both actors indicate that the most obvious purpose is to gather urban actors and planners. It is also clear that the actors recognize a democratic value as a result of having a public exhibition.

Trafikverket sees this as the most important purpose, for them it is an opportunity to inform and debate the regions infrastructural issues with the general public.

Sweco and Trafikverket had approximately the same role in the project. They were both part of a small group working with the exhibition, and both assisted with funds and information. Trafikverket was less involved in the project since they had a similar project with other public authorities going at the same time. Sweco points out the importance of having Trafikverket, and other authorities, aboard the project. This fact gives *Stockholm on the move* some substance, and is an important part of their role. According to Sweco and Trafikverket, the general public's role is to take part in the discussion. Trafikverket, as already mentioned, recognises this as well. Although Sweco points out certain challenges with this. The general public's view is often focused on factual matter, while the focus of the exhibition, and the project, is to discuss the overarching issues of an entire region. Regarding Färgfabrikens role in the project, the urban actors are very positive, though they suggest that themselves could have gotten more liability.

Study three:

The last set of data comes from the questionnaire that the visitors of the exhibition filled in. It foremost shows that their opinion of the exhibitions' purpose is to inform the visitor about the contemporary debate and give the visitor an opportunity to reflect upon the issues of infrastructure development. The comments written by the visitors indicate that the displays within the exhibition had a very informative and pedagogical profile, this allowed the visitors to understand and reflect upon the content.

The second question was dedicated to the topic of which role the visitors had in the exhibition. The answer was almost as clear as the first question. The visitors thought that their role were to assimilate the information and reflect around the issues of Stockholms future infrastructural development. A few comments mention the exhibition as a meeting place, but most of them strengthen's the view of displays with interesting perspectives and pedagogical examples.

The final question touched upon the subject of what the visitors thought about the exhibition as a method. The method was considered good in order to raise interest, create involvement and to carry out a public debate.

Discussion

Discussing the first part study, the first subject that comes to mind is the lack of concrete results within the project. What particularly comes to mind is the lack of decisions regarding the region's future development. The urban actors seem aware of the problems regarding coordination, but the lack of liability for these issues is obvious. It is clear that the ambition from Färgfabriken was not to produce a result, but both of the urban actors had hopes that a more concrete result could be achieved. The reason for this, could be what Healey (1997) suggests, that informal arenas miss existing structures to validate decision-making. Still there are hopes that this method will create new projects, and inspire more formal arenas to take a similar approach. Specific qualities about this informal meeting platform are also discussed, in particular that the lack of predefined roles or political agendas triggers the will of participation among the urban actors. Furthermore, the public's role, and their opinions are discussed. The public's opinions are not as evident in the project, as those of the urban actors. Three reasons are identified as the reasons for this; the first being that Färgfabriken's thoughts about public participation was initially unclear. There was no way of telling whether the visitors would react to what they saw. The second reason is that most of the seminars held were focused on the professional's knowledge of the topics. The third was the evident fact that the public's interest in details and factual matter, rather than the big picture, made it more challenging to include them. The last issue discussed is the way the project was able to reach a wide audience.

The second discussion starts off with a discussion about the qualities expressed by the urban actors for participating in the project, eg creative process and a good atmosphere. Healey (1997) suggests that these are qualities that usually occur when a private actor's commitment towards an issue is raised, and I find that reasonable, arguing that this is also the case here. The issue concerning roles of the urban actors, and that the

participating authorities gives the project a substance are discussed. Sweco means this makes the project attractive, while Falkheimer & Heide (2003) means that this usually puts restraints on the other participants. This does not seem to be the case of *Stockholm on the Move*. Another important topic raised is Trafikverket's thoughts about democratic values within the project. I argue that these values are recognisable, in terms of being proactive, giving the public a chance to influence the development, but the method in itself should be taken into consideration since it does not really provide the qualities necessary to be called democratic, eg the possibility for the public to give feedback, and properly influence the decision-makers (DeLaval 1999 & Bygghälsöförskningsrådet 2000). Also discussed is the question what the exhibition means in terms of communication? I argue that it is a symbol for the issues at hand, helping creating awareness in media and among the public. But it is not only the exhibition that raises thoughts about communication, also the seminars and workshops are nodes for communication, primarily meeting points for the involved actors. The urban actors pointed out two of them as interesting, and they are therefore discussed. The seminars seems to be more appreciated when the meetings created an opportunity to participate in a social process, analysing, and shaping proposals together.

The results of the questionnaire are discussed as a proof for the exhibition being an arena that primarily informs the public, and not discussing, Stockholm's development. I use Arnstein's (1969) ladder of participation to theorise around this, and I argue that the method end up at the third step of this ladder; information. If the thoughts and ideas of the public had been allowed more room in the discussions, and eventually influencing the decisions, the method could very well be used in a formal context as consultation. It should also be pointed out that any formal decisions never were taken. The informal process makes it even more difficult to discuss the issue of influence. The method itself got good opinions from the public, therefore it should be considered to be of importance while looking for potential alternative arenas to raise debate, as asked for by Demokratiutredningen (SOU 2000:1).

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD.....	9
1. SYFTE & INLEDNING.....	10
1.1 Inledning & Problemrymd.....	10
1.2 Arbetets syfte.....	10
1.3 Forskningsfrågor.....	11
1.4 Avgränsningar.....	11
1.5 Målgrupp.....	11
2. BAKGRUND.....	12
2.1 Färgfabriken.....	12
2.2 Stockholm on the Move.....	12
2.3 Utställningen.....	13
3. TEORETISKT RAMVERK.....	16
3.1 Planeringens grunder och framväxt.....	16
3.1.1 Planeringens framväxt.....	16
3.1.2 Alternativa planeringsformer & dagens planering.....	17
3.1.3 Sammanfattning.....	18
3.2 Kommunikativ planering.....	18
3.2.1 Governance & styrning, eller vem som bestämmer.....	18
3.2.2 Förutsättningar för den kommunikativa planeringen.....	19
3.3 Dialog och kommunikation.....	20
3.3.1 Transmissionssynen och den meningsskapande synen.....	21
3.3.2 Dialog, debatt och diskussion.....	22
3.3.3 Sammanfattning.....	22
3.4 Medborgardialog och medborgarinflytande.....	23
3.4.1 Medborgardialogen och dess framväxt.....	23
3.4.2 Medborgarinflytande och medborgarmakt.....	24
3.4.3 Sammanfattning.....	25

4. METODBESKRIVNING.....	26
4.1 Delstudie 1: Färgfabriken.....	26
4.1.1 Syfte och urval.....	26
4.1.2 Val av metod.....	26
4.1.3 Genomförande.....	27
4.1.4 Metoddiskussion.....	27
4.2 Delstudie 2: Stadsbyggnadsaktörerna.....	28
4.2.1 Syfte och urval.....	28
4.2.2 Val av metod.....	28
4.2.3 Genomförande.....	28
4.2.4 Metoddiskussion.....	28
4.3 Delstudie 3: Besökarna.....	28
4.3.1 Syfte.....	28
4.3.2 Metod.....	28
4.3.3 Urval och population.....	29
4.3.4 Genomförande & utformning.....	29
4.3.5 Metoddiskussion.....	29
4.4 Litteraturstudier.....	30
5. RESULTAT.....	31
5.1 Delstudie 1: Färgfabriken.....	31
5.1.1 Inledning.....	31
5.1.2 Resultat & analys.....	31
5.2 Delstudie 2: Partners.....	36
5.2.1 Inledning.....	36
5.2.2 Resultat & analys.....	36
5.3 Delstudie 3: Enkäten.....	41
5.3.1 Resultat & analys.....	41
5.3.2 Enkätfråga 1.....	41
5.3.3 Enkätfråga 2.....	41
5.3.4 Enkätfråga 3.....	41

6. DISKUSSION.....	44
6.1 Inledning.....	44
6.2 Diskussion delstudie 1.....	44
6.3 Diskussion delstudie 2.....	46
6.4 Diskussion delstudie 3.....	48
6.5 Avslutande diskussion.....	49
6.5.1 Kvaliteter, utmaningar och potential.....	49
6.5.2 Mitt bidrag.....	50
6.5.3 Vidare forskning.....	50
6.5.4 Egen reflektion.....	51
7. KÄLLFÖRTECKNING.....	53
7.1 Tryckta källor.....	53
7.2 Elektroniska källor.....	54
7.2 Muntliga källor.....	55
8. BILAGOR.....	56
8.1 Enkät samt enkätresultat.....	56
8.1.1 Enkät.....	56
8.1.2 Enkätresultat.....	58
8.2 Missivbrev.....	59
8.3 Intervjuschema.....	60
8.3.1 Delstudie 1.....	60
8.3.2 Delstudie 2.....	60

FÖRORD

För fem år sedan, under hösten 2008, tog jag mina första stapplande steg på SLU och landskapsarkitekturprogrammet. Vad som kändes som en evighet där och då, har gått otroligt fort. Det är med en stor portion nostalgi och viss tyngd i hjärtat som jag nu lämnar denna trygga tillvaro. Jag har haft ynnesten att omges av många fina och lysande människor under denna tid. Människor som berört och inspirerat mig. Jag kallar er till vardags för släkt och vänner. Jag vill därför börja de första raderna i detta arbete med att tacka er! Tack, för att ni stöttar mig och alltid är en outtömlig källa till glädje i mitt liv. Ett hjärtligt tack!

Att skriva ett examensarbete har varit en stor utmaning. Det är som att försöka hålla reda på hundra studsande studsballar samtidigt. Det går liksom inte att förutse exakt var allting ska landa och vilken riktning saker och ting ska ta. Det är i princip omöjligt, men samtidigt är det också roligt och utmanande. För mig personligen har arbetet också varit det yttersta beviset på att jag självständigt kan genomföra och reflektera kring ett sammanhang. Det känns tryggt att ta med sig in i framtiden. Jag vill också framhålla att detta arbete aldrig blivit av, om det inte vore för det självklara bemötande som jag fått under arbetsprocessen. Det är verkligen roligt att känna att det finns människor som tar sig tid och lägger ner energi för att hjälpa till. Mitt allra ödmjukaste tack till Färgfabriken; speciellt Karin, Joachim och Johanna, som visat intresse för mitt projekt och haft tålamod med mig. Jag vill även rikta ett tack till de som ställde upp och lät sig intervjuas och bidra med synpunkter och tankar: Pia, Sverker, Karin och Göran. Utan er hade mitt arbete inte blivit en realitet. Ett enormt stort tack!

Avslutningsvis, några ord tillägnade min handledare Madeleine. Det genuina engagemang du visat har verkligen varit en stor trygghet för mig. Tusen tack för all värdefull hjälp och din självklara stöttning.

Erik Peder Olsson

Uppsala den 5:e Juni, 2013

1. SYFTE & INLEDNING

1.1 Inledning & Problemrymd

När jag i samband med mina funderingar kring vilket ämne jag skulle beröra ögnade igenom Dagens Nyheter (Sundström 2012) kom jag över en intressant artikel som väckte mitt intresse. Färgfabriken, bara namnet i sig var intressant och på något sätt lockande. Artikelns som jag läste handlade om en utställning vid namn *Stockholm on the Move*. En utställning som både ville utmana och verka nyskapande: Utmana, genom att kritiskt granska rådande uppfattningar om Stockholmsregionens utveckling, och nyskapande genom att ta ett helhetgrepp och lyfta frågan om stadsutveckling och infrastruktur till debatt. Alla verkade inblandade, från nationella och regionala myndigheter, till privata byggföretag. Det som slog an en ton hos mig var att även allmänheten verkade få en stor och central plats i utställningen. Genast började frågorna hopa sig: Jag undrade om de inblandade försökte skapa nya metoder för att samla kunskap och åsikter kring hur en regionell utveckling kan se ut? Och hur kan en allmän debatt skapas kring en så stor och svårgripbar fråga? Varför var det en stiftelse som tog detta initiativ och inte någon myndighet? Min nyfikenhet visste tydligen inga gränser, och plötsligt befann jag mig mitt i det som slutligen skulle bli mitt examensarbete. En studie av ett projekt som ville testa gränserna för hur Stockholms infrastrukturutveckling kunde te sig, i stort sett initierat av privata aktörer, sprungen ur deras engagemang för en samtida omstridd fråga.

När mina förstudier kom igång blev jag tidigt medveten om att litteraturen efterfrågade utveckling och nytänkande för medborgerligt deltagande inom samhällsutvecklingen (Cars 2001, s. 9; Denvall & Salonen 2000 s. 18; Demokratiutredningen SOU 2000:1). Svårigheten för kommunerna att involvera medborgare och privata aktörer har ofta varit problematisk och blivit kritiserad, speciellt för att dessa aktörer inte fått delta i de processer som föregår byggandet (Khakee 2000, ss. 14, 43). Sedan 1980-talets slut har kommunernas metoder och engagemang för frågorna visserligen ökat markant, mycket på grund av starkare lagstiftning i form av Plan-

och bygglagen och Miljöbalken. Nya metoder har också så småningom tillkommit, men många svårigheter kvarstår dock. Svenskar vill i hög grad engagera sig i samtida politiska frågor, men samtidigt tappar de politiska partierna medlemmar. En samhällsförändring från kollektiva värderingar i folkhemmet Sveriges anda har byts ut mot nyliberala värderingar (Khakee 2000, s. 17). Dessa förändringar skapar nya arenor och utmaningar för kommunerna att agera i. Gamla metoder är inte alltid längre representativa, eller tillräckliga tillvägagångssätt för att skapa beslutsunderlag för samhällets utveckling. Frågan som jag ställer mig är om en representativ demokrati utan folkligt engagemang verkligen kan sägas gå i linje med hållbarhetstankarna som kommit att prägla samhället? Den frågan är högst relevant för uppsatsens innehåll, men inte en del som jag försöker besvara mer än att visa var debatten ligger. Istället aktualiserar jag frågeställningar som berör hur ett medborgerligt perspektiv, hos både en bred allmänhet, myndigheter och enskilda stadsbyggnadsaktörer, kan gestaltas och ges utrymme i en samhällsutveckling där hållbarhetsbegreppet är centralt, och där nytänkande är något som efterfrågas av många.

1.2 Arbetets syfte

Syftet med detta examensarbete är att skapa en fördjupad förståelse för hur projektet *Stockholm on the Move*, och den fysiska utställningen den resulterat i, sett ut. Vilka kvaliteter innehåller projektet och vilka uppslag till alternativ för kommunala kanaler för dialoger, kunskapsbyggande och samhällsutveckling finns representerade? Med hjälp av intervjuer, både kvalitativa och kvantitativa, samt litteraturstudier har jag undersökt tre olika deltagargrupperns perspektiv; projektets initiativtagare, offentliga och privata aktörer, samt allmänheten. Jag har använt mig av teorier kring kommunikativ planering, kommunikation samt medborgarinflytande, för att närmare undersöka de kvaliteter som projektet och metoden skapar, men också försökt identifiera utvecklingspotential i processen. I arbetet med att undersöka de inblandade aktörernas tankar om projektet delade jag upp mitt genomförande i tre olika delstudier:

I delstudie ett, där Färgfabrikens personal, samt involverade personer från KTH intervjuats, är syftet uppdelat på två områden: Att undersöka

vilka initiativtagarnas tankar med projektet var. I synnerhet vilka tankar som präglat den interaktiva utställningen och vilken funktion den fick. Det andra syftet är att undersöka hur dessa tankar rent konkret kom att gestalta sig under projektet och utställningens gång. Målet var att skapa en övergripande bild av hur projektet utvecklats, och varför det fick denna utformning.

Den andra delstudie består av intervjuer med representanter från Trafikverket och Sweco, som varit engagerade i projektet. Syftet med denna delstudie är att undersöka de perspektiv som statsbyggnadsaktörerna hade på projektet och utställningen. Målet är att skapa en bild av deras engagemang och tankar kring projektet.

I delstudie tre är ambitionen att undersöka besökarnas perspektiv av utställningen och den publika delen av projektet *Stockholm on the move*. Tre huvudsakliga områden låg till grund för den enkätundersökning jag genomförde: Besökarnas uppfattning av utställningens syfte, besökarens uppfattning av deras egen roll i utställningen, samt hur väl de ansåg att utställningen verkade som metod.

1.3 Forskningsfrågor

Den forskningsfråga jag försökt besvara genom mina studier finner läsaren här nedanför:

- På vilket/a sätt har Utställningen Stockholm on the Move engagerat deltagarna och skapat möjlighet för dialog, debatt, medborgardeltagande och medborgarinflytande gällande framtidens infrastruktur i Stockholmsregionen?

Några följdfrågor till den övergripande forskningsfrågan dök också upp:

- Vilken typ av kommunikation präglas plattformen av?*
- Vilka metoder används för att skapa kommunikation?*
- Vad blir resultatet av en sådan process?*

1.4 Avgränsningar

Mitt arbete riktar främst in sig på projektet och utställningen *Stockholm on the move*. Syftet är att göra en fallstudie av projektet, där både processen, de inblandades roller och platsens (utställningens) betydelse för denna typ av projekt undersöks. Utställningen hölls öppen för besökande mellan den 22 november 2012 och den 24 mars 2013, och blir därmed i tid ett lämpligt exempel att studera eftersom jag fick möjlighet att studera en aktiv process, samt vilket resultat denna process till slut nådde. Jag undersöker inte vidare hur projektet förvaltas efter det att utställningen på Färgfabriken avslutats, främst av tidsmässiga skäl. Centralt i mina frågeställningar är metoder för individens och stadsbyggnadsaktörers förutsättningar att interagera och reflektera kring frågor som stadsutveckling och visionsarbete. Jag avgränsar studien till teorier om medborgarinflytande, kommunikation och kommunikativ planering. Dessa fann jag lämpliga att använda som verktyg för att analysera och diskutera projektet eftersom det finns gemensamma tankegångar mellan dessa teoretiska tillvägagångssätt och projektet. Teorierna är avgränsade i ett försök att bli så samtida som möjligt, och är därmed främst tagna från 1990- och 2000-talet.

1.5 Målgrupp

Detta arbete är främst avsett för landskapsarkitekter, stadsplanerare och arkitekter. Min förhoppning är att även samhällsplanerare och beslutsfattare i en mer allmän och bred betydelse, kan finna nya och spännande uppslag i arbetet och att perspektivet kring dialog och samhällsutveckling kan nyanseras och utvecklas.

2. BAKGRUND

2.1 Färgfabriken

Stiftelsen Färgfabriken startades 1995 av Alcro-Beckers AB, ColArt Sweden AB och Svenska Arkitekters Riksförbund. Stiftelsen är religiöst och politiskt obunden och dess huvudsponsor är Lindéngruppen AB. Färgfabriken finansieras av medel från Statens Kulturråd, Stockholms Stads Kulturförvaltning och Stockholms Läns Landsting. Stiftelsen söker även aktivt finansiering från olika partners i både statlig och privat regi under olika projekts genomförande (Färgfabriken a; Muntlig intervju Karin Englund).

Vid stiftelsens start 1995 var det fastighetsägaren och Alcro-Beckers AB som sökte efter en ny verksamhet att inhysa i deras första lokaler på Liljeholmen. Huset i sig, numera Stiftelsens verksamhetslokaler, hade symboliskt värde för företaget, och behövde rustas upp. Alcro-Beckers AB önskade även fylla det med något meningsfullt. Intresset och den nära kopplingen till konst och arkitektur från Alcro-Beckers AB blev vägledande vid utformningen av stiftelsens arbete. Syftet blev att bedriva utställningsverksamhet och arbeta med samtida konst och arkitektur (Färgfabriken b; Muntlig intervju Karin Englund).

Färgfabriken har idag ambitionen att vara experimentell och gränsöverskridande, öppna upp för det oförutsedda och väva samman intressen inom både konst, arkitektur och samhälle. Det är inte enbart utställningsverksamheten som konstituerar arbetet. Färgfabriken vill också vara en mötesplats där seminarier och diskussioner mellan olika aktörer tar plats, där erfarenhetsutbyte samt nya tankar och idéer föds. Stiftelsen bedriver även arbete i olika projekt utanför verksamhetslokalerna på Liljeholmen, bland annat i Mellanöstern och i Östeuropa (Färgfabriken c; Muntlig intervju Karin Englund, Joachim Granit).

“Vi är någon hybrid mellan att jobba med arkitektur, samhällsplanering och konst. Vi är ganska ensamma i ett skiktat kulturellt system. [...] Det handlar om friare tänkande och göra projekt som är oväntade och kopplar ihop olika discipliner och lära sig samarbeta samt mixa lite grann.”

- Joachim Granit, Kreativ ledare, Färgfabriken

2.2 Stockholm on the Move

För att skapa en förståelse för projektet jag studerat tänkte jag i kommande avsnitt beskriva både projektets utformning, och vidare utställningen som blev det fysiska resultatet av projektet. En del av denna information kommer också att återfinnas i resultatdelen av arbetet. Anledningen till detta är att jag där adderar de teoretiska ramverk jag utforskat tidigare i uppsatsen för att se hur projektet och utställningen fungerat i den teoretiska kontext jag anlagt. Jag tar med delar av resultatet i bakgrundskapitlet för att ge läsaren en grundläggande förståelse för hur projektet *Stockholm on the Move* sett ut. Detta förfarande är inte vanligt, men jag anser att det underlättar förståelsen av mitt arbete.

Stockholm on the Move är en fortsättning på Färgfabrikens tidigare arbete med stadsutveckling och urbana frågeställningar. 2001 genomfördes “Stockholm at Large”, en utställning där stiftelsen arbetade med ett helhetsgrepp om Stockholms framtid. Med helhetsgrepp menas här en rad perspektiv, åsikter och utgångspunkter samlade från en mängd olika aktörer som politiker, tjänstemän, näringsliv och den akademiska världen (Färgfabriken 2004, s. 20). Denna metod, att samla olika aktörer under gemensamma frågeställningar i olika seminarier och workshops, har även kommit att influera *Stockholm on the Move* (Muntlig intervju Karin Englund, Joachim Granit, Göran Cars).

“Stockholm on the Move är en utställning och ett projekt som både utmanar och tar ett helhetsgrepp om Stockholmsregionens möjligheter och utmaningar när det gäller infrastruktur, stadsbyggnad och samhällsplanering.”

- Färgfabriken d

Det går tydligt att urskilja ett syfte med *Stockholm on the Move* av citatet ovan: Att ta ett helhetsgrepp kring Stockholms läns framtida infrastruktur-, stadsbyggnads- och samhällsutveckling. En del av syftet har varit publikt; att försöka utmana dagens föreställningar om infrastruktur i relation till samhällsutvecklingen. Att skapa en förståelse för ”*hur dagens situation ser ut*?”, ”*Vilket håll den utvecklas mot*”? Och ”*vilket samhälle bygger vi för nästa generation*”? Dessa har varit centrala frågeställningar under projektets gång. Internt inom Färgfabriken har det funnits en vilja att söka efter ett nytt område att fördjupa sig i och vitalisera sin egen basverksamhet (Färgfabriken d; Muntlig intervju Joachim Granit).

Initiativet till projektet är sprunget ur ett samarbete mellan Färgfabriken och KTH, avdelningen för urbana och regionala studier och påbörjades för cirka tre år sedan. Färgfabriken och KTH ville gemensamt undersöka infrastruktur som ämnesområde. Tidigt i processen kom KTH och Färgfabriken fram till att en utställning skulle befästa projektet fysiskt. Färgfabriken startade en projektgrupp om ca 15-20 personer från offentlig förvaltning och privata företag, b.l.a. Trafikverket och Sweco, för arbeta fram innehållet i utställningen. Tillsammans undersöktes infrastruktur som begrepp och projektgruppen insåg snabbt att arbetet måste begränsas till Stockholms län. Tidigt i projektgruppens arbete upptäckte mötesdeltagarna att det saknades en gemensam uppfattning av vilken riktning Stockholms infrastrukturutveckling hade. Ingen verkade ha antagit ett helhetsperspektiv på utvecklingen i regionen, utan var inriktade mot sin egen sektorsverksamhet. Denna insikt har kommit att prägla projektet och de frågeställningar som återfinns i dess syfte. Infrastrukturen utgör ett skelett, medan frågor kopplade till exempelvis stadsbyggnad, sociala interaktioner, form och funktion samt demografi fått bli en mindre beklädande del av innehållet (Muntlig intervju Joachim Granit, Karin Englund, Göran Cars).

Projektet involverade även flertalet workshops och seminarium där studenter från KTH och de involverade aktörerna arbetat med olika frågeställningar som legat till grund för utställningens innehåll och fokus. Detta skedde under hösten 2012, och var en del av en kurs som KTH-studenterna läste i sin utbildning.

2.3 Utställningen

Resultatet av Färgfabrikens, studenternas och projektgruppens ansträngningar blev den publika utställningen. På Färgfabrikens hemsida finns en övergripande beskrivning av utställningen:

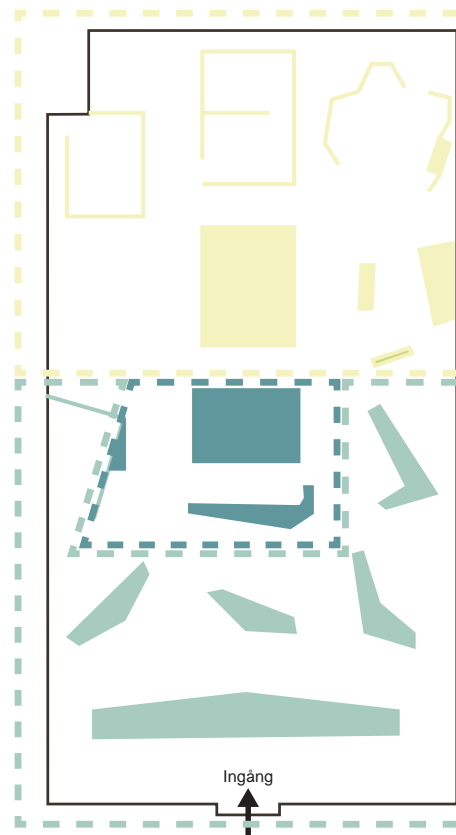
“Utställningen Stockholm on the Move vill fånga infrastrukturens alla delar, lager och betydelser. Vad är egentligen infrastruktur och vad vill vi göra med den? Genom arkitektur, design, stadsplanering, film, konst och ljud ges besökarna möjlighet att både uppleva och reagera! Med andra ord; Stockholm on the Move är en plats och ett tillfälle för Stockholmsregionens invånare att engagera sig och där delaktigheten blir en möjlighet att påverka framtidens storstad.”
- Färgfabriken e

Det var med öppna frågeställningar som Färgfabriken och övriga aktörer bjöd in allmänheten till *Stockholm on the Move*. Utställningen gör ett försök till att samla det vida begreppet infrastruktur, och hur den påverkar Stockholms utveckling. Utställningen erbjuder både ett historiskt, samtida och framtida perspektiv för att undersöka stadens utveckling i förhållandet till infrastrukturen. Tanken var att besökaren genom en mängd olika medium ska kunna uppleva och reagera på informationen i utställningen. Texten antyder också ett publikt engagemang och möjligheten att påverka stadens utveckling. I mina intervjuer med Färgfabriken framgår att syftet främst var att väcka tankar och reflektioner hos besökarna, och skapa en förutsättning för debatt. De intervjuade poängterar också att den publika delen, att nå ut till allmänheten, är en mycket viktig och fundamental del av Färgfabrikens arbete (Muntlig intervju Joachim Granit, Johanna Bratel och Karin Englund).

I mina intervjuer med initiativtagarna Färgfabriken och KTH blir också andra syften uppenbara, som inte framgår av deras webbplats. Utställningen beskrivs som en plattform för att samla aktörer och branschfolk, för både tillfällen för inspiration, information och diskussion ges. Den ursprungliga tanken var att samla intresserade

aktörer från både offentlig förvaltning och näringsliv, för att föra en dialog om Stockholms utveckling. Under processen har allt fler aktörer anslutit sig och värvats till projektet, och bidragit med både kunskap, finansiella resurser och tid till utformningen av utställningen. Utställningen ställdes ut i Färgfabrikens lokaler på Liljeholmen i Stockholm. Den var öppen för allmänheten mellan onsdagar och söndagar, kl 11-16, och hade en frivillig entréavgift. *Stockholm on the Move* öppnade den 22 november 2012 och stängde den 24 mars 2013. Antalet besökare under denna period var ungefär 16 400. (Muntlig intervju Göran Cars, Johanna Bratel, Joachim Granit och Karin Englund).

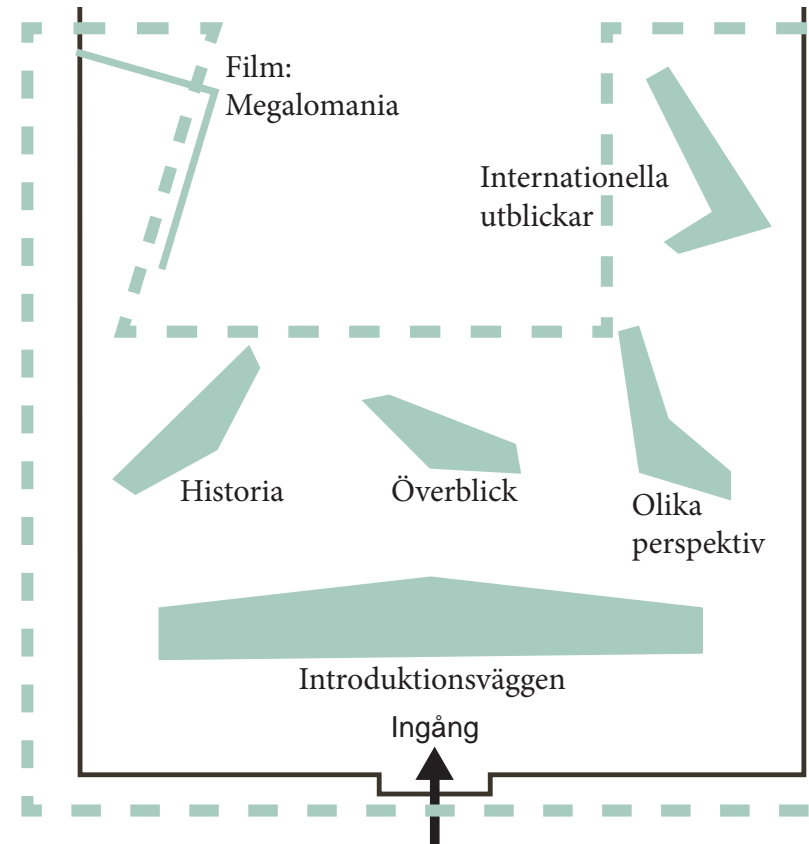
Utställningsarkitekturen utformades av Johan Berglund, verksam arkitekt i London. Utställningen var uppdelad i tre olika delar, där den inledande delen till stor del består av information kopplade till olika teman. För mer information se: <http://fargfabriken.se/sv/utstallning/om-utstallningen>.

Till vänster utställningen *Stockholm on the Move* i plan. Min tolkning av indelningen av de olika delarna representeras av tre färger. Den **ljusblå färgen** representerar informationsdelen, **den beigea** står för framtidsscenario-delen, och slutligen återfinns Workshopsytan i **mörkblå färg** i mitten. Vid ingången möts besökaren av en stor introduktionsvägg, se bild nedan. Kartunderlag: Färgfabriken.

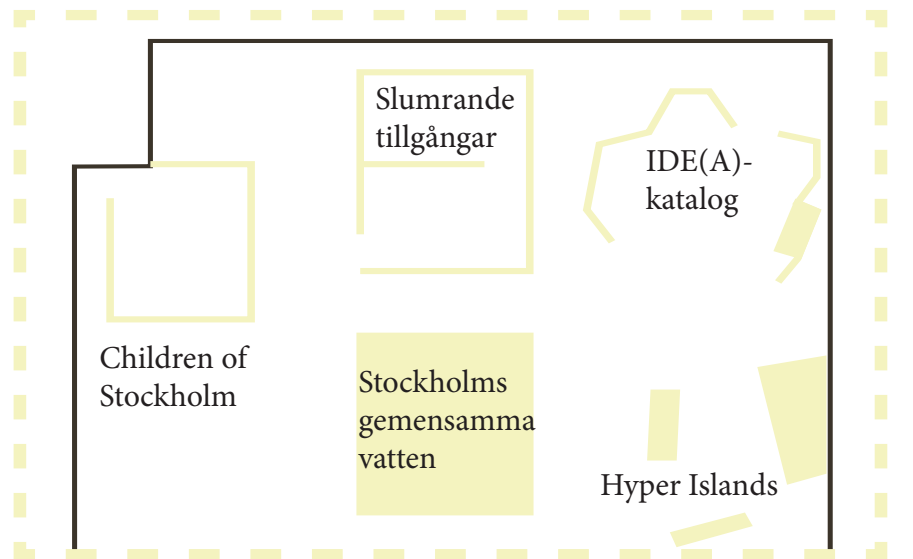
Informationsdelen i Utställningen

Underlaget i utställningens första del bestod främst av informativa och upplysande delar för att orientera besökaren, bland annat en historisk tillbakablick, fakta och statistik om Stockholmarens resvanor, m.m.

Den andra delen innehöll fem olika scenarier, även kallade framtidsbilder, kring hur Stockholm kan komma att utvecklas. De var baserade på olika teman som den initiala projektgruppen arbetade fram: De hanterar bland annat frågeställningar rörande Stockholms vatten, stora inflyttningsvågor, funktioner i den urbana miljön etc. Framtidsbilderna arbetades fram av studenter från KTH och The Bartlett School of Architecture under ledning av internationella workshopsledare.

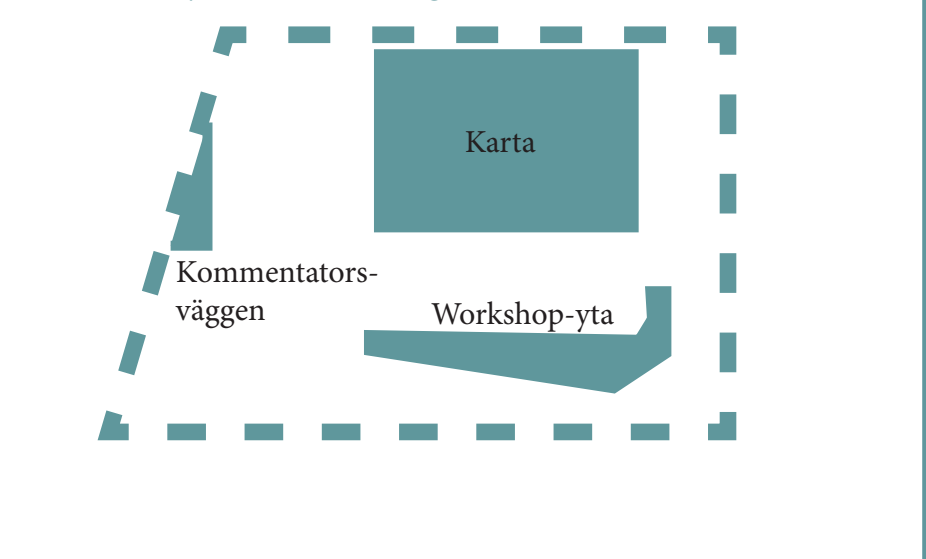
Scenariodelen i Utställningen

Till vänster en bild av IKEA-inspirerade scenariot IDE(A). Den högra bilden är en del av scenariot "Children of Stockholm".

Den tredje delen bestod av workshopytan och kommentatorsväggen. I denna del av utställningen fanns utrymme för publiken att reagera och kommentera utställningen och de tankar den väcker. Här har också diverse workshop-aktiviteter genomförts, och ofta har samtal och diskussioner mellan olika aktörer eller besökare startat här. Det fanns också en del i utställningen där allmänhetens egenproducerade videoklipp kunde spelas upp.

Workshop-ytan i Utställningen

Till vänster en bild av kommentatorsväggen. Den högra bilden är del av övergripande Stockholms-karta med tillhörande material.

Som ett fördjupande komplement till utställningen fanns också möjligheten att boka och delta i guidade visningar av projektet. Många av de bokade visningarna var skolklasser och branschföretag, men det erbjöds också spontana guidningar under helgdagarna. Sammanlagt anordnades 20 publika helgvisningar, 37 skolvisningar och 80 organisationer eller företag besökte utställningen. Föreningsliv, ideella organisationer och företag anordnade med jämna mellanrum workshops där allmänheten fick fördjupa sig inom olika tematiska områden där olika urbana perspektiv utforskades. Färgfabriken och de aktörer som arbetar med arkitektur eller urbana frågor anordnade också ett antal privata och publika seminarier där diskussioner kring olika frågeställningar kopplade till utställningen hölls, sammanlagt dryga 60 workshops och seminarier hölls. Ett schema med diverse aktiviteter gick att hitta på Färgfabrikens hemsida. Seminarierna och workshoppen erbjöd fördjupningar inom ämnet och ofta uppstod diskussioner mellan olika aktörer eller allmänhet. Det resultat som producerats under seminarierna och workshoppen presenterades sedan på utställningens workshoppta eller via Färgfabrikens hemsida. Utställningen avslutades med ett öppet slutseminarium, där både aktörer och branschfolk involverade i projektet och allmänheten fick delta. (Muntlig intervju Göran Cars, Johanna Bratel, Joachim Granit och Karin Englund).

Färgfabriken och deras Partners

Flertalet partners har finansierat och deltagit i arbetet med att genomföra projektet och utställningen. Följande 27 organisationer nämns på Färgfabrikens hemsida:

KTH Arkitektur och samhällsbyggnad, Trafikverket, SL, Länsstyrelsen i Stockholms län, Stadsbyggnadskontoret Stockholms Stad, Trafikkontoret Stockholms Stad, Lindéngruppen, Stockholms läns landsting, Veidekke, Sweco, Stockholms Hamnar, Stockholms Handelskammare, Nacka Kommun, Södertälje Kommun, Stockholm Environment Institute, Ramböll, Tyréns, NCC, Naturskyddsföreningen Stockholms län, Samfundet S:t Erik, BRIO, Stockholm Konst, Sveriges Arkitekter, Trafiksatsning Stockholm, Granen, Värmdö kommun, Nordbygg, Goethe Institutet, The Bartlett School of Architecture och Stockholms printcenter (Färgfabriken f).

3. TEORETISKT RAMVERK

3.1 Planeringens grunder och framväxt

I detta avsnitt vill jag förse läsaren med en bakgrund för hur svenska planeringstraditioner använts, och vilka av dessa som kan urskiljas i den samtida planeringen. Planeringsteorierna kommer i korta drag beskrivas för att skapa en förståelse om hur arenan för stadens utveckling ser ut. Jag vill också undersöka om det kan finnas trender som ger utrymme för projekt som *Stockholm on the Move* och vilken betydelse ett sådant projekt kan ha ur ett samhällsplaneringsperspektiv.

3.1.1 Planeringens framväxt

Sverige har under 1900-talets andra hälft präglats av flera olika planeringstraditioner (Nyström 2003; Khakee 2000). Under 1960- och 1970-talet rådde en uppfattning om att det var planerarens roll att samla in data och kunskaper om hur samhället skulle utvecklas (Nyström 2003, s. 249; Cars 2001, s. 9). Detta synsätt är starkt förknippat med den rationella planeringstraditionen, där kvantifierbar data och rationell analys var ledorden i kunskapsamlandet. Det var politiker som författade de övergripande målen, och planeraren som utarbetade olika planer för att nå dem (Khakee 2000, s. 25). Två större och mer dominerande planeringstraditioner har styrt den svenska utvecklingen:

Nyström (2003, s. 92) pekar först mot den socialreformistiska traditionen. Denna planeringstradition kom bland annat att prägla 1930-talets bostadssociala utredningar. Både auktoritära och medlande planerarroller karaktäriserar denna planeringstradition, där planeraren både får ta professionellt och administrativt ansvar (Nyström 2003, s. 87). Denna metod kan sägas balansera både välfärdsfrågor, social rationalitet, med en ekonomisk tillväxt och markandens rationalitet. Makroekonomiska perspektiv och funktionalistiska idéer kommer tydligt till uttryck under den svenska välfärdsstatens uppbyggnad (Nyström (2003, s. 92).

Den andra planeringstraditionen, policy analys, har ett större fokus på marknadsekonomiska lösningar. Efter den ekonomiska krisen i

den offentliga sektorn under 80- och 90-talet då kommunerna i hög grad blev beroende av markandens kapital, tillämpades beställar-/utförarmodeller, som kan sägas vara en del av denna tradition. De används i hög grad även idag (Nyström 2003, ss. 87-88, 93-94). Jag kopplar ihop denna planeringstradition med begreppet förhandlingsplanering som uppstod under samma period. Enligt Khakee (2000, s. 33) finns ingen allmän uppfattning om vad planeringstraditionen innebär, men de flesta associerar begreppet till samarbetsprojekt mellan offentliga och privata aktörer. Nyström (2003, s. 106) menar att begreppet i praktiken innebär att kommunen av bristande finansiella resurser förhandlar med en aktör för att kunna exploatera och genomdriva ett projekt. Vissa målkonflikter kan uppstå, bland annat av demokratisk art, eftersom förhandlingarna kan föregå eventuella detaljplaneprocesser. Maktpositionerna förskjuts från offentliga aktörer till de privata, och de allmänna intressena kan ibland bli lidande (Nyström 2003 ss. 106-107).

3.1.2 Alternativa planeringsformer & dagens planering

En alternativ planeringstradition som vuxit fram under samma tid var dialogplanering eller kommunikativ planering. Under 70- och 80-talet växte medborgardeltagandet och brukarinflytande i processen fram samtidigt med en ökande kritik mot den rationella planeringen vilket bland annat resulterade i Plan- och Bygglagen 1987 (Khakee 2000, s. 7. Nyström 2003, s. 92). Dialogplaneringen, eller den kommunikativa planeringen, innebär att ett dialektiskt perspektiv anläggs för att bygga kunskap, och föra handling. Det centrala är att planeringen sker med aktiv medverkan från de medborgare som berörs av den planerade politiken. De inblandade aktörerna försöker lära sig av varandras erfarenheter, och processen är inte formaliserad utan öppenhet och fler involverade intressenter präglar metoden (Nyström 2003, s. 88). Nyström (2003, s. 111) inflikar även att denna planeringsmetod ökar både individuell och organisationell kompetens. Khakee (2000, s. 34) diskuterar ett intressant begrepp, kommunikativ rationalitet. Kommunikativ rationalitet innebär att kommunikationen ska utgöras av sanningsenlighet, förståelse, legitimitet och integritet för att kommunikationen ska kunna sägas vara rationell och på så vis undviker intressenterna förvrängningar och missförstånd.

Under 90- och 00-talet verkar förutsättningarna för hur planering drivits förändrats. Planeringen kommer i större utsträckning att handla om utvecklingsfrågor än fysiska planer, och fler aktörer är involverade än tidigare (Bygghörsningsrådet, 2000, s. 4). Khakee (2000, s. 14) menar också att fler icke-offentliga aktörer aktivt börjat visa sitt intresse för att ta del i de processer som förekommer byggandet. Han redogör även för ökad kritik mot kommunernas planmonopol och det traditionella planeringssystemet. Kraven och debatten kring ökat demokratiskt inflytande i planeringen har samtidigt blivit aktuell. Nyström (2003, s. 241) menar att Riokonferensen 1992, revideringen av PBL 1996 och införandet av Miljöbalken, alla pekar i denna riktning. Enligt Naturvårdsverket (2010, s. 33) går det att se att en omställning skett inom planeringen, främst eftersom en större vikt läggs vid processen att utveckla planer, än vid själva plandokumentet i sig. Detta bekräftar också att den kommunikativa planeringen fått allt större genomslag i samhällsplaneringen. Det går även att se en tydlig ambition för ökat inflytande i regeringens demokratiutredning. I *En uthållig demokrati! - Politik för folkstyrelse på 2000-talet*, finns följande formulering: "För att medborgarnas självstyrelse ska fördjupas måste kommunernas procedurer och former ses över." (SOU 2000:1 s. 156). Även om kommunernas tillvägagångssätt kritiserats, hamnar fokus också på alternativ, eller mer långtgående decentraliseringar av demokratin:

"Vår långsiktiga strävan är att lämna ett större utrymme för kreativa och autonoma mötesplatser också utanför den organiserade representativa demokratin. Ansvarstaganden för gemensamma frågor innebär inte att det blir enklare för den representativa demokratin. Men den representativa demokratin har både direkt och indirekt glädje av att deltagandet ökar på olika vägar. Ju fler som på olika sätt förbereder de politiska besluten, desto högre blir beslutens kvalitet. Att delta ger också kompetens och ansvarskänsla. Det stärker känslan för det gemensamma bästa. Det är därför eftersträvärt att många politiska samtal förs."

- SOU 2000:1 s. 245.

Det verkar finnas en uttrycklig vilja att fler forum växer fram för att vitalisera demokratin. De deliberativa egenskaper man efterfrågar i utredningen ska komplettera den representativa demokratin. Hur kommer dessa mer deliberativa forum till stånd? Vilka egenskaper bör de innehålla?

3.1.3 Sammanfattning

Sammanfattningsvis har utvecklingen av samhällsplaneringen gått från planeringstraditioner styrda av både marknadsrationalitet och social rationalitet till den så kallade förhandlingsmodellen, som fortfarande sätter sin prägel på de roller som kommun och näringsliv har i planeringen. De alternativa röster som vuxit fram till den rationella planeringen kan bland annat härledas till kommunikativ planering, som via lagstiftning i PBL, agenda 21 och Miljöbalken fått visst genomslag. Ett resultat är att allmänheten och direkt berörda av beslut fått större utrymme i diskussionerna. Detta utrymme tycks trots det på många sätt vara bristfälligt. Förhoppningen är att deltagandet ska öka, och demokratiutredningen pekar på behovet av att utveckla existerande metoder för att realisera detta. Det finns även förhoppningar om att helt nya vägar för att vitalisera demokratin ska uppstå och följaktligen addera ytterligare deltagande till demokratin. Det är ur detta perspektiv som projektet *Stockholm on the Move* blir intressant, och det blir även min teoretiska ingång i detta arbete. Låt oss nu undersöka vilka värden och begrepp som den kommunikativa planeringen kan bidra med i jakten på ett större samhällsengagemang.

3.2 Kommunikativ planering

Vilken betydelse får då *Stockholm on the move* för diskussionerna av Stockholms utveckling? En relevant fråga att ställa är vem eller vilka som styr utvecklingen, och vilka som får vara med att påverka? För att utveckla och undersöka dessa frågeställningar har jag använt mig av Healeys (1997) teorier om en kommunikativ planeringsmetod som kan sägas representera en mer formell variant av den process som Färgfabriken initierat.

3.2.1 Governance & styrning, eller vem som bestämmer

Begreppet ”Governance”, eller styrning, är användbart för att tydligare teoretisera kring den kommunikativa planeringens syfte. Enligt Healey (1997, ss. 204-208) är hanteringen av samhällets kollektiva angelägenheter ett exempel på styrning. Styrning kan sägas utgöra de principer som avgör hur gemensamma resurser delas och används, och vilka som får påverka detta. Det kan vara både politiska sammanslutningar, privata organisationer eller andra intressenter som har åsikter om denna utveckling, från enskilda medborgare till globala företag. Healey (1997, s. 204) menar att det inte är uteslutande staten som avgör samhällsutvecklingen. Beslut legitimeras och genomförs genom att de av någon större sammanslutning individer sägs företräda det allmänna bästa. Denna diskussion är en produkt av hela samhället, eftersom sociala och kulturella nätverk korsar formella beslutsvägar (Healey 1997, s. 59, 207).

Den moderna synen av begreppet styrning är förknippat med vad staten gör, och hur den fungerar. Staten, det offentliga, representerar ett motsatsförhållande till det privata. Denna distinktion görs ofta av de nyliberala anhängarna, som menar att statens roll i det moderna samhället är att hantera kollektiva angelägenheter som marknaden, det privata, inte själv kan hantera (Healey, 1997, s. 207). Ambitionen hos nyliberaler är att minska statens roll i allmänhet, vilket Healey (1997) menar skapar nya ansvarsområden för näringsliv, föreningsliv och den privata sfären. När så sker uppstår nya behov av samhällsstyrning eftersom ansvaret flyttas från staten mot det privata (Healey, 1997, s. 208). Healey (1997) menar att ett skifte genomförs, från staten som tillhandahållare av välfärd, till rollen där staten blir en strategisk möjliggörare av framförallt marknadens och medborgarens behov (Healey 1997, ss. 209-210). Nya möjligheter för den privata sektorn att påverka måste till för att styrningen ska kunna fungera under de nya omständigheterna, samtidigt som den traditionella bilden av staten som främsta aktör för planering och utveckling har börjat suddas ut. Healey skriver att utmaningen är att finna former för styrning passande en globaliserad värld (Healey, 1997, s. 199).

3.2.2 Förutsättningar för den kommunikativa planeringen

Healey (1997, s. 269) argumenterar för en ny form av planering, en *inkluderande strategisk planeringsprocess*, som hon menar är bättre lämpad att hantera dagens förändrade villkor för styrning på den urbana och regionala och globala arenan. Healey utvecklar tanken på en kommunikativ metod för att möta behoven hos intressenter inom den offentliga arenan och inom markanden, och ser följande delar av en kommunikativ planeringsprocess som viktiga:

Initiativtagare, intressenter och arenor

En nyckelaspekt i arbetet med det initiala skedet i en planeringsprocess är för initiativtagaren att identifiera vilka/vem som är potentiella intressenter. Det kan vara svårt att identifiera intressenter och aktörer som är relevanta för den aktuella frågeställningen, framförallt eftersom det i motsats till explicita organisationer också finns ett stort mörkertal av intressenter som inte hörs och kan identifieras. Vissa intressenter kanske inte heller inser att de har något att bidra med till den aktuella processen. Ett tredje problem är att intressenter kan variera över tid. Healey presenterade möjliga lösningar för att identifiera aktörer som kan tänkas aktuella, men påpekar samtidigt att det viktigaste är att processen är öppen och inbjudande i alla lägen för nya aktörer (Healey 1997, s. 270).

Var diskussionen och samtalet tar plats är en viktig förutsättning som måste lösas tidigt. Healey diskuterar formella och informella arenors inverkan på processen. Hon menar att de formella platserna, ofta politiska eller administrativt avgränsade, kan utgöra goda etiska grunder för diskussion eftersom de redan representerar ett gott etiskt genomförande eller organisationella processer som tidigare prövats. Healey ser också negativa konsekvenser av detta tillvägagångssätt eftersom formella arenor ofta kan vara präglade av maktpositioner och förutfattade meningar hos vissa intressenter. Även sättet att tänka på och föra dialog kan vara etablerat och hämmande för processen. Dessa aspekter påverkar i sin tur möjligheten att tänka nytt och skapa nya idéer. De informella arenorna kan ibland vara bättre lämpade, ofta eftersom de är sprungna ur privata

aktörers vilja att förändra rådande omständigheter, och denna drivkraft är viktig, framförallt i början, då engagemang är en viktig del i processen (Healey 1997, s. 271).

Slutligen påpekar Healey att en viktig resurs för den initiala delen av projektet är egenskapen hos de inblandade att se möjligheterna och tänka utanför de konventionella tankemönstren. De aktörer som har denna förmåga har enligt Healey en ledarroll, och de är viktiga för att förändring ska kunna ske och formulera nya strategier (Healey 1997, s. 272).

Diskussionens rutiner och stil

Vad som diskuteras och hur det diskuteras är viktiga frågeställningar, menar Healey (1997, s. 273). Att identifiera problematiken i frågeställningarna är första steget. Att utröna vad frågeställningarna betyder i vidare mening för de involverade parterna, och samtidigt utforska hur de påverkar frågeställningarna, är mycket viktigt. Att kunna släppa tidigare föreställningar och se problem ur nya perspektiv är en viktig förutsättning för processen. Healey pekar på tre aspekter som påverkar tidigare nämnda problematik:

Diskussionens stil representerar bland annat vilken möjlighet till kommunikation som finns. Att bara förse alla deltagare med en röst, är inte samma sak som att se till att alla hörs. Det finns ofta outtalade rutiner om hur diskussionen förs, det är då viktigt för de inblandade att förstå att inte alla aktörer har samma möjlighet att göra sig hörda och förstådda, åtminstone inte till en början (Healey 1997, s. 273).

Språket är också viktigt för hur diskussionen förs. Expertspråk, metaforer eller berättelser är alla exempel på vilken karaktär diskussionen kan ha. Vilket fokus, och hur de olika aktörerna språkligt lägger fram sina ansatser kan variera mycket (Healey 1997, ss. 273-274).

Bemötandet mellan de inblandade parterna är ytterliggare en aspekt som Healey diskuterar. Ett respektfullt tilltal, och flera möjligheter för mötestekniker, bland annat via Internet, seminarium, informella möten,

traditionella möten etc., är två sådana exempel. Om detta uppfylls kan aktörerna bättre beskriva sig själva, och andra, i relation till deras egen agenda. Parterna kan skapa en uppfattning av diskursen baserad på alla inblandades åsikter. På detta sätt förhindras att icke närvarande aktörers åsikter glöms bort eller inte tas i beaktande (Healey 1997, s. 274).

Skapa nya diskurser

Resultatet av föregående punkter kan resultera i ett stort spann av frågor och problemformuleringar, menar Healey. De uttryck och nyanser som aktörerna använder för att beskriva dessa kan skilja sig ordentligt från det fackmässiga språk planeraren vanligtvis använder. Det är viktigt att dessa nyanser behålls, och att de frågor och identifierade problem som uppstått inte "översätts" och analyseras genom planerarens språk. Healey argumenterar för att analys bör vara en social verksamhet som berör alla parter i processen. Analysens fokus bör ligga på att gemensamt utforska vilka möjligheter och hinder som finns, inte bara fysiska förutsättningar, utan även etiska och estetiska termer. Nyanserna i sättet att uttrycka sig hos de olika aktörerna indikerar värderingar som inte heller får missas, och bör komma till uttryck i de nya diskussionerna. Målet är att låta fler ha möjlighet att påverka processen genom att göra den lättare för alla inblandade att ta till sig. Tanken är att de frågor som utkristalliserar sig ska behandlas som preliminära diskurser, som kan omprövas och omformuleras efter hand. På detta sätt inkluderas alla, och aktörerna blir delägare till processen eftersom de får uttrycka sina åsikter och forma de strategier som ska användas. På detta sätt skapas en "kulturell gemenskap" kring den rådande strategin (Healey 1997, ss. 275-278).

Att upprätthålla konsensus

Den kulturella gemenskapen kan, i de fall den varit framgångsrik, leda till en konsensus som alla parter kan acceptera. För att formalisera den konsensus man uppnått är det viktigt att de inblandade deltagarna på något sätt erkänner detta genom att skriva under eller formellt godkänna den. Det är tydligt att kritiken mot den utformade strategin ofta kommer snabbt, men Healey uttrycker sig positivt till detta. Den policy som

utvecklats måste ständigt hållas uppdaterad och aktuell för alla involverade parter (Healey 1997, s. 279).

Sammanfattningsvis argumenterar Healey att denna process kan skapa bättre förutsättningar att hantera de kollektiva utmaningar som en plats, en region, eller en stad står inför. Samtidigt bygger denna process upp tillit och förståelse mellan deltagarna och skapar en resurs i form av ett kunskapsnätverk för senare samarbete (Healey 1997, ss. 269-283).

Kritiken som riktas mot den kommunikativa formen av planering är ofta kopplad till själva kommunikationen, och sprungen ur svårigheten att hantera intressekonflikter samt makt- och demokratiaspekter (Hallgren & Ljung 2005, s. 20). Sager (2013, ss. 234-236) menar att risken finns att resursstarka aktörer får ett övertag i samtalet som förs, främst eftersom de har större tillgång till finansiella resurser och expertkunskap. Istället för lagar som tydligt talar om för de inblandade deltagarna vad som gäller, bygger konsensus på samtalets resultat. De aktörer som bäst kan argumentera för sin sak får oftast gehör. Den här kritiken kan kopplas till resurssvaga grupper i samhället, som riskerar att bli överkörda av andra aktörer, då de ofta uppmanas att delta men saknar företrädare och kunskap. Sager diskuterar också kritiken som riktas mot att nå konsensus i ett beslut. Kritiker ser ofta konsensus som någon utopiskt och orealistiskt, en företeelse som marginaliserar konfliktens betydelse för processen och beslutet. Skulle konsensus genom deliberativ demokrati ändå nås, kan det också utmana den representativa demokratin, och därmed undergräver den kommunikativa och deliberativa planeringen befintliga demokratiska system (Sager 2013, ss. 236-237).

3.3 Dialog och kommunikation

I detta avsnitt kommer jag att studera vad kommunikation är, och vilken roll den kan tänkas ha i projektet *Stockholm on the Move*. Genom att undersöka detta kan jag senare anlägga en egen tolkning av begreppet som blir användbart för mitt arbete. Som mötesplattform representerar utställningen *Stockholm on the move* också en mängd olika tillvägagångssätt för att kommunicera med de inblandade aktörerna. För att klargöra vilken

typ av kommunikation det handlar om, och vilka egenskaper den präglas av, undersöker jag även begreppen dialog, diskussion och debatt. Min definition av dessa begrepp är kopplad till vilka möjligheter aktörerna möter inom projektet och vilken roll, det vill säga vilket handlingsutrymme och påverkansmöjlighet de haft i processen. Men innan jag fördjupar mig i detta vill jag reda ut var kommunikation är, och vad den syftar till.

Begreppet kommunikation härstammar från de två latinska orden "communis" och "communicare". "Communis" betyder gemensam och "communicare" att göra tillsammans. Kommunikation är alltså ett ömsesidigt utbyte av information (Palm & Windahl 1996, s. 13). Palm och Windahl (1996, ss. 9-12) skriver om kommunikationsprocessen. En sändare skickar ett meddelanden genom ett specifikt medium som en, eller flera mottagare tar emot. Effekten hos mottagaren är tillsammans med den feedback som ges de sista stegen i processen, och utgörs oftast av mottagarens reaktion. I en kort resumé av denna modell är det uppenbart att varje begrepp är mångtydigt, och snarare ligger tyngdpunkten på hur mottagaren tolkar kommunikationsprocessen och behandlar den. Information, menar författarna, är en envägsprocess, medan kommunikation står för en ömsesidig process (Palm och Windahl, 1996, s. 13). Information är således en mindre demokratisk process än kommunikation, och kan leda till ojämna maktförhållanden, och i synnerhet inom planeringssammanhang.

Andra viktiga företeelser för begreppet kommunikation är känslan av tillit. Kommunikation är en ömsesidig handling, och därmed får tilliten i denna process en stor betydelse. Enligt Hallgren & Ljung (2005, s. 47) är möjligheten att kunna göra sig förstådd och förstå varandra baserad på den tillit parterna känner för varandra i en kommunikationsprocess. Saknas ett gemensamt språk, intresse eller ömsesidighet påverkas tilliten negativt och någon part kan avstå från att kommunicera. I planeringssammanhang får begreppen tillit och i längden legitimitet stor betydelse. Legitimitet är i stor utsträckning beroende av vilken syn de inblandade aktörerna har på kommunikation; Transmissionssyn eller en meningsskapande syn (Naturvårdsverket 2010, s. 29).

3.3.1 Transmissionssynen och den meningsskapande synen

Transmissionssynen och den meningsskapande synen är två typer av kommunikation som har potential att skapa olika typer av tillit. Transmissionssynen utgår från en aktiv "sändare" av ett budskap, via en kanal, som når en "passiv" mottagare (Falkheimer & Heide 2003, ss. 70-71). Det är med andra ord likt den skillnad som jag beskrev tidigare mellan information och kommunikation. Det finns en förhärskande uppfattning inom transmissionssynen att information går att sända genom tid och rum, och de flesta organisationer som arbetar på detta sätt försöker att lösa problem på ett reaktivt sätt, genom att sända information i efterhand (Falkheimer & Heide 2003, s. 73). Transmissionssynen är utsatt för viss kritik, bland annat eftersom man aldrig uppnår en demokratisk process, utan det snarare handlar om auktoritär övertalning. Även budskapet kan gå förlorat eftersom mottagaren kan tolka detta annorlunda än vad den initiala intentionen var hos sändaren. Ur detta kritiserade expertorienterade synsätt har en ny syn på kommunikation fötts, nämligen den meningsskapande synen (Hallgren & Ljung 2005, s. 47).

Den meningsskapande synen är baserad på uppfattningen att människors förståelse av verkligheten är föränderlig och baserad på sociala konstruktioner, som kan omdefinieras i mötet med andra (Falkheimer & Heide 2003, s. 79). Grundläggande tycks vara att en gemensamma strävan gör att gruppen stärks och utvecklas mot en gemensam förståelse (Naturvårdsverket, 2010, s. 30). Effekten av kommunicerande aktörer blir att ny kunskap och nya perspektiv utvecklas, då utväxlingen mellan dessa bidrar till en ökad förståelse för varandras perspektiv. Kommunikationen anses ofta vara proaktiv, och förebygga eventuella missförstånd i kontroversiella frågor, eftersom den minskar risken för att olika aktörers perspektiv och argument blir misstolkade (Falkheimer & Heide 2003, s. 84). Risken att nya problem och utmaningar ska dyka upp senare i processen minskar, och mer genomtänkta beslut kan nås, när ett proaktivt arbetssätt genom dialog anläggs. Författarna menar att demokrati och dialog hör ihop (Falkheimer & Heide 2003, s. 84). Kritikerna menar att denna form av kommunikation ofta tar tid och engagemang. Redan existerande maktförhållanden kan också göra att det i praktiken blir svårt

att genomföra en proaktiv dialog, främst eftersom olika aktörer inte har samma "tyngd" i frågeställningarna. Denna kommunikation kräver också att de involverade parterna vill skapa en god relation och dialog mellan varandra (Falkheimer & Heide 2003, s. 82, 84).

3.3.2 Dialog, debatt och diskussion

I litteraturen fann jag ofta att begreppen dialog, debatt och diskussion skilde sig åt. Denna skillnad blir tydlig för att se vilka egenskaper ett samtal har, och vilka kvalitéer som karakteriserar både samtalet och processen. Debatten som form av kommunikation präglas ofta av motsättningar och kamp. Att konfrontera och att beseгра sin motståndare är vanliga kännetecken (Region Skåne 2006, s. 6). Debatten inkluderar ofta att uttrycka sin egen åsikt och hur fel motpartens ställningstagande är (Adelly & Eliasson 2007, s. 8). Diskussion ger i sin tur ofta ett lite mindre hårt och oreserverat intryck; "*Diskussion innebär att man redan har en uppfattning och argumenterar för detta, men kan ändra åsikt om man får höra tillräckligt goda argument*". (Region Skåne 2006, s. 6). Adelly & Eliasson (2007, s. 8) skriver att diskussionen är något som hamnar mellan dialogen och debatten. Parternas åsikter läggs fram och eventuellt görs mindre justeringar i den egna agendan. Diskussionen leder sällan fram till en gemensam ståndpunkt.

I motsats till debatt och diskussion är dialogen en kommunikationsform som ofta präglas av en mer öppen kommunikation. Enligt De Laval (1999, s. 5) kännetecknas en sådan process av samtidighet och direktkontakt mellan parterna. Att parterna får möjlighet att vidareutveckla resonemang och återkomma med flera repliker, är också viktiga element. Eliasson & Adelly (2007, s. 8) beskriver dialogen som en gemensam tankeprocess. Man når koncensus tillsammans. Detta synsätt går också att urskilja i Byggeforskningsrådets (2000, s. 7) skrift *Samhällsplanering med aktiva medborgare. Exempel från 16 kommuner*, där dialogens resultat utgörs av ett förändrat men gemensamt tankesätt, som också präglar det faktiska beslutet mellan parterna.

Hallgren & Ljung (2005, s. 48) tolkar begreppet dialog som en form av

kommunikation där parterna är likvärdiga och jämlika. Grundläggande är också att de olika parterna kan ompröva sina egna uppfattningar och ta till sig andras perspektiv. Lyssnandet är en högst central del av dialogen. För att göra ett samtal, eller en dialog demokratisk, krävs att de inblandade parterna tillsammans undersöker vilka former och perspektiv som är gemensamma och begripliga (Hallgren & Ljung 2005, s. 52).

Pruitt & Thomas (2007 s. 19) utgår från ett praktiskt perspektiv på dialogen. Författarna gör en samtida tolkning av begreppet och skriver att de ser dialogen som en deltagandeprocess. En mängd olika tolkningar av begreppet tas upp. Ett exempel är "*in dialogue, the intention is not to advocate but to inquire; not to argue but to explore; not to convince but to discover*" (Pruitt & Thomas 2007, s. 20). Istället för att samtalet karakteriseras av att identifiera motsättningar anammas ett perspektiv där parterna försöker inkorporerar varandras perspektiv i sin egen problembild. Förståelse för varandras verklighet är central. Ett deltagande från alla inblandade krävs eftersom dialogprocessen syftar till att finna svar som är bättre lämpade än de enskilda parternas initiala idéer.

3.3.3 Sammanfattning

Som framgår av Palm och Windahl (1996, s. 13) är sändandet av information, det vill säga envägskommunikation, en process som har färre demokratiska kvaliteter än två- och flervägskommunikation. Sändandet av information är ofta i reaktiv form, och bygger sämre tillit mellan de parter som kommunicerar.

Det finns en mängd tolkningar av begreppet dialog, men de är antingen riktade mot processen, eller mot produkten av att genomföra den. De gemensamma dragen i litteraturen tycks sprungna ur att de inblandade aktörerna förstår varandras perspektiv. Att både förstå och lyssna, men också tala och göra sig förstådd, tycks vara viktiga element i processen. Slutligen bör dialogen resultera i en produkt av gemensam förståelse för de utmaningar som aktörerna står inför och vara en gemensam tankeprocess. En dialog är en process som är svår att uppnå eftersom den har ett visst behov av styrning och relevant innehåll, för att kunna producera ett lyckat

resultat. Vem som ska "styra" denna process går att tolka annorlunda: Nyström (2003, s. 249) ser att planerarens roll blivit den av en medlare mellan olika aktörer, vilket kan tyda på att det är denna som ska ha det kommunikativa ansvaret. Healey (1997, s. 270) skriver om en nyckelroll i den inkluderande strategiska planeringsprocessen, som innebär att vissa aktörer har förmågan att se "sprickor" där nya kunskaper och idéer kan tränga igenom. Det blir deras uppgift att artikulera olika strategiska möjligheter för de andra deltagarna när de ser potentiella "sprickor". Frågan om hur dialogen leds och processen styrs anser jag viktiga att ta med mig i kommande resultat- och analysarbete.

Kommunikation är en ömsesidig process där information ska skickas och tolkas mellan flera parter. Den kan karaktäriseras av pro-aktiva eller reaktiva kvaliteter. Kommunikation kan också relateras till olika planeringsmetoder, där den är central för bland annat den kommunikativa planeringsformen. Ambitionen i en sådan process är att få till ett brett deltagande (Naturvårdsverket 2010, s. 34). Begrepp som tillit och inflytande blir då centrala för att kunna genomföra denna typ av planering. Tilliten är nödvändig för att förstå och göra sig förstådd, samt skapa legitimitet, men vilket behov finns av inflytande? Jag tänkte i kommande avsnitt utveckla tankarna kring inflytande i planeringen utifrån begreppen medborgardialog och medborgarinflytande, håll till godo.

3.4 Medborgardialog och medborgarinflytande

3.4.1 Medborgardialogen och dess framväxt

Som en del i den kommunikativa planeringen är också begreppen medborgardialog och medborgarinflytande intressanta för att undersöka vilka kvalitetér projektet och utställningen *Stocholm on the Move* har. Därför ska jag i detta avsnitt kort redogöra för medborgardialogens användning i Sverige och vilket syfte den har. På regeringskansliets hemsida kan man läsa om begreppet:

"[Medborgardialog] ... är att medborgare ges möjlighet att möta andra för att föra dialog om olika frågor som rör

samhällets utveckling. Utgångspunkten är att alla ska få föra fram sin åsikt och argumentera för sin syn på frågan och man behöver inte komma till konsensus."

- Regeringskansliet

Vidare skriver man att medborgarens möjlighet till insyn och påverkan i beslutsprocessen är en viktig del av en levande demokrati. I Sveriges kommuner och landstings rapport (2009, s. 8) definierar man medborgardialogen som grundläggande för kunskapsutbyte, och denna kunskap ska ses som tillgångar för Sveriges framtida utveckling. Nyström (2012, s. 322) anger tre fördelar med att involvera medborgarna i planprocessen: Ny kunskap och bättre information kan hjälpa till att identifiera allmänna intressen. Medverkan kan också skapa ett ökat förtroende och en förankring hos medborgarna om aktuella planerings- och samhällsfrågor. Och slutligen ger medborgardialogen ett mer genomarbetat förslag, vars potential att bli hållbart på längre sikt, ökar.

Självklart finns också utmaningar med att föra en dialog med allmänheten. Ofta förekommande tycks vara uppfattningen att dialogen tar tid och brister i effektivitet (Hallgren & Ljung 2005, s. 62). Författarna menar dock att kunskapen hos de inblandade aktörerna verkligen kommer till godo via samtalet, vilket gör dialogen till en kunskapseffektiv metod. Karlsson (2010, ss. 119-120) anger att den starkaste kritiken riktad mot medborgardialogen är förändrade former för deltagande skulle leda till politisk ojämlikhet. Det skulle framförallt kunna påverka samhället i en riktning där ett fåtal, ofta resursstarka, medborgare får mycket att säga till om.

Medborgardialogen växte fram efter ökade påtryckningar från allmänheten under 60- och 70-talet efter opinionsyttringar kring stadskärnornas sanering och miljonprogrammets genomförande (Khakee 2000, s. 113). Under denna period växte kraven på att allmänheten, och speciellt de resurssvaga, skulle få en röst i planeringen. Den ökande betydelsen av demokratiskt förankrade beslut fick till slut gehör och 1987 stiftades plan- och bygglagstiftning (Henecke & Khan 2002, s 17). Efterföljande revideringar av Plan- och bygglagen har successivt genomförts, men den

innehåller fortfarande beskrivningar och krav på hur och när en dialog med medborgarna ska hållas. Med denna revidering ökade medborgarnas betydelse och medborgarnas åsikter ska beaktas vid kommunal planering för mark- och vattenanvändningen. Plan- och bygglagen ger Sveriges kommuner monopol i mark- och vattenanvändningsfrågor (SFS 2012:820). Där föreskrivs också i detaljerad grad hur och när diverse aktörer och allmänhet ska få uttrycka sin åsikt. Kommunerna anordnar via samråd tillfällen för att ta in synpunkter och åsikter kring ett förslag. Samrådet har som syfte att förbättra kommunens beslutsunderlag samt att de som berörs av beslutet får säga sitt och påverka utfallet av beslutet (Hugne 1996, s. 138). Planprocessen är en stegvis process men alla parter behöver inte höras under varje steg i den (Hugne 1996, s. 138). Möjligheten för medborgaren att föra en dialog med kommunen angående planprocessen ska anpassas till varje enskilt tillfälle (Hugne 1996, s. 139).

Annan lagstiftning finns också att beakta vad gäller medborgardeltagande. Miljöbalken stadfäster att all planering som rör miljön ska genomgå samråd och miljökonsekvensbeskrivningar, där medborgarens åsikter ska tas in (De Laval 1999, s. 8). Landskapskonventionen, som Sverige förbundit sig att skriva in i nationell lagstiftning och ratificera, har liknande demokratiska krav. Konventionen är gällande från 1:a maj 2011, och lyfter fram enskilda människors uppfattning av landskapet som centrala, eftersom landskap är: ”... ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer”. Att vi ratificerar konventionen innebär bland annat att vi ska “främja delaktighet i beslut och processer som rör landskapet lokalt och regionalt” (Riksantikvarieämbetet). Det lär alltså krävas någon typ av metod för medborgardialog för att Sverige fullt ut ska kunna implementera konventionen.

Medborgardialogen har som metod för att ta in medborgarnas åsikter och kunskap ofta varit kritiserad. Den har setts som otillräcklig ur demokratisk synvinkel, varit del av en “skendemokrati”, ofta eftersom beslutsfattare inte tagit dessa på allvar eller resurser som tid och pengar fattats (Khakee 2000, ss. 112-116). Denna demokratiska aspekt blir delvis synlig i relationen mellan medborgardialogen och det faktiska medborgarinflytandet.

3.4.2 Medborgarinflytande och medborgarmakt

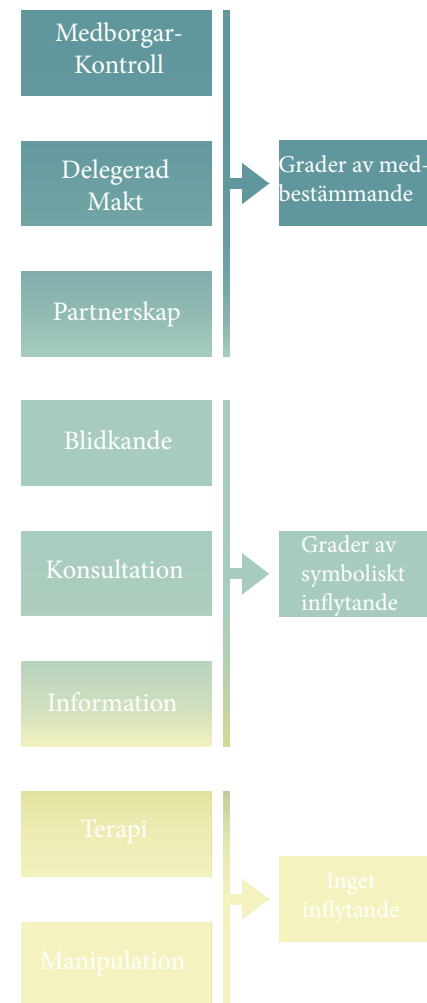
En ofta debatterade fråga är den om graden av medborgarinflytande i planeringsprocessen. När tillfälle för samråd ges måste också innehållet och argumenten som allmänheten framför få genomslag och gensvar i beslutsfattarnas överläggningar (De Laval 1999, s. 6). Begreppet medborgarinflytande används för att tolka hur mycket makt att påverka medborgaren faktiskt har. Ofta används Arnsteins (1969, ss. 216-224) steg för att förtydliga detta. Teoribildningen är utvecklad i en amerikansk kontext under 1960-talet, men är ofta citerad och används även idag.

Eriksson (2011, ss. 8-10) och Huddinge kommun (Lindholm & Moritz 2007, s. 9) gör en modern tolkning som jag också delvis använt mig av. Medborgarstegen består av åtta olika grader av sken-inflytande/inflytande som klassificeras efter hur mycket makt medborgarna får i beslutsprocessen.

1. I botten av inflytandets steg kan man tala om *manipulation*. Detta är en typ av icke-inflytande där viss information delges medborgaren. Medborgarna mer eller mindre “luras” att fatta beslut som ska genomföras.

2. Den andra formen av icke-inflytande är *terapi*. Här maskerar beslutsfattarna aktuella problem genom att låta till exempel boende delta i samtal om helt andra frågeställningar.

3. *Information* är det tredje steget och kan sägas vara det första stoppet på vägen mot riktigt inflytande. Att informera medborgarna om deras

ansvar, rättigheter och möjligheter är ett första steg. Ofta är denna typ av kommunikation dock envägs-riktad, och inga möjligheter till återkoppling finns.

4. *Konsultation* innebär att medborgarna bjuds in för att på något sätt delta i besluts- eller underlagsprocessen. Det finns dock inga garantier att deras åsikter används vid eventuellt beslutsfattande.

5. *Blidkande* innebär att medborgarna får makt att påverka, men inflytandet blir begränsat. Ofta genom att medborgarna är i minoritet i en styrelse eller liknande. På detta sätt kan deras åsikter fortfarande åsidosättas.

6. Makten kan också fördelas mellan tjänstemän och medborgare genom *partnerskap*. Makten fördelas så att aktörerna får delta i kommittéer och arbeta med både beredande och beslutande frågor. Ofta finns dock en högsta instans, till exempel kommunfullmäktige, som har sista ordet.

7. *Delegerad makt* kan vara av två slag: Den första utgörs av när medborgarna delegeras makt över en specifik plan eller ett program. I det andra exemplet arbetar medborgarna parallellt med tjänstemännen, men har fortfarande veto.

8. *Medborgarkontroll* kan beskrivas som att medborgarna kräver att de som boende eller användare ska ha full makt att besluta och genomföra besluten även i avseende ledarskap och politik. Det är här viktigt att inga "outsiders" kan komma in och ta ifrån dem besluten. Att alla grupper i samhället genom förhandling ska kunna påverka besluten är dock viktigt (Arnstein 1969, ss. 216-224; Eriksson 2011, ss. 8-10).

Ur Arnsteins (1962) text går det att utläsa att det är stor och elementär skillnad mellan att låta medborgarna delta i processen och låta dem faktiskt få gehör och genomslag för sina åsikter. Medborgardialogen kan på detta sätt sägas representera en uppdelning av medborgarmakt, som Arnstein beskriver med sina åtta steg.

Svenska tolkningar av begreppet är också vanliga. De Laval (1999, s. 6) menar att medborgardialogen måste präglas av olika krav för att samrådet ska ge reellt medborgarinflytande. Liknande krav går att återfinna hos Byggforskningsrådet (2000, s. 7).

- Flera parter involverade
- Utbyte av erfarenheter, idéer och åsikter mellan inblandade aktörer
- Möjlighet att återkomma med fler repliker och vidareutveckla resonemang
- Direktkontakt eller samtidigt, fysiskt eller via tekniska hjälpmedel
- (Bör) Kännetecknas av ömsesidighet, där beslutsfattare inte lämnar deltagarna i sticket efter en avslutad dialog.

De Laval (1999, s. 6)

- Att medborgarnas vilja får gehör i besluten
- Att medborgarnas åsikter verkligen uppmärksammas av politiskt valda
- Att få fram kunskaper av medborgarna som politikerna kan använda i sitt beslutsfattande
- Att dialogen utvecklas mellan beslutsfattare och medborgaren.

Byggforskningsrådet (2000, s. 7)

3.4.3 Sammanfattning

Medborgardialogen ses som en nyckelbit i demokratin genom att förse allmänheten med en kanal att påverka främst detaljplanering, men också i viss utsträckning översiktsplanering, enligt föreskriven lagstiftning och miniminivåer för utförande i Plan- och bygglagen, landskapskonventionen samt Miljöbalken. Kritikerna menar att det finns både för- och nackdelar med att hålla medborgardialog. Att genomföra en medborgardialog betyder inte per definition att medborgarinflytande uppnås och kan inte heller alltid kallas demokratisk, utan kan till sin natur var högst manipulativ. Medborgardialogen kan ses som en kanal för informationsutbyte, medan medborgarinflytande i praktiken snarare innebär att denna information allmänheten bidrar med används och uppmärksammas hos beslutsfattare. Medborgardialogen bör även präglas av att flera parter deltar, samtidigt mellan parterna, och möjligheten att återkomma med repliker och vidare diskussioner.

4. METODBESKRIVNING

För att beskriva mitt tillvägagångssätt för att samla empiri i detta arbete är det praktiskt att hänvisa till det som Patton (1987, s. 60) beskriver som "method triangulation". Metodtriangulering kan bäst beskrivas som att forskaren använder flera olika metoder för att samla in empiri i sitt arbete. Patton (1987, s. 60) beskriver fyra tillvägagångssätt. Det första, *Data-triangulering*, innebär att flera källor används med skiftande perspektiv och statusförutsättningar inom, till exempel ett projekt. I mitt fall har jag undersökt initiativtagarna, stadsbyggnadsaktörerna och besökarna. Det är också anledningen till att jag delat upp studien i tre delstudier. Den andra metoden, *utredarmetoden*, betyder att flera forskare undersöker samma fenomen. Det tredje, *teoretisk triangulering*, kan tolkas som att forskaren applicerar flera teoretiska perspektiv på samma data, något även jag gjort i viss utsträckning, bland annat genom att använda mig av samma teoretiska perspektiv på de tre delstudierna. *Metodologisk triangulering* är den sista av de fyra, och beskrivs av Patton (1987, s. 60) som att ett flertal metoder används för att studera ett exempel, i mitt fall har jag både använt intervjuer och enkäter. Patton (1987, s. 61) hävdar att triangulering är det ideala tillvägagångssättet att utföra en studie, främst eftersom det gör att forskarens slutsatser kommer från fler än en källa, vilket leder till validitet och trovärdighet. Dock kan metoden bli både dyr och tidskrävande (Patton 1987, s. 61).

När väl resultatet från var delstudie var inhämtat tog jag inspiration av Miles (1994, ss. 56-57) metod "Codes and Coding" för kategorisering av kvalitativ data. Metoden utgör en grund för att arrangera och sortera upp det material som samlats in. Det insamlade materialet kan till en början te sig överväldigande, så en grundläggande struktur hjälpte mig att förstå hur informationen hängde samman. Genom att sortera och skilja ut olika stycken, meningar och uttryck och förse dem med en etikett, gärna något relaterat till forskningsfrågan, blev det enklare att börja se samband i det empiriska material jag samlat in. Jag använde mig till en början av etiketter som "utställningen", "medborgardialog" och "förväntningar". Senare i processen jämförde jag de olika delstudiernas resultat utifrån de etiketter jag satt tidigare och gjorde en indelning vars fokus låg på att besvara

forskningsfrågan som mitt arbete utforskar. Följande data kategoriserades: I den första delstudien inkluderas intervjuer av Färgfabriken samt KTH som de initiativtagare som identifierats inom projektets ramar. Delstudie två består liksom den första av kvalitativa intervjuer, men här är fokus istället inriktat på de aktörer som engagerat sig i och använt sig av utställningen på något mer praktiskt sätt. Båda delstudierna syftar till att kartlägga respektive roller och förväntningar/resultat på projektet. Slutligen består delstudie tre av en enkätundersökning som gjordes på plats i Färgfabrikens lokaler för att nå besökarnas uppfattning av utställningen.

4.1 Delstudie 1: Färgfabriken

4.1.1 Syfte och urval

Syftet med den första delstudien är att undersöka Färgfabrikens och initiativtagarnas tänkta och faktiska användning och förväntningar av projektet *Stockholm on the Move*. Målet är att skapa en övergripande bild av Färgfabrikens ambitioner och förväntningar med projektet och utställningen. Jag identifierade fyra nyckelpersoner i denna process: Joachim Granit, Kreativ ledare på Färgfabriken och initiativtagare till projektet. Karin Englund, Projektledare på Färgfabriken och ansvarig för projektet. Göran Cars, Professor vid KTH och initiativtagare till projektet. Johanna Bratel, medarbetare och guide på utställningen, även hon anställd på Färgfabriken.

4.1.2 Val av metod

Jag har valt att använda mig av så kallad semistrukturerad intervjumetod för att utföra delstudie ett. Den semistrukturerade intervjumetoden karaktäriseras av valfrihet hos den som intervjuar. Det är bland annat upp till den intervjuande att välja fritt bland frågor och ämnen denna finner lämpliga för intervjun (Robson 2011, s. 285-287). Metoden blir flexibel eftersom den alltid innehåller ett visst inslag av grundläggande strukturerade sekvenser. Ett sådant exempel är intervjuschemat, där frågorna avgränsas till ett eller flera specifika ämnen (Robson 2011, s. 285). Intervjuschemat fungerar som en mall som går att anpassa till det

ämne intervjuaren finner intressant (Robson 2011, s. 285). Schemat kan vara mycket generellt skrivet, och har i mitt fall innehållit:

- Inledande kommentarer
- Lista över potentiella frågor och möjliga nyckelfrågor
- Avrundande kommentarer (Robson 2011, s. 285).

Jag valde detta förfarande eftersom jag önskade hålla dialogen flexibel och försöka hitta olika perspektiv som arrangörerna för projektet kunde tänkas ge utlopp för. Att kunna ställa följdfrågor och fördjupa min kunskap inom ämnen som den intervjuade verkade finna mer relevanta tyckte jag var en viktig egenskap. Det tjänade mitt syfte bättre att försöka fånga och få en grundläggande förståelse för både fakta, behov och attityder kring projektet genom att personen som intervjuas mer eller mindre självständigt får berätta om sina erfarenheter och tankar.

4.1.3 Genomförande

Innan intervjuerna skedde författade jag intervjuschemat. Det innehöll cirka 10-14 förutbestämda ämnesspecifika frågor, främst initiativtagarnas syn på projektets och frågor om utställningens syfte, roller, bakgrund, finansiering, ambitioner och förväntningar, se intervjuschema bilaga s. 59. Schemat kunde under intervjun justeras eller ändras för att bättre passa flödet i dialogen. Frågorna var ofta öppna, men kunde även användas som konkreta frågeställningar att falla tillbaka på, vilket också Robson (2011, s. 280; 285) föreslår som ett alternativ. De öppna frågorna ger möjligheten att fördjupa sig i svaren och reda ut eventuella missförstånd. Det tillåter också en högre grad av flexibilitet i det fortsatta intervjuförloppet eftersom följdfrågor kan väljas som bättre passar in i sammanhanget. Det belyser även de aspekter som informanten finner viktiga i sammanhanget.

Intervjuerna spelades in, och några av dem har transkriberats i efterhand. Intervjuerna med Karin Englund och Johanna Bratel, som genomfördes den 7 mars 2013, samt Joachim Granit, den 14 mars 2013, tog plats i Färgfabrikens lokaler. Intervjun med Göran Cars genomfördes över telefon den 25 mars 2013. Intervjuerna varierade i längd mellan 15 och 45 minuter.

4.1.4 Metoddiskussion

Det finns både för- och nackdelar med intervjuer som metod generellt. De främsta fördelarna är att en mer öppen intervjumetod ger både ett djup till diskussionen, och att intervjuaren kan ge direkt återkoppling och vidare undersöka den information informanten ger. Metoden ger en hög potential att fånga det som den intervjuade finner viktigt och vill betona och följdfrågor kan direkt ställas kring detta. Även eventuella missförstånd kan snabbt redas ut och ger då ett bättre resultat (Robson 2011, s. 283). Jag upplevde detta som en mycket bra egenskap, men det ledde följdaktligen också till att jag ibland kom ur spår och började prata om för arbetet triviala saker.

Generellt är även intervjumetoder mycket tidskrävande, då de både tar viss tid i anspråk att genomföra samt följa upp, men även kräver energi och tid att bestämma plats och tidpunkt (Robson 2011, s. 280-281). För mig blev det mest den administrativa delen, att ringa runt och få till datum för själva intervjun som tog mest tid och energi. Metoden kan också vara dyr, då enskilda intervjuer ofta kräver att den som intervjuar fysiskt måste ta sig till de olika deltagarna (Robson 2011, s. 280-281), något jag upplevde som ett hinder eftersom alla deltagare av projektet befann sig i Stockholm. Även genomförandet av intervjun kan vara problematiskt eftersom det kan kräva viss tidigare erfarenhet av metoden för att den ska löpa utan förhinder (Robson 2011, s. 280-281). Det var med blandade känslor som jag genomförde intervjuerna, jag har inte någon nämnvärd erfarenhet, men tyckte det var både ett roligt och intressant arbete. Slutligen är bristen på standardisering ett problem i liknande tillvägagångssätt, då de ger vissa frågetecken kring pålitlighet. Det jag främst vill påpeka är telefonintervjun med Göran Cars, där mitt tillvägagångssätt varit likadant, men där jag upplevde det svårare att genomföra en fullgod dialog eftersom vi inte satt enskilt och under lugnare omständigheter.

Långa intervjuer kan påverka resultatet på grund av trötthet hos antingen den som intervjuar eller hos informanten. Trettio minuter till en timmes intervjutid kan anses vara tillräckligt för att samla information, anser Robson (2011, s. 280-281), vilket också var längden för de flesta av mina

intervjuer och jag upplevde att både jag och den jag intervjuade kunde hålla fokus under denna tid.

4.2 Delstudie 2: Stadsbyggnadsaktörerna

4.2.1 Syfte och urval

Det som kom att influera mitt urval i denna delstudie var bland annat tips från Karin Englund på Färgfabriken. Karin har en mycket god insikt i vilka partners och aktörer som aktivt använt sig av utställningen som plattform eftersom hon arbetat som projektledare för *Stockholm on the Move*. Hon bidrog framförallt med kontaktpuppgifter och tips. Det framkom även under intervjuerna på Färgfabriken, att Karin och Joachim såg vissa av de inbjudna aktörerna som mer engagerade än andra. Detta kriterium, att aktörerna skulle vara insatta i utställningen och använda den aktivt, var viktigt för att få ett bättre underlag i mitt arbete. Jag lade även vikt vid att fånga perspektiven från både näringsliv och myndighetshåll. De två aktörer som uppfyllde dessa kriterier och som jag initialt tog kontakt med, Sweco och Trafikverket, ställde sig positiva till att delta.

4.2.2 Val av metod

Även i mitt möte med Sweco och Trafikverket användes en semistrukturerad intervju-metod. De enda skillnaderna mot intervjuerna beskrivna i mötet med Färgfabriken var att det under intervjun med Sweco var två representanter närvarande, samt att intervjuschemat justerats och kom i större utsträckning att handla om engagemang och resultatet av aktörernas medverkan, se intervjuschemat, s. 60, för mer information.

4.2.3 Genomförande

Vid intervjun med Sweco deltog studiochef/arkitekt Pia Kjellgren Schönning och infrastrukturplanerare Sverker Hanson. Mötet med Pia och Sverker tog plats på Swecos kontor vid Västerbroplan och skedde den 11 april 2013. För Trafikverket var det arkitekten Karin Eklund, Region Stockholm, som deltog. Mötet med Karin tog plats på Trafikverkets kontor

i Solna den 12 april 2013. Även i denna delstudie spelades intervjuerna in och har i viss utsträckning transkriberats.

4.2.4 Metoddiskussion

Den enda skillnaden i genomförande jämfört med intervjuerna i delstudie ett, är att jag i delstudie två intervjuade representanterna från Sweco samtidigt. Detta gjorde mötet mer tidseffektivt, något som både jag, Pia och Sverker uppskattade. Jag upplevde det dock svårt att styra intervjun i den riktning jag själv önskat, men samtidigt uppstod det intressanta kringdiskussioner som jag inte upplevde när jag satt enskilt. Pia och Sverker gav också feedback i form av ett skriftligt mail, där de själva gav uttryck för att de upplevt en givande diskussion. I efterhand var detta något jag fann bra, eftersom jag fick en chans att validera de uppgifter de givit uttryck för när jag skriftligen sammanfattat vårt möte och skickat det till dem.

4.3 Delstudie 3: Besökarna

4.3.1 Syfte

Den tredje delstudien syftade till att undersöka vilka perspektiv som präglade besökarens upplevelse av utställningen. Jag avgränsade mitt sökande till tre områden; det första området var att undersöka hur besökaren upplevde utställningens syfte. Det andra fokuset blev hur besökaren upplevde sin roll i utställningen. Och den tredje delen av undersökningen fokuserade på hur besökaren upplevde utställningen som metod.

4.3.2 Metod

I en studie med syfte att undersöka motiv eller handlingsmönster skulle det vara lämpligt att genomföra en kvalitativ studie, snarare än en kvantitativ (Troost 2012, s. 23). ger denna metod ett representativt och generellt resultat. Trots detta valde jag att genomföra denna delstudie med hjälp av enkäter, motiven är flera. Enligt Blaxter (2010, s. 79) finns fler

positiva aspekter av att arbeta med enkäter. Rätt genomförd ger denna metod ett representativt och generellt resultat. Enkäterna är inte heller lika tidskrävande och enklare att administrerar och sköta på plats. De få veckor som återstod av utställningstiden blev i hög grad styrande för vilket tillvägagångssätt jag använde för att samla empiri om besökarnas åsikter av utställningen. Att finnas på plats och försöka hitta personer som kunde tänkas vilja delta i en längre kvalitativ intervju skulle ha blivit en alltför tidskrävande process. Jag hade inte möjlighet att finnas på plats varje dag i veckan under utställningstiden för att på så vis få ett någorlunda representativt urval. Därför fann jag att ett enkätalternativ var att föredra. Med hjälp av enkäter kan mycket data samlas in under en kortare tid vilket också är en av anledningarna till att jag valde det (Blaxter 2010, s. 79). Detta fick stor betydelse vid val av metod eftersom enkäten introducerades på plats två veckor innan utställningen stängdes. Enkäten återfinns som bilaga i avsnittet med bilagor, s. 56.

4.3.3 Urval och population

Populationen i min undersökning är de personer som besökte utställningen under dess officiella öppettider från den 8:e mars, 2012 till den 24:e mars 2013. Utställningen var öppen för allmänheten varje vecka onsdag till och med söndag, klockan 11-16. Enkätundersökningens urval faller då inom "Bekvämlighetsurvalet" (Trost 2012, s. 31). Bekvämlighetsurvalet är ett icke slumpmässigt urval, där enkäter sprids och fylls i om personerna är villiga att göra det. Det fanns dock en restriktion i enkäten gällande ålder, där den yngsta tillåtna åldern var 13 år.

4.3.4 Genomförande & utformning

Innan enkäterna placerades ut hade jag ett kortare möte med Karin Eklund på Färgfabriken. Vi tittade tillsammans igenom frågorna och strök ett par formuleringar som hon ansåg inte passade in. Att finna ett syfte för undersökningen som är begripligt för alla inblandade är något även Trost (2012, s. 43) anger som viktigt. Enkäten bestod av fyra frågor som efter konsultation med min handledare och medarbetare på Färgfabriken kunde användas på plats. Frågorna bestod främst av strukturerade svarsalternativ,

där besökarens skulle kryssa i hur väl olika påståenden stämde överens med deras egen uppfattning om utställningen. Där fanns också följdfrågor av ostrukturerad karaktär, där besökarna tilläts motivera sina svar, eller komma med egna förslag. Jag ansåg att det var nödvändigt att inte bara veta hur utställningen uppfattades, men också varför den uppfattades på ett speciellt sätt. Min ambition var att hålla frågorna korta, och följa Trosts (2012, s. 85) rekommendationer att ha ett enkelt och konsekvent språk både vad gäller frågeformuleringar och enkätens layout.

Under de dryga två veckor enkäterna fanns på plats låg de intill informationsdisken på utställningen för att kunna fyllas i efter det att besökarna tagit del av utställningen. Jag hade även skrivit ett informationsblad, eller missivbrev (Trost 2012, s. 110), som besökaren kunde läsa. Informationsbladet finns också som bilaga längst bak i arbetet. Informationsbladet bestod av en presentation av syftet med mitt arbete samt instruktioner om hur besökaren skulle fylla i den. Där fanns också kontaktuppgifter till mig vid eventuella frågor. Färgfabrikens personal tog på sig att se till att det fanns utskrivna original samt svara på eventuella frågor om besökaren undrade över någon detalj i enkäten. Möjligheten att kontakta mig, samt ovetskapen inför hur Färgfabrikens personal muntligen handskades vid eventuella insatser rörande enkäten ger enkätundersökningen potentiellt en låg grad av standardisering (Trost 2012, s. 57). Efter de tre första dagarna som enkäterna fanns på plats var svarsfrekvensen låg, och när jag kom för att validera resultatet insåg jag att en förändring måste ske. Den sista delen av utställningstiden fanns jag på plats tre halvdagar för att informera eventuella besökare om enkäten, och samtidigt påpeka att det skulle vara mycket uppskattat om de ville fylla i den. På detta sätt fick jag till slut upp mängden ifyllda, eller delvis ifyllda enkäter till 69 stycken.

4.3.5 Metoddiskussion

Enkätmetoden tillät i mitt fall att en större mängd data kunde samlas in på kort tid. Tanken var också att det inte skulle kräva alltför mycket av min tid, men så blev följdaktligen inte utfallet eftersom jag spenderade tre dagar med att finnas tillgänglig på plats på Färgfabriken. Ett stort

problem som jag såg i mitt genomförande och som också beskrivs av Blaxter (2010, s. 80) är att en enkät är mycket statisk. Den fokuserar på en specifik tidsperiod, och inte på underliggande processer. Utställningen var under perioden för min enkät inte statisk, utan små förändringar gjordes, bland annat förändrades Workshop-ytan då nya Workshops och seminarier genomfördes under utställningsperioden. Om detta i någon mån påverkar besökarens upplevelse av utställningen är svårt att avgöra, men risken finns. Däremot tilläts besökaren att i enkäten i viss mån kommentera och motivera sina svar, vilket skulle kunna bidra till en bättre och mer följsam förståelse av deras perspektiv. Här finns dock en annan problematik, som Blaxter (2010, s. 80) beskriver, nämligen att min tolkning av besökarens kommentarer kan skilja sig från dess verkliga syfte, eftersom denna information inte är förstahandsinformation. Det finns heller ingen möjlighet att ställa följdfrågor och undersöka sådant som är otydligt. Även Trost (2012, s. 23) belyser denna problematik, och menar att en kvalitativ studie är mer lämpad för att försöka förstå handlingsmönster och reaktioner.

Att svarsfrekvensen blev 69 enkäter får ses som en låg svarsfrekvens. Den totala mängden besökare under de dagar enkäten fanns på plats var enligt Färgfabriken 623. Därmed är osäkerheten stor, och de slutsatser som kan dras av enkäten osäkra då de endast utgör 11 % av det totala antal personer som besökte utställningen under denna period. I ett mer önskvärt scenario hade enkäten funnits på plats under en längre tid, och jag hade haft mer tid att informera om enkäten. Detta öppnar dock upp för diskussioner kring enkätundersökningens grad av standardisering. Utan mitt aktiva deltagande hade svarsfrekvensen blivit alltför låg, men nackdelen av att informera på plats kan göra att respondenterna meddelas informationen annorlunda och det blir därmed svårare att jämföra resultaten (Trost 2012, ss. 57-58). Men Trost (2012, s. 57) argumenterar emot detta och menar att de sociala förutsättningarna som gäller vid svarssituationer gör att en hög standardisering aldrig kan nås.

Det går också att vara kritisk mot det urval av personer som faktiskt svarat på enkäten. Personer med starka åsikter kan se möjligheten att få tycka till om helt andra saker än vad som är tanken inom ramarna för enkäten.

För att nå ut till så många som möjligt valde jag att finnas på plats de dagar som flest inbokade guidningar av utställningen var aktuella. Många skolungdomar kom därför att besvara enkäten, eftersom en stor del av visningarna utgjordes av besökande klasser. Detta kan i olika grad påverka resultatet och vara missvisande, speciellt eftersom jag vid mina besök aldrig var på plats under helgdagarna då antalet ungdomar var mindre. Samtidigt gjorde detta att jag potentiellt mötte fler personer än under lördagar och söndagar då skolungdomar inte fanns inbokade.

4.4 Litteraturstudier

I arbetet med att finna trovärdig och aktuell litteratur har jag främst sökt svenska källor. Självklart förekommer det även utländska källor, men då är det för att författaren anlagt en bred teoretisk grund som inte finns representerad inom den svenska forskningen, men som många av de svenska källorna hänvisat till. Självklart har jag då försökt att kritiskt granska denna information och om den skiljer sig för mycket från svenska förhållanden, överväga att kommentera eller finna annan forskning som styrker eller dementerar mina påståenden. Tyngdpunkten i mitt arbete ligger i de genomförda intervjuer jag gjort, och syftet med de genomförda litteraturstudierna är att komplettera och förse arbetet med verktyg att analysera och diskutera projektet *Stockholm on the Move* utifrån några valda perspektiv. Mitt fokus har då hamnat på litteratursökningar mot kommunikativ planering, kommunikation och dialoger samt medborgarinflytande. De flesta källor är skrivna under 90- och 2000-talet, för att på så vis skapa en samtida bild av de teoretiska begreppen.

I mitt sökande efter relevant litteratur använde jag mig av Nybergs (2000, s. 75) "trattmodell". Jag påbörjade min sökning väldigt brett och fann ofta ämnesövergripande texter. Succesivt övergick jag till att leta litteratur som var mer ämnesfördjupande. Oftast tag jag hjälp av sökmotorerna Google, Google Scholar och LIBRIS, men även SLUs egna elektroniska publiceringstjänst Epsilon och universitetsbibliotekets söktjänst Primo. Sökord var både svenska och engelska; *samhällsplanering, dialog, kommunikation, kommunikativ planering, medborgardialog, collaborative planning, etc.*

5. RESULTAT

5.1 Delstudie 1: Färgfabriken

Jag har valt att presentera mina insamlade data från Färgfabrikens personal och KTH separat från de andra aktörerna involverade i projektet. Det är tydligt att Färgfabriken, tillsammans med KTH, har haft en delvis annan roll än de andra deltagarna i projektet och utställningen. Att dela upp resultaten på detta sätt ger en tydligare och mer överskådlig bild av de involverade parternas åsikter och roller i projektet. Viss data har jag redan presenterat under det inledande kapitlet, men blir det nödvändigt att sammanställa delar av dem även här, främst eftersom de utgör grunden för vissa delar av mina analyser. All data i kommande resultatavsnitt kommer från intervjuerna genomförda med Karin Englund, Joachim Granit, Göran Cars, samt Johanna Bratel. Intervjuerna med Karin och Johanna genomfördes den 7:e mars 2013. Joachim träffade jag för intervju den 14:e mars 2013 och Göran och jag talades vid på telefon den 25:e mars 2013.

5.1.2 Resultat & analys

Förväntningar på projektet

Projektet *Stockholm on the Move* nämns av både Göran, Joachim och Karin som en fortsättning på Färgfabrikens arbete med tidigare urbana frågeställningar, i synnerhet projektet *Stockholm at Large*, som genomfördes 2001. Ett utfall av *Stockholm at Large* som till stor del präglat förväntningarna på *Stockholm on the Move* är metoden att samla aktörer för ett helhetsgrepp kring en gemensam frågeställning. Både Joachim och Karin tycker sig se samlandet av aktörer som en grundförutsättning att skapa något nytt och experimentera fram nya idéer och kunskaper:

”Vi ser det [Stockholm on the move] också lite grann som någon form utav en raket som man skjuter upp, så hoppas vi att det som kommer upp liksom ska landa någonstans i mindre delprojekt och sådan saker. Det är inget fyrverkeri som bara försvinner, utan det flyger ut lite satelliter ur den där stora

raketen som landar, eller små fallskärmar, där vi kan plocka upp andra delar som är viktiga att titta på.”

- Joachim Granit

Göran ger tydligast uttryck för en annan förväntning på projektet, som även Joachim och Karin ser som central: Att väcka en debatt och göra frågeställningar om infrastrukturens utveckling i regionen uppmärksammade. Göran ser gärna att projektet rör sig mot mer formella användningsområden. Tidigt i projektets uppstartssprocess nämner både Göran och Joachim att projektgruppen med näringslivet och statliga aktörer tycktes sakna en helhetsbild av vart utvecklingen av infrastruktur i Stockholmsregionen verkligen var på väg. Karin och Joachim är noggranna med att poängtera att förväntningen inte var att komma med några svar, utan att ställa öppna frågor, ibland kritiska, kring den samtida utvecklingen.

Kommentarer och reflektioner:

Av citatet ovan går att se att den experimentella delen av projektet är en stor del i Färgfabrikens förväntningar av att samla alla dessa aktörer runt en gemensam frågeställning. De är nyfikna på vilket resultat detta projekt kan generera, men samtidigt är de inte helt säkra på vad resultatet kommer att bli, och det är en högst medveten inställning. Den andra förväntningen, att väcka debatt kring frågeställningen, tolkar jag som det centrala för hela projektet, främst eftersom uppfattningen delas av både Färgfabriken och KTH. Förväntningen är att samla en mängd olika aktörer i regionen och väcka en debatt och göra frågan aktuell. Att väcka frågan och skapa debatt eller diskussion är mer central för projektet, än att generera ett svar.

Resultatet av projektet

Utfallet av projektet tolkas delvis annorlunda av Färgfabriken och Göran. Göran anser att de inblandade aktörerna blivit motiverade och att infrastrukturfrågan fått en ordentlig plats på dagordningen:

“Alla samhällsprojekt är beroende av en debatt och en känsla av angelägenhet hos olika aktörer. Många aktörer som är inblandade måste känna allihop att de både ser vägar framåt

och att frågan är angelägen och att andra är med på banan. Det är den stora förtjänsten här, det har varit en bred diskussion.”

- Göran Cars

Göran menar att projektet lyckats med detta. Bland annat var diskussionerna kring helhetsperspektivet för regionens utveckling ett bevis för detta. Joachim tycker projektet fått mycket uppmärksamhet, både av de inblandade aktörerna och i media:

“Många har lyssnat på varandra som inte träffats tidigare. Det har funnits en diskussion i alla fall. Jag kanske skulle tycka att den kunnat vara lite livligare och lite mer anarkistisk än den varit.”

- Joachim Granit

Joachim menar att den debatt som uppstått, framförallt mellan aktörerna, varit lite för återhållsam och självbekräftande. Ingen av de inblandade aktörerna tycks vilja ta ansvar för helhetsperspektivet eller samordningsfrågan. Den mediala bevakningen har också haft svårt att haka på helhetsperspektivet, antagligen eftersom det är en komplex frågeställning. Men väckt frågan har de gjort, och fått mycket bra gensvar.

Kommentarer och reflektioner:

Det är oklart exakt vad resultatet av diskussionen i projektet blev och hur långt den kommit. Att diskussioner om Stockholms utveckling uppstod tidigt och funnits i projektet är både KTH och Färgfabriken övertygade om. Det råder även en uppfattning av att frågorna som utställningen aktualiserar har blivit diskuterade, och belysts ordentligt och hamnat i de inblandade aktörernas medvetande. Färgfabriken och KTH menar att den problematik som regionen möter, bland annat i form av dålig regional samverkan, har blivit uppmärksammas, men ingen konkret lösning för att åtgärda detta har kommit upp. Detta helhetsgrepp verkar varit svårt att hantera inom ramarna för projektet, då ingen enskild aktör spontant har tagit ansvar för dem. Även det mediala fokuset har haft svårt att anamma ett helhetsperspektiv, och istället uppmärksammat enskilda detaljfrågor.

Utställningens syfte

Tidigt under processen kom KTH och Färgfabriken fram till att en utställning skulle produceras som en del i projektet. Göran anser att en fysisk utställning var nödvändig för att skapa en sammanhållen diskussion kring frågeställningarna och samtidigt väcka intresse. Poängen var att ge inspiration, samla aktörer och vara en mötesplats och ett nav för diverse aktiviteter. Göran anser att det finns två grupper av besökare som utställningen vänder sig till: Intresserade Stockholmare, samt branschfolk. Han nämner dock att många av aktiviteterna varit ämnade för branschfolket:

“Den [Utställningen] är upplagd så att den ska vara bred och för alla. Många av aktiviteterna har varit ganska hårt nischade, eftersom de handlat om finansieringsfrågor, regelverk etc. Då vänder sig aktiviteten till mer professionella personer.”

- Göran Cars

Göran ser utställningen som en intresseväckare där aktörerna senare kan välja att fördjupa sig i olika delar genom att delta eller initiera seminarium och workshops kring lämpliga frågeställningar.

Joachim menar att syftet med utställningen i grunden var baserat på frågeställningarna och kunde delas upp i tre olika delar: Orientera besökaren med en övergripande bild av problematiken med Stockholms utveckling. Samla branschen under ett parasoll, samt att föra en öppen diskussion och ta upp olika perspektiv och ifrågasätta de utvecklingstendenser vi ser idag.

Under intervjun med Karin tog hon upp sin syn på utställningen. Hon menade att utställningen förmedlar en öppen fråga och samtidigt är en plats för att samla in idéer och tankar. Det centrala i hennes resonemang var att utställningen presenterade olika tankar om stadsutveckling, som sedan besökaren själv fick fundera och debattera kring:

“Vi har velat förmedla att det är en öppen fråga. Nu gör vi någonting här där vi samlar de här frågorna och idéerna, men det kanske inte är några svar. Men kom hit och se vad

du skulle tycka om det här! Så därför har de grundläggande frågorna varit väldigt öppna. Och egentligen, vilket samhälle bygger vi för kommande generationer? Inget vi kan svara på i utställningen, men vi kan lägga fram lite olika tankar kring stadsutveckling. Men sen får folk själva fundera och reflektera. Det är det vi velat förmedla.”

- Karin Englund

Även Johanna tryckte på det faktum att utställningen skulle väcka reflektioner, i synnerhet de workshops och seminarier som anordnades i anslutning till utställningen. Det blev en plattform för både allmänheten och personer som arbetar med dessa frågor.

Kommentarer och reflektioner:

Att döma av de svar som respondenterna gett mig var syftet med utställningen flera. Det är både syften som berör innehållet, men även funktionen och en tänkt målgrupp. Det råder konsensus om vilka målgrupper som utställningen vänder sig till; en intresserad allmänhet, likväl som branschfolk. De huvudsakliga funktionella dragen är att utställningen ska verka samlande, alltså vara en gemensam mötesplats eller plattform, för både allmänheten och branschen. Dess innehåll ska präglas av informerande och inspirerande material som kan orientera en besökare från allmänheten och branschfolk, i frågeställningarna. Materialet ska även kunna väcka reflektioner och diskussioner. Materialet kompletteras därför av workshops, seminarier och diverse aktiviteter vars syfte är att fördjupa diskussionerna. Karin nämner också att syftet är att samla in tankar och idéer. Jag tolkar detta som ett uttryck för kunskapsbyggande, något jag tror också de andra syftar till då de påpekar att utställningen ska väcka diskussion.

Initiativtagarnas roller

När Färgfabrikens anställda ska beskriva sin roll i projektet tar de upp flera aspekter. Initialt är deras roll att skapa ett samhällsengagemang. De arbetar aktivt med att vara publika och nå ut till allmänheten, det är grundförutsättningen för deras verksamhet. Karin och Joachim poängterar

också att Färgfabriken kan provocera och väcka tankar, och att detta kan ske utan att övriga inblandade parter måste skriva under, ta ställning, eller engagera sig i specifika frågor.

“I sådana här typer av projekt, där vi samlar många olika aktörer och olika kompetenser, är det just det som många [företag och myndigheter] efterfrågar. Det blir en lite annorlunda blandning. Och dessutom är det en plats som är en öppen arena, där ingen känner att det finns ett tyngande uppdrag, eller syfte, som när man bjuds in till en myndighet eller ett företag [...]. Så vi kan vara mer en neutral plats. Och vi kan också provocera mer och väcka andra frågor utan att varje partner måste känna att ‘det skriver vi under på’.”

- Karin Englund

Joachim menar att KTH och Färgfabrikens arbetssätt skiljer sig lite åt. Färgfabriken lär under processens gång, medan KTH redan hade tydliga ramverk för vilka tankar de ville utveckla. Joachim utvecklar:

“Jag vill inte separera våra utgångspunkter för mycket, men det fanns ambitioner från två håll. Vår ambition har vuxit under projektet, men jag tror att man från KTH:s sida har haft en ganska färdig bild för att man jobbar och forskar inom de här områdena. De har sitt frame-work, så att säga. Men vi har jobbat mer organiskt, vilket är mer naturligt eftersom vi inte sitter med frågeställningarna utan vi har fått lära oss och apterat tankar och idéer under gång. Det är det som är poängen att jobba med oss, vi sitter inte och har en färdig modell. Och vi lägger det andra skiktet i det här. [...] ...vi tar in andra och lite oväntade perspektiv.”

- Joachim Granit

Göran, och KTH, har spelat en initial roll i projektet. Göran var den som kom med uppslaget till ett projekt om infrastruktur, och utvecklade tillsammans med Färgfabriken idén innan andra aktörer kopplades in. KTH har även bidragit med resurser, i form av kunskap och tid till både

projektet och utställningen. Göran tycker att projektets grundläggande idé, och den röda tråden om “infrastrukturens relation till stadsbyggnad” står sig, även om andra delar adderats under projektets gång och blivit tydliga i bland annat utställningen.

Kommentarer och reflektioner:

När Karin diskuterar Färgfabrikens roll, att provocera och väcka tankar, gör hon en intressant iakttagelse. En förutsättning för att få med många aktörer är att skapa en öppen arena som inte är tyngt av något uppdrag. Resultatet är inte det viktigaste, utan diskussionen och möjligheten för inblandade aktörerna att kunna träffas på en neutral plattform är fokuset, menar hon. Färgfabriken bidrar med en arena för möten, samlar och koordinerar de andra inblandade, men vill också själva delta i samtalet. Det blir extra tydligt i den lärandeprocess som Joachim ger uttryck för. De vill gärna tillämpa sina nyfunna kunskaper och använda dem i utställningen. Den neutrala plattformen ger förutsättningar för dem att experimentera och driva egna idéer, mycket i linje med deras egen verksamhetsprofil. Därför tolkar jag Färgfabrikens roll både som en moderator/processledare och deltagare. KTH har haft en initial roll och varit lite av startmotorn i projektet, men i hög grad även kommit att prägla processen och de huvudsakliga spåren i projektet. Det är tydligt att universitetet haft en inriktning från början, medan Färgfabriken adderar egna teorier och tankar under projektets gång. Det bekräftas av både Joachim och Göran. På detta sätt kompletterar dessa två initiativtagare varandra, den röda tråden behålls, samtidigt som nya perspektiv tillåts testas och utforskas.

Allmänhetens roll i utställningen

Joachim säger att han hoppats att besökaren efter besöket skulle få med sig det större perspektivet kring varför vi bygger staden, och hur vi bygger den. När jag frågar om allmänhetens medverkan, säger Karin att det inte var särskilt uttalat hur publiken förväntades bidra till utställningen. Möjligheten fanns att lämna skriftliga kommentarer och delta i eventuella workshops och seminarium. Färgfabriken hade förhoppningen att publiken skulle vilja kommentera och bidra med sina egna tankar, detta var anledningen till att en kommentatorsvägg inkluderades i utställningen. Vi ville ge publiken en

chans att reagera, menar Karin. Men vad bidraget exakt skulle innehålla, och skulle användas till, var länge oklart. Många besökare har dock valt att aktivt delta och reagera. Besökarnas kommentarer har blivit en del av debatten, anser Karin och Joachim, eftersom det ur allmänhetens åsikter har utkristalliserats viktiga och centrala diskussionsområden som bland annat berördes i slutseminariet. Det gällde främst Stockholms vattenytor, gallerior eller förtätning. Karin ser ett värde i detta:

“Sen tycker inte alla lika förstås. Och det är också kul, för ibland i debatter i tidningar och så så framstår det som om det bara finns vissa vägar, och ibland är det bara det som gäller. Men det visar sig att folk tycker väldigt olika.”

Men hur bidragen kommer att användas eller föras vidare är oklart:

“Vad som händer med åsikterna sen, det har ju inte vi riktigt... Alltså det är ju inte vi som planerar och bygger staden. Vi kan ju se till så att det kommer fram och att man ser den här bredden.”

- Karin Englund

Johanna säger att utställningen passar både den aktiva, men även den passiva besökaren. Joachim tror att en av anledningarna till att många besökare trots allt är passiva, är att publiken har svårt att anamma de övergripande, närmast filosofiska frågeställningarna, som utställningen grundar sig på. Stora filosofiska frågor är svårare att ta in, menar han, men han ser också en tendens till att besökaren gärna engagerar sig i det som är mer konkret och som besökaren betraktar som sitt eget.

Kommentarer och reflektioner:

I utställningen tycks allmänhetens roll något spretig. Den tidiga och något osäkra förväntningen på allmänhetens gensvar verkar i stor grad präglad av vilket utrymme allmänheten får i diskussionerna. Intressant material tycks uppstå i mötet mellan utställning och allmänhet, bland annat perspektiv som inte lyfts i den allmänna debatten i media. Trots de bidrag som inkommit är många besökare också mer passiva. Joachim ger en

tänkt förklaring till detta, nämligen att frågeställningarna var alltför stora. Allmänhetens fokus tycks främst vara riktat mot sakfrågor, inte mot det större helhetsgreppet som utställningen försökt föra upp till diskussion.

Partnerns roll i utställningen

Vad gäller de inbjudna aktörerna, eller de partners, politiker och branschorganisationer som deltagit i projektet, är bilden samlad. Både Joachim och Karin nämner vid flera tillfällen ambitionen att samla olika aktörer för att väcka idéer och tankar. Denna process var inte enbart resultatinkriktad, utan i stor grad experimentell, något de båda tror är en attraktionskraft för aktörerna att delta i projektet. Många av aktörerna var också involverade i projektgruppens arbete med att utveckla och ta fram utställningens informativa innehåll. Göran, Joachim och Karin målar upp bilden av aktörerna som aktiva och nyfikna deltagare som träffats och diskuterat. Detta syns, enligt Joachim på mängden workshops och seminarium som anordnats av aktörerna under utställningstiden:

“Utställningen har haft de här mötena, den har haft över 200 visningar! [...] Enormt höga procentsatser när det gäller dom kommuner och dom som jobbar med det här som konsulter och byggföretag, jag kan säga så här att det som vi hade hoppats på har vi nått fram med väldigt väldigt långt.”

- Joachim Granit

Karin använder sig av uttrycket “aktiva partners” för att förklara vilka som på något sätt gjort ett åtagande och bidrar med finansiella medel eller kunskap i projektet. Som partner har aktörerna också haft möjligheten att anordna egna seminarier och föreläsningar. Hon ger ett exempel:

“Det kan vara att vi i någon diskussion med någon partner insett att den här frågan behöver vi lyfta fram. Som nu ska vi till exempel ha ett seminarium med fokus på vatten tillsammans med Tyréns. Det kommer från dom att det här är vi intresserade av, men också från oss, att vi har sett att de här frågorna är viktiga och så har vi utvecklat det tillsammans.”

- Karin Englund

Joachim berör också aktörerna och den finansiella rollen, och menar att sponsringen varit den tuffaste biten i projektet. Han nämner ett visst motstånd från företagets sida där okunskap inför projektet, främst hos chefer, ligger till grund för vissa tveksamheter kring sponsringen. Sponsringen, i kombination med annat har skapat ett litet motstånd från vissa aktörer att delta, Joachim förklarar:

“[En myndighet] ville hoppa ur, de var oroliga för att man skulle ställa obekväma frågor. Många av de här organisationerna är ytterst känsliga eftersom de är utsatta för mycket kritik [...]. Men jag vill inte överdriva det, inte överdriva det! Det har funnits en väldigt stor nyfikenhet.”

- Joachim Granit

Motståndet har alltså främst legat i att myndigheter känt att det funnits en risk med den exponering som projektet skapar, där utrymme för kritik blir större. Som framgår av citatet vill han inte överdriva, och poängterar att nyfikenheten inför projektet snarare är det som karaktäriserat företag och myndigheters inställning till projektet. Han nämner också att motstånd ibland kommit fram som ett resultat av att högre chefer och de som ska bidra med finansiella medel inte riktigt förstått vad de får tillbaka av projektet. Dock verkar de flesta aktörer efter en tid ändra inställning och velat delta.

Kommentarer och reflektioner:

Det är tydligt att de inbjudna aktörerna har en central roll i projektet. De ska både bidra med medel för att genomföra projektet, men också delta i diskussionen och experimenterandet. Det tycks också som om projektet i hög grad är beroende av den sponsring som aktörerna är villig att ge, både i form av finansiella medel, men även kunskap och materiel. Det finns ett visst motstånd, även om Joachim är mycket tydlig med att en nyfikenhet präglat relationen mellan aktörerna och Färgfabriken. Det råder en uppfattning om att engagemanget och deltagandet bland aktörer blev stort och brett. Det har även funnits möjlighet att ta egna initiativ och arbeta

fram egna teman och frågeställningar som aktörerna själva tycker varit viktiga att belysa inom ramarna för ämnet. Aktörerna tycks varit drivande i många av dessa seminarium och workshops och en stor vilja att delta verkar ha funnits.

5.2 Delstudie 2: Partners

Resultatet i denna delstudie är sprunget ur intervjuer genomförda med representanter från Trafikverket och Sweco. Syftet är att se vilken bild en myndighet och en näringslivsaktör ger av *Stockholm on the Move*. Av resultatet från föregående delstudie går det att dra slutsatsen att dessa aktörer haft en annorlunda roll i projektet. Intervjuerna återspeglar även hur aktörerna använt sig av utställningen. Det är av dessa anledningar jag valt att belysa stadsbyggnadsaktörernas engagemang för sig. Jag tror det blir tydligare både för läsaren, men också för mig när diskussionen ska författas. Vid intervjun med Sweco deltog Pia Kjellgren Schönning och Sverker Hanson, och i mötet med Trafikverket träffade jag Karin Eklund.

5.2.2 Resultat & analys

Förväntningar på projektet

I intervjun med Sweco framkom det att förväntningarna på *Stockholm on the Move* var höga. Både Pia och Sverker anger den tidigare utställningen Stockholm at Large som den huvudsakliga anledningen till detta. Färgfabrikens många projekt har gett upphov till ett gott rykte hos dem. Det fanns även mer konkreta förväntningar kring projektet, framförallt att få träffa andra aktörer och skapa ett potentiellt utbyte. Sverker poängterar att det handlar mycket om projektgruppens deltagare, och vad deras engagemang och mandat på respektive företag tillåter. En stor del av anledningen till att man valde att delta är enligt Pia att processen de arbetar i är oförutsägbart:

“De bjuder in till någonting som inte är färdigt, utan som är något man är med i! Man kan känna att det ibland är kaos hela vägen tills det blir färdigt. Men det känns väldigt kreativt på det sättet.”

- Pia Kjellgren Schönning

Trafikverkets förväntningar var annorlunda. Karin förklarar att Trafikverket samtidigt som *Stockholm on the Move* drog igång, hade ett liknande projekt i rullning, där regionens statliga aktörer och kommuner var involverade i att finna gemensamma grundförutsättningar för samordning kring Stockholms utveckling. Detta skapade en del tankegångar hos Trafikverket:

“... Det var precis samtidigt som Stockholm on the Move drog igång, så vi ville få till den processen, då kändes det väldigt naturligt att vi skulle kunna engagera oss lite mer i Stockholm on the Move, men också att utnyttja inte minst lokalerna där, för att hitta en annan neutral mötesplats [För det parallella projektet] och de vibbar som fanns runt omkring det där.”

- Karin Eklund

Karin uttrycker en förhoppning om att detta engagemang skulle bli en “win-win”-situation, och hoppades specifikt på att det kunde ske korsbefruktnings mellan de olika projekten, eftersom de båda belyste ungefär samma fråga, nämligen den om regionens infrastrukturutveckling.

Kommentarer och reflektioner:

Båda aktörerna pekar på den kreativa processen, och att Färgfabriken är någon typ av katalysator, eller en verkstad där kreativa möten kan uppstå. Det är tydligt uttalat hos Sweco, även om jag också tolkar Karins syn på användandet av lokalerna och “känslan” på platsen, på ett liknande vis. Jag tycker också Sverker tar upp en viktig fråga när han säger att individens ambition och mandat hos sitt företag/organisation är viktig för projektets utfall. Jag tolkar detta som att han menar att projektet i hög grad är beroende av individens engagemang, och att det kanske inte alltid är företagets mandat som avgör utfallet av projektet.

Resultatet av projektet och utställningen

När vi pratar om vad projektet och utställningen resulterat i är både Trafikverket och Sweco fundersamma. Vad själva diskussionen lett fram

till är svårt att svara på, anser de. Den har varit intressant, tycker Pia och Sverker, och många av de möten som skett har stärkt dem i deras tankar. Men något mer konkret skulle ha kommit ur den stora diskussionen. Pia ger exempel:

“Det skulle varit roligt om det blivit uppenbart att de här frågorna måste lösas på något sätt, att man måste göra det tillsammans. Man måste ha ett övergripande mål, alla har ett ansvar.”

Sverker utvecklar resonemanget:

“Man hade ju nästan kunnat tänka sig att vi, alla parter, tagit fram ett manifest. Vi har kommit fram till att åtminstone det här, och det här, och det här, måste uppfyllas för transportsystemet i Stockholm.”

Både Sweco och Trafikverket poängterar i intervjuerna att resultatet troligen låter vänta på sig, och att det skapats “ringar på vattnet” som kommer ge upphov till nya idéer. Både Sweco och Trafikverket tror att möten mellan de inblandade inte får förkastas, det skapar nämligen nya kontakter och idéer. Pia pekar på andra viktiga resultat av projektet, till exempel det faktum att studenter bjöds in från KTH och att det i det samarbetet anammats ett helhetsperspektiv hos studenterna för frågan.

Ett annat konkret och tydligt resultat som de båda aktörerna tar upp som viktigt är de seminarier som anordnades i samband med utställningen. Det var inte alltid som seminarierna gav förutsättningar att skapa kreativa diskussioner i de övergripande frågeställningarna. Här tycker sig båda aktörerna se en viss förbättringspotential. Sweco identifierar dock speciellt två av seminarierna som viktiga eftersom det uppstod spännande möten och diskussioner. Det var framförallt ett seminarium kopplat till det projekt under Trafikverkets regi som drevs parallellt med *Stockholm on the Move*, som skapade bra diskussioner:

“Där har vi då bjudit in de regionala planeringsaktörerna, kommunerna och en del intressenter. Det kan ha varit en sådan

spin-off! Då bjöds också in dem som var med i Stockholm on the Move-projektet. På så sätt så spreds det som kanske var mera internt myndighetssaker som pågick lite bredare via att dem som var med i projektet, konsulter och så, fick nys om det.

- Karin Eklund

Karin beskriver just den processen som lärorik och mycket givande.

Det andra seminariet var utformat som en Case study med kompetenser från olika aktörer samlade i olika grupper. Ett bra pedagogiskt exempel, tyckte Sverker, eftersom man tvingades nå ett resultat trots olika åsikter i frågan.

Kommentarer och reflektioner:

Sverker och Pia tycks sakna ett tydligt resultat ur den diskussion som projektet drev. Pia efterfrågar inget konkret, hon menar att det hade varit tillräckligt att se att alla inblandade parter tar ett gemensamt ansvar. Sweco nämner även ett manifest eller något ännu mer konkret som samlar alla deltagare i frågan. Färgfabriken är tydlig med att säga att processen inte enbart är resultatnriktad, de vill ställa frågor och experimentera. Det finns en medvetenhet kring detta hos både Trafikverket och Sweco. Framförallt verkar Pia, Sverker och Karin tycka att en process som inte enbart är resultatnriktad blir mer kreativ och lekfull. Karin tycks också mena att experimenterandet skapar neutrala förutsättningarna för aktörerna att mötas. Jag anar således en paradox. Anledningen till att resultatet av framförallt diskussionen inte blev mer gripbar kan ha sitt ursprung i att processen är experimentell och inte alltid resultatnriktad. När aktörerna efterfrågar ett tydligare resultat finns också risken att processen blir mindre experimentell. Därmed finns risken att de kvalitéer som man tidigare nämnt går förlorade.

Vad gäller utställningen tycks det finnas en klar uppfattning om att demokratiska aspekter kommit till uttryck där. Aktörerna är också överrens om att utställningens uttryck blev mindre gripande än Stockholm at Large. Man jämför det starka grepp som man upplever användes då, med *Stockholm on the Move*, och tycker att Färgfabriken kunnat utveckla

de rent konstnärliga inslagen mer. Mer om detta går att läsa längre ner i resultatavsnittet.

Seminarierna tycks mötas med ett ganska svalt intresse, främst eftersom det sällan i praktiken uppstod några diskussioner eller möten som ansågs kreativa. Men två typer av projekt utmärker sig; Trafikverkets parallella projekt, som representerade ett myndighetsperspektiv med många av regionens planeringsaktörer. Jag antar att det Sverker och Karin såg som gynnsamt i denna diskussion var att Trafikverket å sin sida fick in konsultkunskaper, och att Sverker å andra sidan fick bidra med kunskap i ett högst samtida och relevant projekt, nämligen regionens samordningsfrågor för infrastrukturell planering. Det andra exemplet var seminariet med Case-studyn mellan kompetensgränser, där de olika aktörerna blev tvungna att samarbeta kring en fråga för att kunna producera ett resultat. Även om de inblandade parterna inte höll med varandras måste de nå ett gemensamt förslag, någon som Sweco tyckte fungerade bra som ett pedagogiskt exempel.

Partnerns roller

Karin är tydlig redan från början med att Trafikverkets roll inte varit särskilt aktiv. Trafikverket bidrog med underlag, tjänster och i viss mån tid till projektet och utställningen. De har även stått för en viss finansiering av projektet. Men det som främst präglat relationen med *Stockholm on the Move* tycks vara användningen av Färgfabrikens lokaler, som Trafikverket användes sig av vid möten med det parallella projekt Karin drev. Trafikverket var via Karin och en kollega även representerade i den initiala projektgruppen, där bland annat utställningens form och innehåll diskuterades. Men hon tycker inte att Trafikverket deltagit i särskilt många av *Stockholm on the Moves* seminarier eller workshops. Inte heller har Karin och de anställda i hennes närhet besökt utställningen, eller använt den som mötespunkt när utställningen väl var igång.

Sweco blev, liksom Trafikverket, inkopplade redan under idéstadiet när projektgruppen träffades för att diskutera utställningens utformning och de grundläggande frågeställningarna. Men här skedde aldrig några

diskussioner om hur Stockholm kan utvecklas. Bland annat diskuterades de scenarion som studenterna senare arbetade fram till utställningen, och Pia och Sverker tycker personligen att mötet med studenterna från KTH var det mest givande. Sweco höll både workshop och seminarier för att informera och ge dem underlag till uppgifterna. Det blev även ett par seminarier mot en bredare publik. Sweco har även bidragit med finansiella medel och underlag till utställningen. Att få publicitet, är en del av rollen, men i intervjun lägger Pia och Sverker också tyngdpunkten på att detta projekt ger något tillbaka, både till företaget och individen. Det finns ett kunskapsutbyte som gynnar företagets kompetens, och personligen får de hjälpa till och bli en del av samhällsutvecklingen.

Sweco ger ett intressant perspektiv på rollfördelningen i projektet när de menar att det främst är de "tyngre" aktörerna, till exempel SL eller Trafikverket, som måste finnas representerade i processen för att ge projektet någon tyngd:

“Det var ju vissa partners som var viktigare än dom andra, och det var inte vi. Till exempel skulle SL inte vara med skulle det bli jättetokigt. Det var viktigt för Färgfabriken att skapa den här plattformen så att dom kunde kliva in [i projektet]. Färgfabriken är duktiga på det, och det är attraktivt.”

- Pia Kjellgren Schönning

Kommentarer och reflektioner:

Sweco och Trafikverket tycks ha haft samma initiala roll, att delta i projektgruppen och föra diskussioner tillsammans med KTH och Färgfabriken om bland annat utställningen och vilka frågeställningar som skulle behandlas där. Båda aktörerna har också bidragit med finansiella medel, kunskap och tjänster i projektet. För Trafikverket verkar lokalerna spelat en viktig roll som neutral mötesplats för de aktörer som deltog i det parallella projekt Karin drev. Det är tydligt att Karin under intervjun tycker att detta är orsaken till att engagemanget för *Stockholm on the Move* varit mildare från Trafikverket. Fokuset blev att använda lokalerna och den atmosfär som bildades på platsen, inte projektet i sig självt. För Swecos del verkar seminarierna stundtals varit givande.

Det tycks som om Sweco och Trafikverket på många plan stöttat projektet med ungefär samma resurser. Men kanske reflekteras rollerna tydligare i det aktörerna upplever att de fått tillbaka genom projektet. Sweco är noggranna med att poängtera att bland annat samarbetet med KTH-studenterna var givande. Företaget, likväl som de anställda, tycks ha fått med sig något ur hela projektet, vilket inte tycks vara en lika starkt åsikt hos Trafikverket. Detta kan tyda på ett annat sorts engagemang från de båda aktörerna.

Projektet och utställningens syfte

Syftet med *Stockholm on the Move* är att få till en bred diskussion, menar Karin. Hon ser två delar av diskussionen som viktig, dels den som vänder sig mot allmänheten. "En viktig demokratisk aspekt" att möta allmänheten i största allmänhet, det är inget som vanligtvis händer, utan dialogen förs oftare kring sakfrågor. Infrastruktur är finansierat av skattemedel, så även stora regionala eller nationella projekt måste diskuteras, menar hon. Den andra delen av diskussionen vänder sig mot de inblandade aktörerna, och där byts både visitkort och tankegångar. Att diskussionen inte är tyngt av något uppdrag är en viktig förutsättning för detta.

Sweco anser att Färgfabriken är en plats för olika aktörer att mötas. Syftet med projektet var att skapa en plattform där frågeställningarna kunde diskuteras utan att vara förbehållen någon part. Också själva utställningen diskuteras i intervjuerna, bland annat nämner Karin viktiga demokratiska aspekter som en del av resultatet. Dessa tydliggörs senare i avsnittet allmänhetens roll. Båda aktörerna delar uppfattningen att utställningen *Stockholm on the Move* inte fick samma starka uttryck som *Stockholm at Large*. De pekar på den gigantiska flygfotokarta som användes för att ge *Stockholm at Large* sitt uttryck. Men det verkar också finnas andra anledningar till att *Stockholm on the Move* inte blivit lika uppmärksammat: Sverker tycker att trafikfrågor redan är en naturlig del av Stockholms mediala fokus och därmed finns kanske inte utrymmet för frågan. Karin tycker att Trafikverkets deltagande varit för vagt för att bilda sig en ordentlig uppfattning, men anser att *Stockholm at Large* låg mer "rätt" i tiden än denna utställning. Under intervjun reflekterar också Pia

och Sverker om utställningens utformning:

"Den var inte lika stark [som Stockholm at Large] tycker jag. Det tar längre tid att upptäcka den. Den är lite i det fördolda. Det vet inte jag om det är bra eller inte. [...] men det är kanske lite orättvist att jämföra med Stockholm at Large."

- Pia Kjellgren Schönning

Sverker delar åsikten om att utställningen inte varit lika stark, och ger en förklaring:

"Det är liksom tidsandan också, Stockholm at Large kom kanske med något nytt och intresseväckande. [...] Vi matas verkligen med de här frågorna [Trafikfrågor] hela tiden! [...] så det kanske finns en viss mättnad."

Sverkers och Pias åsikt om det uttryck som använts i utställningen delas också av Karin på Trafikverket: "*Det kanske krävs lite nya grepp för att få folk att haja till!*"

Kommentarer och reflektioner:

Syftet med projektet och utställningen tycks landa i att träffas eller att diskutera. De båda aktörerna har ett delvis skiftande fokus; Trafikverket tycker diskussionen är central, medan Sweco tycker mötet mellan aktörerna är central. Båda parter anger snarlika förutsättningar för att syftet ska kunna bli genomförbart: För att en diskussion ska kunna uppstå är det viktigt att processen inte är tyngd av något uppdrag. I Swecos tolkning är det istället äganderätten till frågorna, eller kanske frånvaron av den, som är viktigt, och jag tolkar det som om Sweco menar ett uppdrag eller ett politiskt förbehåll. Tankegångarna är relativt snarlika, främst eftersom diskussionen underlättas av de möten som sker på platsen.

Karins perspektiv sätter också utställningen i en intressant dager. Hon ser ett syfte med utställningen som en chans att som myndighet väcka en mer generell debatt om infrastruktur och dess utveckling. Om detta möte återspeglar en demokratisk aspekt är svårt att avgöra, men det ger i alla fall

möjlighet att reflektera och agera kring de frågeställningar utställningen behandlar.

Allmänhetens roll i projektet

Som jag nämner i ovanstående resultatavsnitt anser Trafikverket att allmänheten har en viktig demokratisk roll att spela i projektet. Karin tycker att detta kanske är det största värdet med hela projektet. Hon poängterar att finansieringen av infrastruktur sker med skattemedel, vilket också motiverar diskussioner på regional nivå, likväl som för detaljfrågor. Karin tror utställningen ger besökaren, framförallt den yngre publiken, en förståelse för att infrastruktur inte är en organisk utveckling, utan är en medveten och planerad sådan:

“Det kanske viktigaste syftet ändå är att få upp en bredare diskussion. Dels gentemot allmänheten, jag tror kanske framförallt att det verkar varit mycket guidade visningar och skolelever som varit där. Det kan jag tänka är den största effekten på längre sikt att få upp ögonen lite grann för transportsystemen runt omkring sig och hur det påverkar vardagen och så. [...] I den här typen av utställning får man kanske lite nya perspektiv.”

- Karin Eklund

Kommentarer och reflektioner:

Sweco tycker att allmänheten har en självklar plats i diskussionen. Men de anmärker på de samhällsövergripande frågornas karaktär, som de anser svårgräpbara och abstrakta för många ur allmänheten.

Både Sweco och Trafikverket anser att allmänheten ska ha en plats i diskussionen. Men exakt vad det leder till är oklart. Mer kunskap och en större medvetenhet och diskussion kring hur skattebetalarnas pengar används, anser Karin. Pia och Sverker tror den breda publiken har svårt att ta in de abstrakta frågeställningar som utställningen ibland diskuterar. Karin kanske inte delar uppfattningen om att det är så, men att den faktiska kontakten med allmänheten i större utsträckning sker i sakfrågor, ger hon

uttryck för. Även Färgfabriken gav medhåll i den frågan, och tyckte sig se allmänheten mer intresserad av sakfrågorna, än den mer övergripande samhällsutvecklingen.

Initiativtagarnas roll i projektet

Färgfabrikens roll är att skapa en öppen och neutral arena för de inblandade aktörerna, detta är Sweco och Trafikverket samstämmiga kring, och tycker Färgfabriken vårdar denna roll väl. Aktörerna tycks också dela uppfattningen om att Färgfabriken tillför nya och intressanta perspektiv till diskussionerna som inget annat forum riktigt kan. Pia förklarar:

“Ingen jobbar på det här sättet, ingen som jobbar med den här drivkraften att det får vara lite hur som helst. Alla har sina förbehåll, arkitekterna har sina förbehåll. Och så finns det massa små murar som växer här och där”.

Sweco ger dock viss kritik, och tycker projektet kunde ha förvaltats bättre. De anser bland annat att Färgfabriken kunde ha gett de inblandade parterna ett större ansvar för processen. Sweco poängterar att mer ansvar på projektgruppen kanske kunnat få en annan drivkraft hos aktörerna i projektet.

Kommentarer och reflektioner:

Färgfabrikens roll i projektet upplevs av bägge aktörer som mycket bra. Det finns inget liknande forum eller organisationer som arbetar på samma sätt. Pia verkar mena att Färgfabrikens arbetsmetod inte är präglad av en massa hinder eller uppfattningar om vad som projektet ska resultera i. Detta faktum blir intressant i kopplingen till den kritik man senare ger. Sweco har uppfattningen att projektgruppen kunnat få en fastare form och fått möjlighet att ta mer ansvar. Jag tolkar det som att båda aktörerna har stort förtroende för de aktiviteter och projekt som Färgfabriken driver.

5.3 Delstudie 3: Enkäten

I mitt arbete med att analysera och sammanställa data från enkäten har jag medvetet valt att arbeta med de för forskningsfrågorna mest relevanta och tydligaste resultaten. Jag anser att det inom ramarna för mitt arbete inte är nödvändigt att presentera eller kommentera alla resultat. Det är i vissa fall svårt att knyta an resultatet till mina forskningsfrågor, eller så är det empiriska data inte tillräckligt tydlig. För den som önskar se utfallet i de delar av enkäten som jag inte tar upp i detalj i detta avsnitt, hänvisar jag till bilagan på s. 58. Där finner läsaren hela enkäten sammanställd. I arbetets diskussionsavsnitt finner läsaren också kommentarer om de val jag gjort när resultatet sammanställts och analyserats.

5.3.1 Resultat & analys

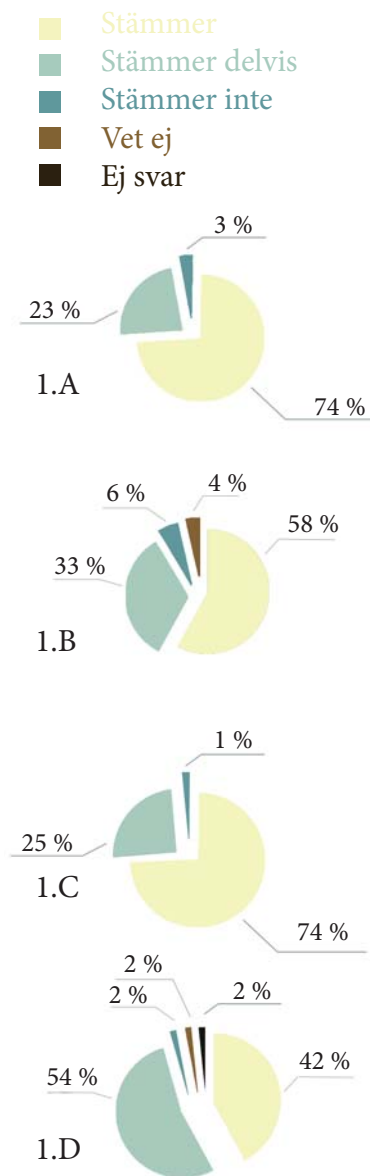
I enkätundersökningen deltog 69 besökare. Resultatet av enkäten rörande kön och åldersgrupp, samt deltagande i utställningen, frågor som enkätformuläret tog vara på. Av antalet ifyllda enkäter har 45 procent varit kvinnor, och 45 procent varit män, för övriga tio procent saknas data. Deltagande ålderskategorier är framförallt representerade av grupperna 13-19, och 25-45. Majoriteten av dom som fyllt i enkäten deltog antingen i en guidad visning, eller besökte den på eget bevåg utan guide.

Kommentarer och reflektioner:

Den jämna könsfördelningen får sägas vara positiv ur ett jämlikhetsperspektiv. Att män och kvinnor enligt enkäten verkar besöka utställningen i lika omfattning gör det till en lovande metod för att informera och debattera frågeställningarna. Bland de besökare som deltog är ålderskategorierna som 13-19 i hög grad representerade av skolungdomar, som i princip varje dag under utställningens öppettider hade bokade visningar med något aktuellt skolprojekt. Den andra ålderskategorin, 25-45, har ett brett åldersspann och är troligen därför representerad i så hög grad. Många av ungdomarna har inte svarat helt utförligt på enkäten, men ett högt deltagande indikerar ändå ett intresse för ämnet och utställningen.

5.3.2 Enkätfråga 1

Resultatet i den första delen av enkäten, där besökaren uppmanades ange vilket syfte de upplevde att utställningen hade, är relativt tydligt. Besökaren hade möjlighet att svara enligt alternativen “Stämmer”, “Stämmer delvis”, “Stämmer inte” eller “Vet ej”. Utifrån de svar besökarna angivit är både fråga 1. A: “Att uppmärksamma pågående debatt om Stockholms planering och infrastrukturutveckling” och 1. C: “Att väcka tankar och reflektioner hos besökaren kring Stockholms planering och infrastrukturutveckling” kandidater till de alternativ som fått mest positiv respons. Dessa påståenden har vardera fått en majoritet (74 %) av respondenterna svar. Även frågeformulering 1. B “Att informera och ge besökaren en grundläggande förståelse för Stockholms planering och infrastrukturutveckling” är det en majoritet (58 %) som instämmer i. Påståendet i fråga 1. D: “Att ge besökaren möjlighet att utveckla egna tankar och idéer om Stockholms planering och infrastrukturutveckling”, får positiv eller delvis positiv respons, med svarsfrekvensen “stämmer” på dryga fyrtio procent (42%), och “Stämmer delvis” får drygt hälften av svaren (54 %).

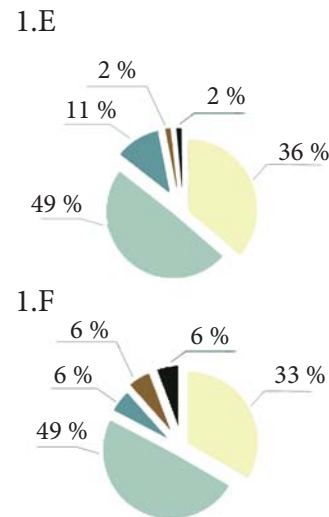

Kommentarer och reflektioner:

Min analys av detta resultat är att besökarna anser att syftet med utställningen framförallt varit av mer informativ karaktär, där den

information som de tagit del av på många sätt fått dem att reflektera och tänka på Stockholms framtid. Besökarna tycks också se ett potentiellt syfte i att kunna utveckla egna idéer och tankar. Om detta är för att i ett senare skede kunna engagera sig i liknande frågor, eller om det var något på plats i utställningen som gav besökaren denna upplevelse är svårt att säga.

I de resterande två påståendena, 1. E "Att konsultera Stockholms invånare och låta besökaren kommentera olika alternativ för Stockholms planering och infrastrukturutveckling" och 1. F "Att debattera och aktivt möta Stockholms invånare för en diskussion om hur Stockholms planering och infrastrukturutveckling kan se ut", får svarsalternativet "stämmer delvis" majoriteten av svaren (49 %) medan alternativet "stämmer" får en mindre del (36 respektive 33 %). Det finns en klart högre del av enkätsvaren i dessa båda frågeställningar, om än relativt liten, där besökaren inte instämmer i påståendena eller är osäkra.

Kommentarer och reflektioner:

Detta resultat är svårare att ge någon egentlig säkerhet. I utställningen ges tillfälle för besökaren att kommentera och i viss mån bidra med kommentarer, därför tror jag besökaren delvis kan tycka sig se ett sådant syfte i utställningen. Men besökaren upplever dessa två syften som helt klart mindre centrala.

För att närmare undersöka besökarens tankar kring utställningens syfte bad jag besökaren skriva vilket, eller vilka, av de tidigare påståendena de fann bäst passade in på det huvudsakliga syftet med utställningen. Besökaren kunde

välja flera av påståendena, men de allra flesta har bara angett ett. Med stor tydlighet (42 %) får alternativ 1. C "Att väcka tankar och reflektioner hos besökaren kring Stockholms planering och infrastrukturutveckling", allra flest röster. Påståendena 1. A och 1. B får ungefär (20 respektive 18 %) samma svarsfrekvens av besökarna.

Kommentarer och reflektioner:

Det mest intressanta med detta resultat är att påståendena 1. A och 1. C tidigare fått exakt samma respons, men när väl besökaren var tvungen att prioritera, var det alternativ 1. C som fick allra störst gehör. Varför alternativ 1. C fick flest röster blir tydligare i nästa stycke.

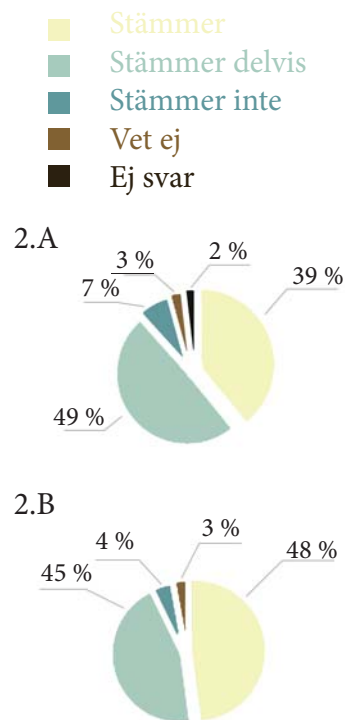
Det fanns även möjlighet att motivera med hjälp av en skriftlig kommentar, varför besökaren ansåg att det svar hen angett var det huvudsakliga syftet. Drygt hälften av besökarna lämnade också skriftliga kommentarer. De vanligaste av besökarnas kommentarer refererar till utställningens informativa karaktär: Att utställningen gav mycket information och kunskap till besökaren, som också var lätt att ta till sig. Många kommentarer skvallrar också om att information i denna fråga är eller anses vara en bristvara. Lika vanligt som information, är kommentarer som refererar till utställningens förmåga att väcka tankar och få besökaren att reflektera kring dessa. Det hänger ofta samman med den sista kategorin kommentarer som kom att handla om utställningens referenser och förslag. De exempel som utställningen innehöll tycks av många besökare ansetts varit både pedagogiska och intressanta.

Kommentarer och reflektioner:

De intressanta, pedagogiska och informativa referenserna som utställningen erbjöd besökaren verkar ha haft förmåga att väcka reflektion och nya tankar. Genomgående för både kommentarerna och de tidigare frågorna är att denna aspekt var viktig och tydlig för besökarens tolkning av utställningens syfte. Många av besökarna verkar inte varit i kontakt eller tänkt på denna typ av utvecklingsfrågor tidigare, och kanske är det en stor anledning till att många besökare ansett att syftet med utställningen varit att just informera och väcka nya tankar.

5.3.3 Enkätfråga 2

I den andra delen av enkäten har fokus flyttats till besökarens roll. Generellt kan resultatet sägas vara präglat av en större osäkerhet och splitting än till exempel frågan om utställningens syfte. Det tydligaste resultatet är att alternativen 2. A: "Tillgodogöra mig ny information kring Stockholms planering och infrastrukturutveckling" och 2. B: "Tillgodogöra mig nya kunskaper och reflektera kring Stockholms planering och infrastrukturutveckling" får flest instämmande röster av besökarna (39 respektive 48 %). I de följande fyra påståendena är osäkerheten och spridningen i svarsfrekvensen mycket stor (se enkätbilaga s. 58).

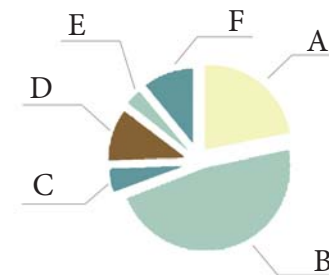

Kommentarer och reflektioner:

En iakttagelse värd att poängtera är att formuleringen av påstående 2. A skiljer sig ytterst lite från 2. B. Skillnaden är att 2. B ger besökaren rollen att tillgodogöra sig ny information samt reflektera över den. Det är också relativt påtagligt att när besökarens roll, i de senare tre påståendena, går mot att bli mer delaktig, blir osäkerheten och en splittrad samsyn desto större. Detta är samma tendenser som kunde urskiljas i den första enkätfrågan om utställningens syfte.

Även i den del av enkäten som undersöker besökarens roll gavs möjligheten att välja det påstående som besökaren fann mest passande. Påstående 2. B: "Tillgodogöra mig nya kunskaper och reflektera kring Stockholms planering och infrastrukturutveckling" blir tydligt den mest populäraste (47 %) av svarsalternativen. Fråga 2. A: "Tillgodogöra mig ny information kring Stockholms planering och infrastrukturutveckling" får en dryg femtedel (22 %) av besökarnas godtyckande. Även här tilläts besökaren motivera sitt svar. 25 av totalt 69 besökare kommenterade sitt alternativ.

De flesta kommentarer berör utställningens informationsmängd, och besökarna tolkar denna som avgörande för sin roll i utställningen. Andra ser följderna av informationen, att de började fundera, som central när de motiverar sin roll. En del besökare ger konkreta exempel och pekar på montrarna som utställningselement, att de var informativa och upplysande till sin natur. Slutligen nämns också utställningen i sammanhang som mötesplats och diskussionsunderlag.

Kommentarer och reflektioner:

Alternativen 2. A och speciellt 2. B, där reflektionen av ny kunskap, ses som central när besökaren tolkar sin roll i utställningen. Av resultatet att döma är det utställningens utformning, där informationstäta och tankeväckande montrar är huvudelementen, som skapar denna uppfattning. Både samtida exempel och de som belyser framtidsaspekter nämns som intressanta. I ett fåtal kommentarer nämns utställningen som en mötesplats, vilket också skulle kunna gå att tolka in i påståendet 2. D, att besökarens roll är att "resonera med andra besökare om Stockholms planering och infrastrukturutveckling" som också är den tredje (totalt 11 procent) populäraste rollen besökarna har valt.

5.3.4 Enkätfråga 3

Den tredje och sista delen av enkäten kom att handla om hur besökarna upplevde utställningen som metod. Besökarna skulle avgöra hur väl utställningen fungerar i ett specifikt avseende. På frågan hur väl de upplevde utställningen som metod för att "väcka ditt intresse för Stockholms planering och infrastrukturutveckling"? (3. A) var betyget mest positivt. Men även utställningen som metod för att föra en offentlig diskussion (3. B) och för att skapa engagemang (3. C) fick goda omdömen. På frågeställningarna "du ska kunna påverka" och "du ska kunna bidra" till Stockholms planering och infrastrukturutveckling är resultaten präglade av en större bredd och hamnade i mitten av skalan.

Kommentarer och reflektioner:

Att väcka intresse för frågan och skapa engagemang får ses som kvalitéer värda att beakta i utställningens formen. Av tidigare resultat i enkäten går det att anta att de informativa och tankeväckande montrarna som väcker intresse. Många av besökarna gav också utställningen goda betyg som metod för att föra en offentlig diskussion. Att ta upp en fråga på agendan och göra den aktuell och begriplig i den allmänna diskussionen, så att fler än insatta beslutsfattare eller tjänstemän kan delta i diskussionen, och detta tillsammans med intresseväckande och engagerande elementen, kan få allmänheten involverad.

6. DISKUSSION

6.1 Inledning

Det avslutande kapitlet i detta arbete är uppdelat i avskilda diskussioner för varje delstudie. Jag inkluderar däremot tankar och perspektiv från alla tre delstudier. Jag knyter till sist samman dessa i det avslutande avsnittet, där också kommentarer och tankar om vidare forskning och mitt bidrag med arbetet presenteras. För att ge läsaren en bättre uppfattning om vad arbetet syftat till kommer här mina forskningsfrågor igen, de lyder:

- *På vilket/a sätt har Utställningen Stockholm on the Move engagerat deltagarna och skapat möjlighet för dialog, debatt, medborgardeltagande och medborgarinflytande gällande framtidens infrastruktur i Stockholmsregionen?*
- *Vilken typ av kommunikation präglas plattformen av?*
- *Vilka metoder används för att skapa kommunikation?*
- *Vad blir resultatet av en sådan process?*

6.2 Diskussion delstudie 1:

I det här avsnittet sammanfattar och diskuterar jag resultatet i delstudie ett utifrån mina frågeställningar och de teorier jag gett uttryck för i arbetet. De jag intervjuade i denna delstudie var initiativtagarna på Färgfabriken Karin Englund, Joachim Granit och Johanna Bratel, samt från KTH:s sida intervjuade jag Göran Cars. De tidigaste förväntningarna initiativtagarna hade var att skapa en debatt eller diskussion kring ett flertal frågeställningar relaterade till Stockholms utveckling. Både Färgfabriken och KTH delar uppfattningen om att detta har genomförts. Även ambitionen att få upp frågeställningarna på dagordningen hos regionens aktörer, anser Färgfabriken och KTH att de lyckats bra med. Under slutseminariet den 21 mars fanns en mängd olika aktörer och politiker närvarande, och samtalet kretsade ofta kring de svårigheter som regionen möter. Exakt hur regionens aktörer gemensamt skulle möta dessa rådde det delade meningar om, och inget konkret resultat kunde nås. Anledningarna kan

tänkas vara många. Det finns till att börja med ingen uttalad ambition hos initiativtagarna att nå ett konkret resultat. Jag kan även koppla detta till Healeys (1997) tankar om formella och informella arenors inverkan på processen. En mer formell arena har potentiellt större möjlighet att i detta avseende nå längre, eftersom det redan finns en erfarenhet och ett erkänt formellt tillvägagångssätt för att nå beslut och delegera ansvar. Även om Färgfabriken och KTH lyckats samla många intressenter i detta projekt, saknas ett etos som till exempel myndigheter har för att fatta regionala beslut. En av respondenterna hade en förhoppning att resultatet av projektet ska leda åt detta håll:

“En ny tanke om hur man driver projekt har fötts, och detta kommer fortsätta, det kommer rulla in i formella beslutsprocesser och beslutskvartar.”

- Göran Cars

Samtidigt anser Färgfabriken, Sweco och Trafikverket att denna mer informella arena är intresseväckande och en bra grogrund för intressanta möten. Färgfabriken kan också sägas representera en motsats till det Sweco efterfrågar, nämligen konsensus och resultat, eftersom de representerar en experimentell process, där en sådan process snarare tjänar på att förnyas, istället för att konkretiseras. Andra positiva aspekter i projektformen tycks vara att en kreativ process gynnas av frånvaron av förutbestämda maktpositioner, som ofta präglar mer formella projekt. Denna frånvaro är även något som Healey (1997) nämner, och något projektet *Stockholm on the Move* tycks vinna på, eftersom detta tycks skapa ett intresse hos aktörerna att delta. Aktörerna finner även Färgfabrikens mer experimentella egenskaper intressanta, eftersom dessa egenskaper ofta leder till en arbetsprocess där fokus inte alltid är resultatorienterat eller förutbestämt. Kommunikationen i projektet får därmed speciella kvaliteter. Den blir mer förutsättningslös och kan handla om de ämnen som aktörer och deltagare finner lämpliga och intressanta att diskutera, inte enbart nödgade att ta upp. På detta sätt upplever jag att en bredare och mer nyanserad bild av problematiken kring stadsplanering och infrastrukturutveckling i Stockholm diskuteras. För den kommunikativa processen, påpekar Healey (1997) att det är viktigt att kunna släppa gamla

föreställningar och skapa nya perspektiv på problem som kan uppstå i processen, något jag tror projektet skapar förutsättningar för.

Hos Färgfabriken råder däremot viss oklarhet kring vad diskussionerna i projektet kommit fram till. En ökad förståelse hos regionens aktörer för att ansvaret för regionens utveckling är gemensamt, tycks vara en konkret sak. Trots att alla intervjuade parter delar denna åsikt verkar ingen part kunna eller vilja ta ansvaret för framförallt samordningsfrågor kring regionens utveckling av infrastruktur och strategier för detta. Kanske är det just här som en av nackdelarna med att befinna sig på en mer informell arena blir tydligt. Formella arenor präglas i högre grad av just formella beslutsstrukturer, som i större utsträckning kan validera en samhällsdiskurs (Healey 1997). Att diskussioner uppstått råder det inga tvivel om, anser initiativtagarna, och jag håller tveklöst med. Men vems åsikter är det som får utrymme i diskussionerna och skapar diskursen? Jag ser en utmaning i att låta allmänhetens åsikter få ordentlig plats i diskussionerna eftersom det verkar ha funnits en tydlig gräns mellan expertkunskap och åsikter från allmänheten, och hur de kommit till uttryck. Jag ser tre huvudsakliga anledningar till detta: För det första verkar det inom Färgfabriken råda en viss osäkerhet kring hur allmänhetens skriftliga reaktioner och kommentarer i utställningen skulle hanteras. Initialt i projektet verkade det råda en tvekan om det över huvud taget skulle komma några reaktioner från allmänheten, vilket kan ha gjort allmänhetens roll otydlig. Den andra aspekten är att många seminarier var öppna för allmänheten, men också ytterst nischade, och då kanske inte lämpade för gemene man att delta i. Under mina intervjuer framkom även uppfattningen att allmänhetens besökare ofta engagerade sig i sakfrågor, till exempel hanteringen av slussen eller tunnelbanan, men sällan anlade det helhetsperspektiv som utställningen försökte nå. Dessa tre aspekter utmanar förutsättningarna för allmänhetens röst att bli hörda i det samtal som förts. Den andra anledningen, där expertkunskapskravet lyser igenom, är också något som Sager (2013) tar upp som kritik mot den kommunikativa formen av planering.

Utställningen har varit central i projektet, och ambitionen med den var att skapa en mötesplats där ett samtal om frågeställningar kring Stockholms

framtid kunde ske, för både branschfolk och allmänheten. En nyckelaspekt i utformningen av denna mötesplats är identifieringen av vilka aktörer som potentiellt har röster i denna process. Healey (1997) skriver om svårigheterna att inkludera alla grupper, eftersom många aktörer inte kan identifieras, eller själva inte är medvetna om att de har något värdefullt att bidra med. Att Färgfabriken gick ut i flera olika media, som tidningar samt med reklamskyltar på Stockholms gator, är ett sätt att nå ut till en bred publik. Jag tror också att mötet mellan konst och planering på många sätt skapat förutsättningar för nya besökare att intressera sig och upptäcka frågeställningarna. Både Karin Englund och Johanna Bratel på Färgfabriken nämnde detta i intervjuerna. Jag tror det är en viktig aspekt i arbetet att bjuda in till samtal kring en större samhällsfråga, att leta efter alternativa mötesformer och arenor. Utställningstiden var också lång, vilket möjliggjorde deltagande för nya besökare och deltagare. Inte minst workshops och seminarierna, som både myndigheter, föreningsliv och näringsliv, i samarbete med Färgfabriken, kunde utforma och genomföra på olika teman, vittnar om en öppenhet för olika intressenters medverkan och åsikter samt perspektiv. Enligt initiativtagarna har dessa varit populära och välbesökta.

På Workshop-ytan, bilden ovan, presenterades bland annat det resultat som producerats i de olika workshops och seminarier som löpte under utställningen. Här presenterades även filmer som allmänheten spelat in själva och skickat in till utställningen, med brinnande frågor eller debatter som de önskade ta upp.

6.3 Diskussion delstudie 2:

I delstudie två fokuserade jag på de inbjudna aktörerna i projektet. De representeras av Sweco, genom Pia Schönning Kjellgren och Sverker Hanson, och av Trafikverket, genom Karin Eklund. Förväntningarna på projektet tyckts vara odelat positiva bland de båda aktörerna. Aktörerna ger uttryck för den kreativa process som Färgfabrikens projekt skapat i tidigare utställningar, och fortfarande skapar. Karin Eklund från Trafikverket menade att det är atmosfären på platsen som varit bland det mest attraktiva med projektet. För Sverker och Pia på Sweco är det snarare den "öppna" processen som gör projektet attraktivt. Den experimentella processen, utan fokus på resultat och utan politiska förbehåll eller uppdrag, är kärnan i deras resonemang. Sweco och Trafikverket ger tydligt uttryck för de tankar som också Healey (1997) diskuterar, att äganderätten till frågorna som diskuteras inte är förbehållna någon. Detta tycks vara en mycket viktig faktor för att plattformen ska vara attraktiv och förmå flera aktörer att delta. Det leder även i sin tur till att Trafikverket anser att ett bredare perspektiv än vad som vanligtvis är tillåtet inom deras verksamhetsbeskrivning tillåts. Karins hänvisning till platsens atmosfär kopplar jag till Healey (1997) när hon diskuterar den drivkraft och det engagemang som kan uppstå när en privat aktör lyfter frågeställningar som berör samhället. Det mest slående i det här fallet är att Trafikverkets egna parallella projekt med enbart myndighetsorganisationer fått energi av den "atmosfär" som Färgfabrikens engagemang skapar, ytterligare en av de kvalitéer som gör att myndigheter vill delta. För det föreligger dock en viss risk för negativ exponering, speciellt för vissa myndigheter, som vanligtvis är utsatta för kritik, i ett eventuellt deltagande. Plattformen skapar ändå tillräcklig trygghet för att dessa myndigheter ska tycka att projektet är intressant nog att delta. Jag tror därför det finns en stor tillit till Färgfabrikens arbetsmetoder, ett mycket viktigt begrepp i planeringssammanhang (Naturvårdsverket 2010). Förutom de ovan nämnda kvalitéerna kan anledningen till ett deltagande bland annat vara Färgfabrikens goda rykte att driva intressanta projekt, detta bekräftas av både Trafikverket och Sweco. En annan tänkbar aspekt för de privata aktörernas medverkan är just den egenskapen som Sweco ger uttryck för, att Färgfabriken får med de "tyngre" aktörerna, så som myndigheter, i

processen. Detta ger projektet en trovärdighet. Detta faktum blir intressant när det ställs mot den kritik som Falkheimer & Heide (2003) menar vanligtvis riktas mot den proaktiva kommunikationen: "Tyngre" aktörer försvårar för samtal att i praktiken vara proaktiva, eftersom det redan finns förutbestämda maktförhållanden mellan de inblandade aktörerna. Detta verkar inte vara fallet, åtminstone inget uttalat, i de mötesformer som skapats i *Stockholm on the Move*. Jag vill dock inflika med en kommentar som kopplar detta till resultatet av min studie; de aktörer jag intervjuat var båda delar av den initiala projektgruppen, dessa stadsbyggnadsaktörer syns därmed mer, och får därmed möjlighet att ta mer plats, och har potentiellt också mer makt eftersom de tidigt har kunskap om projektets ramar, möjligheter och begränsningar. När aktörerna får komma med i processen kan på så vis få stor betydelse för vilket utrymme de får, och vilken publicitet, framförallt ett privat företag får.

Karin Eklund har ett intressant perspektiv på vad projektet har för betydelse för Trafikverket. Den innehåller ett demokratiskt syfte som hon tycker är tyngdpunkten i hela projektet:

"Jag tycker framförallt den demokratiska aspekten. Vi lägger ändå väldigt mycket av skattemedlen på transportsystemet och investeringar. Och det är en stor politisk satsning, och ju fler som är medvetna om vad det finns att välja på och hur man gör, desto bättre."

Det finns en attraktionskraft för Trafikverket att delta i projektet som grundar sig i den demokratiska aspekten Karin ser i utställningen. Citatet leder in på tankar om allmänhetens medverkan i utställningen verkligen är demokratisk? Som jag diskuterar i teoriavsnittet finns två typer av kommunikation, envägs- och två-/flervägs kommunikation. Utställningen informerar och ger besökaren en begränsad möjlighet att kommentera det de ser i den. Jag skulle argumentera för att det främst rör sig om envägs kommunikation, eftersom Färgfabriken tycktes sakna idéer om var besökarnas kommentarer i slutänden skulle användas till. Även om en del av diskussionerna som aktörer och branschfolk fört kommit att influerats av de åsikter som besökarna skrivit ner, ges ingen återkoppling eller

möjlighet till ytterligare repliker, vilket är ett krav på medborgarinflytande (DeLaval 1999 & Bygghörsrådet 2000). Allmänhetens besök kan däremot resultera i ökad insikt och förståelse för hur de kan påverka dessa frågeställningar. Jag tolkar Karins perspektiv på demokrati grundat i att utställningen är visionär, och proaktiv; den ger besökaren information om vad som kan tänkas bli aktuellt, och därmed får besökaren bättre insikt i debatten och ett större handlingsutrymme, vilket i praktiken kan leda till ökat samhällsengagemang och medborgardeltagande. Kopplat till Färgfabrikens syfte, att väcka debatt, fyller utställningen helt klart en bra funktion. Svårigheter och brister uppstår dock om denna modell ska användas för att föra en legitim demokratisk dialog mellan medborgare och beslutsfattare. Allmänhetens kommentarer ska i sådana fall beaktas av beslutsfattarna och kontakten ska uppfylla de krav som ett reellt medborgarinflytande gör, bland annat samtidigt i kontakten, möjligheten att ge feedback, utbyte av erfarenheter, samt få gehör för sina åsikter (DeLaval, 1999).

Det går också att argumentera för svårigheterna i att hålla en dialog om allmänna utvecklingsfrågor som berör en hel region. Ett fullgott sätt kan mycket väl vara att försöka informera så många berörda som möjligt, och i längden ge allmänheten insikt om vilken utvecklingen är, och hur de kan påverka den. På detta sätt är kanske en envägs kommunikation att föredra framför en tvåvägs kommunikation. Det är trots allt bara i detaljplanarbetet som medborgardialoger har en juridisk legitimitet, då översiktsplanering inte är juridiskt bindande utan kan frångås i detaljplaneprocessen. Det blir också tydligt från intervjuerna med Färgfabrikens anställda att de flesta kommentarer i utställningen just kommit att handla om sakfrågor. Sweco och Trafikverket har båda uppfattningen att det är i sakfrågor som det mesta av kontakten med allmänheten sker. Både Färgfabriken, Sweco och Trafikverket tror att de frågeställningar som utställningen tar upp kan vara för stora och svåra för den oinvidiga publiken att greppa. Joachim poängterar dock att han tror att det finns ett behov hos allmänheten för denna typ av frågeställningar:

"Nu så ser jag att det finns ett jätteviktigt behov av en orientering för människor. I Sverige, var än du må vara, att titta

på hur vi bygger våra samhällen. Det behöver inte bara handla om vägar och infrastruktur utan även generellt. Där ser jag en enorm utveckling.”

I relation till det som efterfrågades i Demokratiutredningen (SOU 2000:1) blir det väldigt tydligt att utställningen kan fungera som mötesplats för att bredda möjligheterna för individen att påverka samhällsriktningen.

Fokuserar jag på projektets och utställningens syfte, ser jag att aktörernas tolkning var relativt snarlik. Trafikverket tycks ha ett större fokus på den demokratiska aspekten och samtalet med allmänheten, medan Sweco ser mötet mellan aktörerna som centralt, i kombination med de kvalitéer den neutrala mötesplattformen skapar. Men både representanterna från Sweco och Trafikverket erkänner att bägge perspektiven varit viktiga för deltagandet och engagemanget i utställningen. Vad gäller resultatet av projektet och den diskussion som förts efterfrågar representanterna från Sweco en tydligare slutprodukt. På detta sätt skiljer sig de båda aktörernas målbilder åt, eftersom Trafikverket hade fokus på en mer demokratisk aspekt. Att Sweco så tydligt efterfrågar ett resultat kan botten i att de också verkat engagera sig mer i diskussionerna inom projektet, och får därmed också med sig kunskap tillbaka till företaget, och även utanför yrkesrollen, i det privata engagemanget, blir projektet attraktivt. Karin Eklund tycker själv att Trafikverket, åtminstone den avdelning hon arbetar på, inte varit särskilt delaktiga, mycket på grund av det parallella projekt som drevs. En annan tänkbar anledning kan vara att Sweco som privat aktör ofta är inriktade och specialiserade på att ta fram en specifik produkt, medan Trafikverket som offentliga myndighet kan arbeta med frågor utifrån en annan synvinkel, och därmed ser andra delar av processen som värdefulla resultat.

Det finns även en gemensam uppfattning om utställningens uttryck. Den skvallrar till viss del om ett förväntat syfte, nämligen att skapa ett starkt uttryck för att väcka debatt för frågeställningarna. Det är lite samma spår som Göran Cars är inne på, när han pratar om utställningens syfte:

“Om du ska höras i bruset och skapa en sammanhållen

diskussion om någonting, då måste du ha en fysisk plattform för det. Det går inte bara att kalla till ett seminarium eller möte. Poängen var just att utställningen skulle ge inspiration, ge idéer och vara den fysiska mötesplatsen...”

Jag tolkar användandet av ett starkt uttryck som ett sätt att kommunicera en aktuell fråga. Den fysiska plattformen blir inte bara en mötesplats, utan får också en roll som viktig kommunikativ symbol. Detta tror jag är en viktig del i arbetet med att nå ut till en bred allmänhet, något som jag tror kommunala och statliga aktörer skulle tjäna på. Att utställningens uttryck var starkare med den tidigare utställningen Stockholm at Large är aktörerna överrens om, vilket också vittnar om svårigheten att få till ett starkt uttryck som är samtida men ändå nyskapande.

Kommunikationen mellan aktörerna tycks främst utgöras av de seminarier som de olika parterna arrangerat. Tillvägagångssättet tycks ha vissa gemensamma drag av den kommunikativa planeringen, där de inblandade aktörerna lär sig av varandras erfarenhet och processen tycks inte vara särskilt formaliserad (Nyström 2003). De mest uppskattade mötena mellan aktörerna verkar ha uppstått när samtalen konkret kom att handla om att skapa något gemensamt. Både Trafikverkets seminarie, där regionens myndigheter diskuterade samordningsfrågor, och Swecos exempel på Case-studyn, där aktörerna behövde nå ett gemensamt resultat, är tillfällen där aktörerna var tvungna att analysera gemensamma problembilder. Här tycker jag kopplingen till det som Healey (1997) diskuterar är uppenbar; att analys bör vara en social verksamhet och dess fokus bör ligga på att låta aktörerna gemensamt utforska problem och hinder. Det skapar både en ägande- och ansvarskänsla för lösningarna på den problembild som aktörerna ställts inför. Om det är saknaden av fler seminarier med denna egenskap som gör att *Stockholm on the Move* inte lyckas skapa och bibehålla en konsensus är svårt att säga. Just denna ingrediens verkar dock viktig i arbetet med att engagera de olika aktörerna, och en central pusselbit för att få aktörerna i projektet att diskutera och föra en dialog, det vill säga gemensamt utforska varandras perspektiv.

I den tredje delstudien hade jag en enkät som besökare av utställningen hade möjlighet att besvara under ett par veckor i slutet av utställningstiden. Den första frågeställningen handlade om besökarnas upplevda syfte med utställningen. Resultatet visar att utställningen ansågs vara av mer informativ karaktär. Informationen ansågs lättillgänglig och pedagogisk, något som troligtvis gjort att många besökare kunnat reflektera och fundera kring de frågeställningar som utställningen tar upp. Jag skulle argumentera för att detta resultat visar att utställningens huvudsakliga syfte är ett underlag för att förstå Stockholms utveckling, och inte primärt en plattform för att diskutera den. Inte minst stärks detta genom att enkätsvaren vittnar om att rollen som besökaren främst haft är att tillgodogöra sig kunskap och reflektera kring den, inte att bidra. Dock har gensvaret på till exempel kommentatorsväggen varit stort, och många intressanta tankar och funderingar har väckts där. I intervjuerna med Färgfabriken vittnar de anställda om att en debatt förts kontinuerligt på kommentatorsväggen, där besökarna svarat an på tidigare besökares kommentarer. Begreppet debatt eller diskussion ligger närmast till hands för att beskriva denna kommunikation, eftersom dialogen ska präglas av egenskaper som direktkontakt och samtidighet mellan parterna (DeLaval 1999, s. 5). Kommentatorsväggen tycks vara det främsta utställningselement som används för att samla in allmänhetens tankar och reflektioner. Om ett liknande förfarande ska användas för att uppnå en dialog, istället för en debatt eller diskussion, måste fler kvaliteter till, bland annat möjligheten att vidareutveckla resonemang och återkomma med fler repliker. Eftersom ambitionen från Färgfabriken aldrig varit att föra en dialog fyller kommentatorsväggen inte heller dessa kvaliteter. En formulering på Färgfabrikens hemsida gör dock ambitionen kring utställningen något otydlig:

“Genom arkitektur, design, stadsplanering, film, konst och ljud ges besökarna möjlighet att både uppleva och reagera! Med andra ord; Stockholm on the Move är en plats och ett tillfälle för Stockholmsregionens invånare att engagera sig och där delaktigheten blir en möjlighet att påverka framtidens storstad.”

En debatt eller diskussion kan såklart skapa viss delaktighet och påverkan, och flera perspektiv kommer fram. Det blir intressant att använda sig av Arnsteins (1969) begrepp om medborgarinflytande och medborgarmakt för att diskutera vilken typ av inflytande utställningen som metod skapar, och om den kan sägas vara legitim ur ett demokratiskt perspektiv? Att döma av enkätundersökningen är syftet främst informativt, vilket överrenstämmer väl med det tredje steget i Arnsteins uppdelning: Det första steget mot riktigt inflytande är att informera medborgaren om deras ansvar, rättigheter och möjligheter. Ofta är denna typ av kommunikation envägsriktad och saknar möjlighet till återkoppling. Den största skillnaden mot den metod som används i *Stockholm on the Move* är att möjligheten finns för att ge återkoppling. Det skulle dock gå att argumentera för att återkopplingen i detta specifika fall är begränsad, eftersom det är icke-verbalt, och som jag tidigare nämnt, inte riktigt säkert exakt var och hur dessa åsikter används i ett senare skede. Skapar utställningen någon typ av demokratisk legitimitet ändå? Transmissionssynen och den meningsskapande synen som författarna Falkheimer & Heide (2003) nämner, ger intressanta perspektiv på denna fråga. Att sända information tycks vara det huvudsakliga syftet med utställningen, enligt besökarna. Det platsar bra in i transmissionssynens perspektiv, att information kan sändas genom tid och rum, och är oberoende av mottagaren. Samtidigt är informationen som sänds inte reaktiv, utan mer proaktiv, eftersom utställningen snarare vill förekomma, än förekommas. Initiativtagarna vill ju väcka debatt och få upp frågeställningarna om Stockholms utveckling på agendan. Även ambitionen med utställningen, att orientera besökaren, och bidra med kritiska perspektiv, tycker jag talar för en mer proaktiv hållning. Enkätresultaten talar också för detta, när det ger uttryck för att besökaren reflekterat, och därmed möjligtvis skapat sig en ökad medvetenhet om sina egna åsikter i frågeställningarna. Detta är goda förutsättningar för att skapa legitimitet och trovärdighet i metoden. Samtidigt anläggs ingen dialog, och detta är nödvändigt i den meningsskapande synen, för att kunna skapa förståelse för den externa utveckling som regionen möter, och kunna förekomma den. Det är med andra ord svårt att avgöra vilken demokratisk legitimitet modellen får. Jag hävdar att det i detta avseende

finns klar förbättringspotential. Det ska dock påpekas att några beslut aldrig formellt fattades under projektiden, och därmed är det kanske inte rättvist att prata om inflytande. Trots detta fördes informella diskussioner kring frågeställningarna, vilket försvårar en teoretisk diskussion om hur stort inflytande allmänheten faktiskt fick på projektets resultat. Det vore också intressant att veta vilken kunskap Färgfabriken själva hade i frågor rörande medborgarinflytande, framförallt kopplade till formuleringarna som återfinns på Färgfabrikens hemsida.

I relation till Färgfabrikens muntliga ambitioner, att väcka debatt för frågan och orientera en besökare i de frågeställningar samhället står inför, ger enkätsvaren ett gott betyg för själva metoden. En del av kommentarerna på enkäten vittnar om att utställningen var en ögonöppnare som fått besökaren att tänka till och reflektera. Det är min uppfattning att allmänheten på så sätt förstått att även de har en möjlighet att påverka utvecklingen i regionen. Något som stärker detta är resultatet av den tredje enkätfrågan, där besökarna ansåg att utställningen både var intresseväckande, skapade engagemang och var en bra metod för att föra en offentlig diskussion. Jag kan återigen göra kopplingen till Demokratiutredningens (SOU 2000:1) efterfrågan av alternativa arenor för att vitalisera demokratin. Även besökarna verkar tycka att denna typ av metod skapar goda förutsättningar för denna typ av mötesplats.

Intressant material tycks uppstå i mötet mellan utställning och allmänhet, bland annat perspektiv som inte lyfts i den allmänna debatten i media. Jag anser att utställningen på detta sätt är ett mycket bra forum för att fånga in åsikter och tankar som kan ha svårt att komma ut i andra sammanhang. Speciellt vad gäller maktförhållanden mellan enskilda medborgare, tillhandahåller metoden ett anonymt sätt att tycka till och föra upp tankar på agendan, som i andra mötesformer som stormöten eller liknande, kan kännas problematiska eller svåra för många individer. Samlandet av allmänhetens åsikter ger också tjänstemän, experter och politiker en fingervisning kring vilken riktning de själva bör arbeta i och vilka frågor som är kontroversiella.

6.5 Avslutande diskussion

6.5.1 Konklusion: Kvaliteter, utmaningar och potential

I mina studier av *Stockholm on the Move* tycker jag det blir tydligt att alternativa arenor för samhällsdiskussion kan fungera bra, och vara ett viktigt komplement till traditionella mötesformer för att diskutera stora samhällsövergripande ämnen, såväl som sakfrågor. Många av de kvaliteter som projektet skapat tycks ibland vara svåra att finna i offentlig verksamhet. Anledningen till detta tror jag beror på att Färgfabriken går utanför de formella ramarna och experimenterar, och visar att detta är en viktig förutsättning för att nå nya resultat som också engagerar, framförallt de inbjudna stadsbyggnadsaktörerna. Mötesplattformen präglas av en engagerande atmosfär där kreativiteten är ett viktigt element för aktörerna att engagera sig. *Stockholm on the Move* skapar därmed goda förutsättningar för dessa aktörer att mötas och föra en dialog, en arena som inte är förbehållen någon part, och inte tyngt av något uppdrag. Den möter positiv respons hos både allmänheten och statliga, såväl som privata aktörer. Att använda sig av en utställning gör att en bred publik, både branschfolk och allmänhet, kan ta till sig och reflektera över de frågeställningar som berör Stockholms framtid, ett bra sätt att aktualisera en fråga och väcka debatt. Utmaningen verkar främst ligga i att ta processen ett steg längre; att nå konsensus och delegera ansvar bland deltagarna för de utmaningar, bland annat samordningsfrågor, som regionen möter. Detta kan bero på att denna informella arena saknar legitima beslutsvägar. Projektet lyckades inte formellt ro i land ett gemensamt beslut.

Jag vill också ta upp de inledande funderingar jag hade i arbetet, om projektet och utställningen kan användas i mer formella sammanhang, inom kommunal planering och beslutsbyggande? För aktörer från näringslivet, föreningslivet och den offentliga sfären skapade *Stockholm on the Move* goda kvaliteter för möten och diskussioner av samtida frågeställningar. Det finns dock en del utmaningar i projektformen gällande villkoren för allmänhetens deltagande. Det är min uppfattning att den låga graden av inflytande måste åtgärdas om metoden, främst utställningen, ska användas inom offentlig verksamhet. Den publika utställningen som

skapats i projektet är ett intressant grepp att använda för att bjuda in alla regionens invånare, inte bara de etablerade aktörerna. Nu når utställningen inte hela vägen fram till ett reellt medborgarinflytande, utan har en tydlig informerande karaktär som skapar reflektioner hos allmänheten. Det uppstår dock intressanta och relevanta ämnen för vidare diskussion när allmänheten inkluderas via denna typ av utställning. Om mer fokus lades ner på att lyfta fram allmänhetens åsikter och reflektioner, återkoppla och bygga vidare på de diskurser som uppstått däri, är jag övertygad om att utställningen som koncept kan användas som metod för medborgardialog och ge bättre förutsättningar för medborgarinflytande. Det finns även andra utmaningar med projektformen, bland annat finansieringsfrågor och tidsåtgång som projektet tagit i anspråk, i runda tal tre år. Utställningen är avslutningsvis ett viktigt element för att väcka en offentlig debatt och medvetenhet kring de aktuella frågeställningarna.

Här följer en kort sammanfattning av kvaliteter och utmaningar jag argumenterat för i projektformen:

Kvaliteter i utställningen och projektet

- Experimentell och inte alltid resultatnriktat projekt leder till en öppen atmosfär och kreativ process som är attraktiv för stadsbyggnadsaktörerna.
- Frågorna som diskuteras är inte förbehållen någon part eller tyngt av något politiskt uppdrag, även detta en attraktiv egenskap.
- Privat initierat projekt skapar ett stort engagemang bland stadsbyggnadsaktörerna, både i yrkesrollen men även privat.
- Färgfabriken, och projektet, skapar en trygghet hos de myndigheter som vanligtvis är utsatta för negativ exponering, och möjliggör ett deltagande även för dessa aktörer.
- Utställningen blir en kommunikativ symbol som kommunicerar och aktualiserar en debatt för både allmänheten och branschen, samtidigt bjuder den in och uppmärksammar en mängd olika aktörer till diskussionen av frågeställningarna.
- I mötet mellan besökarna och utställningen uppstår intressant

material som fångar in alternativa debatter och utmaningar än de som vanligtvis redovisas för i den offentliga debatten.

Utmaningar i utställningen och projektet

- Svårt för projektet att nå konsensus eller ta ett formellt beslut, beslutsstrukturen behöver utvecklas.
- Allmänhetens roll är oklar, och deras deltagande präglas av en låg grad av inflytande.
- Svårare att involvera allmänheten i diskussioner rörande övergripande samhällsfrågor.
- Finansieringsfrågor och projektets längd kan vara en potentiell utmaning i projektformen.

6.5.2 Mitt bidrag

Vilken kunskapslucka har jag nu lyckats fylla igen med detta arbete? Jag tror det enskilt viktigaste bidraget är en ökad förståelse för hur privata aktörer, föreningsliv och allmänheten kan inkluderas och få en större roll i stadens utveckling. Det stora intresset kring *Stockholm on the Move* tyder på att det finns ett intresse och ett behov av att diskutera dessa frågor, och projektet skapar en plattform med goda förutsättningar för detta. Jag har lyckats identifiera några av de kvaliteter som skapat de förutsättningar som lockar både myndigheter och privata aktörer till att delta. Kvaliteter som jag tror andra organisationer kan ha nytta av i liknande projekt. Jag har också synat villkoren för allmänhetens deltagande, och argumenterat för en process med större inflytande, i synnerhet om metoden ska användas inom till exempel kommunal planering. Utställningen som metod har också nyanserats, och jag har undersökt hur Färgfabriken använt sig av detta grepp för att skapa förståelse och väcka tankar kring samtida urbana frågeställningar. Jag vill därför hävda att jag bidragit med en ökad förståelse för vad som kan krävas för att alternativa arenor för demokratiska samtal ska uppstå. Jag har också identifierat några av de i praktiken gällande utmaningar som ett privat initierat projekt möter, bland annat legitimitet och finansieringsfrågor.

6.5.3 Vidare forskning

Mina reflektioner under arbetet har främst riktats mot metoder för samverkan, speciellt då den offentliga sektorns processer. Det vore intressant att undersöka om det går att involvera privata aktörer i större grad för att diversifiera insamlandet av beslutsunderlag, speciellt i de riktigt stora samhällsdiskurserna. Ta exemplen med förbifart Stockholm, eller trängselskatten i Göteborg. Det skulle vara mycket intressant att genomföra en process liknande den i *Stockholm on the Move* på något av dessa projekt. Det vore således intressant att implementera de kvaliteter, till exempel en publik mötesplattform utan några politiska krav eller uppdrag. Hur skulle en sådan process se ut? Är det ens möjligt? Är det kanske just bristen på politiska perspektiv och debatt som gjort att *Stockholm on the Move* inte nått något konsensus i frågan? Det uppstår en mängd intressanta stickepar för den nyfikne.

Det skulle också vara intressant att undersöka varför inget gemensamt beslut kunde nås angående de samordningsfrågor som *Stockholm on the Move* lyfte. Vad skulle krävas för att detta projekt kunde gå hela vägen från idé till beslut? Här tror jag de politiska aspekterna av stadsbyggande och planering är viktiga att undersöka, och se vilken roll dom har, och hur politiker ser på denna typ av privat initierade projekt. Det kan vara värt att nämna och i viss mån diskutera politikerna som en aktör även i *Stockholm on the Move*. Min egna observation under slutseminariet när utställningen formellt var till ända, var att det bland stadens stadsbyggnadsaktörer rådde en relativ samsyn på utmaningarna och de lösningar som Stockholm står inför. Det var snarare på politisk nivå som samordningsfrågorna inte kunde lösas. Det är ju ytterst våra politiker som fattar besluten som rör samhällsovergripande frågor, och denna aspekt tror jag blir enormt viktig att titta vidare på i vidare forskning.

Slutligen tycker jag att den demokratiska aspekten av utställningen, och möjligheten till inflytande för medborgaren, skulle undersökas mer. Jag konstaterar att denna aspekt bör förbättras, och Färgfabriken har nyanserat detta fält med bra idéer. Går dessa att använda sig av inom kommunal förvaltning, och hur bör en process konkret se ut för att verkligen uppfylla

de krav på medborgardialog som finns? Vad skulle resultatet konkret bli av en sådan process, speciellt inom översiktlig planering? Jag kan själv se behovet av direktkontakt, och återkoppling i den kommunikation som finns i Färgfabrikens utställning. Att blanda in mer tekniska lösningar och digitala plattformar kan vara en tänkbar lösning, och låta ett sådant projekt förvaltas vidare av kommunala tjänstemän eller politiker.

6.5.4 Egen reflektion

Arbetet har präglats av både uppförsbackar och nedförsbackar. De motgångar jag stött på är bland annat insikten om svårigheterna och tidsåtgången som intervjuer och enkätundersökningar kräver. Just enkäternas validitet är en sådan sak som går att diskutera kritiskt när de utgör en sån liten del av det faktiska antalet besökare. Detta moment inser jag såhär i efterhand kunde varit bättre förberett, och enkäten kunde jag författat tidigare och haft på plats betydligt längre. Samtidigt vill jag hävda att jag kanske inte var redo tidigare. Jag hade inte hunnit bilda mig en självklar uppfattning om vad jag exakt ville uppnå med att undersöka besökarens deltagande i utställningen. Den lilla andel besökare som mitt resultat total representerar är inget legitimt underlag, men det ger ändå intressanta infallsvinklar i diskussionerna jag fört och skapar en liten uppfattning om hur besökarna resonerat kring utställningen, och sin roll i den. Mitt enkätresultat bekräftar också i stora drag vad både aktörerna och initiativtagarna tänkt och velat förmedla med utställningen.

För mig blev det också tydligt att den samhällsvetenskapliga forskningsvägen kan bli väldigt krokig. Min initiala idé med denna studie baserades på en uppfattning av utställningen grundad i Färgfabrikens hemsida:

“Genom arkitektur, design, stadsplanering, film, konst och ljud ges besökarna möjlighet att både uppleva och reagera! Med andra ord; Stockholm on the Move är en plats och ett tillfälle för Stockholmsregionens invånare att engagera sig och där delaktigheten blir en möjlighet att påverka framtidens storstad.”

- Färgfabriken d

Även nästa citat låg till grund för min tolkning av projektet:

“Stockholm on the Move blir ett forum, en öppen mötesplats för där olika intressen kan presentera sina tankar och ta del av varandras önskemål och farhågor.”

- Färgfabriken d

I texten är fokuset främst riktat mot allmänhetens betydelse för den debatt som initiativtagarna önskade väcka. Men ju mer kunskap jag samlade under arbetets gång desto större förståelse fick jag för att projekt som jag tolkat var inriktat mot allmänheten, till stor del också kommit att handla om de offentliga och privata aktörernas diskussioner och deltagande. I mina diskussioner har jag även hävdade att graden av allmänhetens delaktighet varit alltför lågt för att kunna kallas legitimt ur ett teoretiskt perspektiv. Oavsett vad jag argumenterar för så har min arbetsprocess ibland möts av en del självkritik, speciellt eftersom mina första idéer om vad projektet handlade om bara delvis visade sig stämma. Det var därför ingen för mig självklar process när jag satte igång att jobba med detta arbete. Det påverkade som tidigare nämnt enkätundersökningen. Det gjorde mig också stundtals förvånad och förvirrad, och saktade ner arbetsprocessen, när informationen som mina intervjuer gav inte stämde överens med den uppfattning av projektet som jag läst mig till.

En annan fundering som både gett mig energi, men också tagit mycket tid, är perspektiven jag använt mig av i arbetet. Jag tror dessa tankar är sprungna ur ett behov av att skapa mening och sammanhang tidigt under arbetets gång. Det berörde tidigt villkoren för hur jag skulle genomföra studien. Skulle jag befinna mig på sidan om och observera, eller aktivt delta i utställningen och diskussionerna som pågick? Jag valde slutligen att försöka anta en mer observerande inställning, främst eftersom jag trodde mitt arbete skulle nå ett mer lättarbetat resultat om jag inte hela tiden skulle bli alltför engagerad i projektet och utställningen. Tidigt kom dessa tankegångar att påverka min generella syn i arbetet eftersom jag upptäckte att jag hade en positiva inställning till projektet. Jag förstod dock att en positiv attityd, för mig personligen, är en förutsättning för nyfikenhet,

men även för engagemang. Jag skulle haft svårt att genomföra detta arbete om jag inte hade ett sådant perspektiv på Färgfabrikens projekt. Jag har såklart varit medveten om det, men jag är inte helt säker på hur det kommer till uttryck i examensarbetet. I och med att jag inte valt att delta i projektet, är min förhoppning att dessa aspekter mildrats något. Jag har försökt att kritiskt granska de kvaliteter och den potential jag observerat i projektformen, även om jag samtidigt känt starkt för projektet som sådant. Kärnan i mitt resonemang är att subjektivitet och objektivitet aldrig är svart och vitt, och att jag personligen inte tror att något kan uttryckas helt objektivt. Åtminstone kräver det objektiva en tolkning, en subjektiv förståelse, för att omvandlas till något betydelsefullt. Var går då gränsen för vetenskapligt skrivande? Hur subjektiv kan jag bli? Arbetet har väckt personliga och filosofiska frågor som jag funnit både utmanande och roliga att tampas med, och något definitivt svar kan jag inte ge. Min ambition har varit att vara medveten om dessa tankegångar, så att jag kan handla på ett förnuftigt sätt och inte låta dem ensamt prägla de tolkningar jag gjort under arbetets gång.

Samhällsplanering verkar aldrig vara en lätt eller självklar uppgift, speciellt när sociala aspekter som legitimitet och inflytande ska uppfyllas. Det verkar inte finnas några hemliga framgångsrecept för att genomföra dialog och samtal om stadens utveckling. *Stockholm on the Move*, visar dock för politiker och beslutsfattare att allmänheten har ett intresse av att få delta i de frågor som berör deras egen livssituation, stort som smått. Det är framförallt fantasin som sätter gränserna för hur, när och vad som ska diskuteras. Jag efterfrågar därför ett friare och mer kreativt tänkande kring begreppet medborgardialog. Speciellt eftersom det är en sådan fundamental del i att skapa ett socialt hållbart samhälle. Att gå utanför existerande uppfattningar och kliva av det utlagda spåret är ibland vad som krävs, och det är just vad Färgfabriken och KTH gör genom att skapa projektet *Stockholm on the Move*.

7 . KÄLLFÖRTECKNING

7.1 Tryckta källor

- Adelly, B. & Eliasson, B. (2007) *Botkyrka kommuns handbok i dialog*. Botkyrka kommun.
- Arnstein, S. (1969) *A Ladder of Citizen Participation*. Journal of the American Institute of Planners, Vol. 35, No. 4, July 1969.
- Bygghälsningsrådet (2000) *Samhällsplanering med aktiva medborgare. Exempel från 16 kommuner*. Rapport T21:2000. Stockholm: Bygghälsningsrådet.
- Cars, G. (2001) *Charette: Tre åkturer med "den lilla kärnan"*. Stockholm: KTH.
- DeLaval, S. (1999) *Samråd & dialog, en idébok för den som ska arrangera någon form av dialog*. Stockholm: Vägverket region Stockholm.
- Denvall, D. & Salonen, T. (2000) *Att bryta vanans makt*. Studentlitteratur: Lund.
- Eriksson, M. (2011) *Medborgarinflytande: en studie av planeringsprocessen på Hornsbruksgatan*. Uppsala: Uppsala Universitet, Kulturgeografiska institutionen (Arbetsrapporter nr. 751).
- Falkheimer, J. & Heide, M. (2003) *Reflexiv kommunikation. Nya tankar för strategiska kommunikatörer*. Malmö: Liber.
- Färgfabriken. (2004) *Stockholm at Large*. Karlskrona: Printfabriken.
- Hallgren & Ljung. (2005) *Miljökommunikation*. Lund: Studentlitteratur.
- Healey, P. (1997) *Collaborative planning - Shaping places in fragmented societies*. Hong Kong: Macmillan press ltd.
- Hanecke, B. & Khan, J. (2002) *Medborgardeltagande i den fysiska planeringen : en demokratiteoretisk analys av lagstiftning, retorik och praktik*. Serie: Working paper in sociology, 1652-3695 ; 2002:1. Lund: Department of Sociology, Lund University.
- Hugne, K. (red)(1996). *Boken om översiktsplan del II - Översiktsplanen i lagstiftningen*. Karlskrona: Boverket. Emmaboda: Åkessons tryckeri.
- Khakee, A (2000) *Samhällsplanering*. Lund: Studentlitteratur.
- Karlsson, M. (2010). *Kan medborgardialoger stärka den representativa demokratin?* I Hellberg, A-S., Karlsson, M., Larsson, H., Lundberg, E. & Persson, M. (red). *Perspektiv på offentlig verksamhet i utveckling*. Örebro: Örebro Universitet (FOVU:s rapportserie, nr 1) ss. 113-124.
- Lindholm, T. & Moritz, M. (2007) *Handbok i delaktighet - Från vision till verklighet*. Huddinge kommun.
- Miles, M. B. (1994) *Qualitative data analysis : an expanded sourcebook*. 2. ed. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Nyberg, R. (2000). *Skriv vetenskapliga uppsatser och avhandlingar*. Lund: Studentlitteratur.
- Nyström, J. (2003) *Planeringens grunder. En översikt*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Palm, L. & Windahl, S. (1989) *Kommunikation - Teorin i praktiken*. Uppsala: Konsultförlag.
- Robson, C. (2011) *Real world research : a resource for users of social research methods in applied settings*. 3. ed. Chichester: Wiley.
- Region skåne. (2006) *Medborgardialog, handbok för region skånes*

förtroendevalda. Kristianstad: Servicelaget, Skånehuset.

Sager, T. (2013) *Reviving critical planning theory : dealing with pressure, neo-liberalism, and responsibility*. London: Routledge.

Sverige Kommuner och Landsting. (2009) *11 tankar om medborgardialog*. Solna: Sveriges Kommuner och Landsting (Andra skriften i projektet Medborgardialog).

Trost, J. (2012) *Enkätboken*. Studentlitteratur AB: Lund.

7.2 Elektroniska källor

Blaxter, L. (2010) *How To Research*. 4. ed. Berkshire, GBR: McGraw-Hill Professional Publishing. Tillgänglig: E-brary. [2013-03-15]

Färgfabriken a (u.å) *Färgfabrikens organisation*. <http://www.fargfabriken.se/sv/omfargfabriken/organisation> [2013-03-18]

Färgfabriken b (u.å) *Byggnaden och historik*. <http://www.fargfabriken.se/sv/omfargfabriken/byggnaden-historik> [2013-03-18]

Färgfabriken c (u.å) *Om Färgfabriken*. <http://www.fargfabriken.se/sv/omfargfabriken> [2013-03-18]

Färgfabriken d (u.å) *Stockholm on the move*. <http://www.fargfabriken.se/sv/projekt/stockholm-on-the-move> [2013-03-18]

Färgfabriken e (u.å) *Om Utställningen*. <http://fargfabriken.se/sv/utställning/om-utställningen> [2013-04-03]

Färgfabriken f (u.å) *Våra Partners*. <http://www.fargfabriken.se/sv/vara-partners/partners> [2013-05-20]

Naturvårdsverket (2010) *Planering och kommunikation kring vindkraft*

i havet. Naturvårdsverket (Rapport 6350). Tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/>. [2013-05-22]

Patton, M.Q. (1987) *How to use qualitative methods in evaluation*. Newbury Park, California: Sage. Tillgänglig: Google Books. [2013-05-20]

Pruitt, B. & Thomas, P. (2007) *Democratic dialogue – a handbook for practitioners*. GS/OAS Washington D.C., International IDEA, Strömsborg och UNDP, New York. Tillgänglig: E-brary. [2013-03-17]

Regeringskansliet (2012-01-12). *Medborgardialog*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/15460/a/183608> [2013-04-05]

Riksantikvarieämbetet (2012-06-14). *Europeiska landskapskonventionen*. Tillgänglig: <http://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/vart-internationella-arbete/europaradet/europeiska-landskapskonventionen/> [2013-04-05]

Sundström, A. (2012) Planen: Bygg nya städer - i det gröna. *Dagens Nyheter*, 20 November. Tillgänglig: <http://www.dn.se/sthlm/planen-bygg-nya-stader--i-det-grona> [2013-02-26]

7.3 Muntliga källor

Karin Englund, Projektledare, Färgfabriken. Muntlig intervju 7 Mars 2013.

Johanna Bratel, Medarbetare, Färgfabriken. Muntlig intervju 7 Mars 2013.

Joachim Granit, Kreativ ledare, Färgfabriken. Muntlig intervju 14 Mars 2013.

Göran Cars, Professor Urbana och Regionala Studier, KTH. Telefonintervju 25 Mars 2013.

Pia Kjellgren Schönning, Arkitekt, Sweco. Muntlig intervju 11 April 2013.

Sverker Hanson, Infrastrukturplanerare, Sweco. Muntlig intervju 11 April 2013.

Karin Eklund, Arkitekt, Trafikverket Region Stockholm. Muntlig intervju 12 April 2013.

8. BILAGOR

8.1 Enkät samt enkätresultat

8.1.1 Enkät

1. HUR UPPFATTAR DU SOM BESÖKARE UTSTÄLLNINGENS SYFTE?

Kryssa i hur väl de olika påståendena stämmer överens med din uppfattning om syftet med utställningen...

<p>A. Att <u>uppmärksamma</u> pågående debatt om Stockholms planering och infrastrukturutveckling</p> <p>☐ Stämmer ☐ Stämmer delvis ☐ Stämmer inte ☐ Vet ej</p>
<p>B. Att <u>informera</u> och ge besökaren en <u>grundläggande förståelse</u> för Stockholms planering och infrastrukturutveckling</p> <p>☐ Stämmer ☐ Stämmer delvis ☐ Stämmer inte ☐ Vet ej</p>
<p>C. Att <u>väcka tankar och reflektioner</u> hos besökaren kring Stockholms planering och infrastrukturutveckling</p> <p>☐ Stämmer ☐ Stämmer delvis ☐ Stämmer inte ☐ Vet ej</p>
<p>D. Att ge <u>besökaren möjlighet att utveckla egna tankar och idéer</u> om Stockholms planering och infrastrukturutveckling</p> <p>☐ Stämmer ☐ Stämmer delvis ☐ Stämmer inte ☐ Vet ej</p>
<p>E. Att <u>konsultera</u> Stockholms invånare och låta besökaren <u>kommentera</u> olika alternativ för Stockholms planering och infrastrukturutveckling</p> <p>☐ Stämmer ☐ Stämmer delvis ☐ Stämmer inte ☐ Vet ej</p>
<p>F. Att <u>debattera och aktivt möta</u> Stockholms invånare för en diskussion om hur Stockholms planering och infrastrukturutveckling kan se ut</p> <p>☐ Stämmer ☐ Stämmer delvis ☐ Stämmer inte ☐ Vet ej</p>
<p>G. Har du en annan uppfattning om syftet med utställningen? Skriv gärna ner den:</p>

H (a). Vilka av de ovanstående alternativen A. - G. tycker du stämmer bäst in på utställningens syfte i sin helhet?

Svar:

H (b). Varför anser du att de alternativ du angett i föregående fråga H (a). bäst stämmer överens med utställningens syfte i sin helhet?

2. HUR UPPLIVDE DU SOM BESÖKARE DIN ROLL I UTSTÄLLNINGEN?

Fyll i hur väl de olika påståendena nedan stämmer överens med din uppfattning. Min roll är att...

A. ... tillgodogöra mig ny information kring Stockholms planering och infrastrukturutveckling

Stämmer Stämmer delvis Stämmer inte Vet ej

B. ... tillgodogöra mig nya kunskaper och reflektera kring Stockholms planering och infrastrukturutveckling

Stämmer Stämmer delvis Stämmer inte Vet ej

C. ... tycka till om och lämna synpunkter kring Stockholms planering och infrastrukturutveckling

Stämmer Stämmer delvis Stämmer inte Vet ej

D. ... resonera med andra besökare om Stockholms planering och infrastrukturutveckling

Stämmer Stämmer delvis Stämmer inte Vet ej

E. ... Bidra med kunskaper till Stockholms planering och infrastrukturutveckling

Stämmer Stämmer delvis Stämmer inte Vet ej

F. Har du en annan uppfattning om din roll i utställningen? Skriv gärna ner den:

G. Vilka av de ovanstående alternativen A. - F. tycker du stämmer bäst in på din uppfattning av din roll i utställningen?

Svar:

H. Hur motiverar du ditt svar på föregående fråga (I.)? Motivera varför du uppfattar din roll som besökare av utställningen som du gör! Var det t.ex. något du såg, gjorde eller läste i utställningen som fick dig att känna/tänka så??

I. Har du bidragit med skriftliga kommentarer till utställningen?

Ja Nej

3. HUR UPPLIVER DU UTSTÄLLNINGEN SOM METOD FÖR ATT...

A. Väck ditt intresse för Stockholms planering och infrastrukturutveckling?

Mycket bra Bra Mindre bra Dålig Vet ej

B. Föra en offentlig diskussion om Stockholms planering och infrastrukturutveckling?

Mycket bra Bra Mindre bra Dålig Vet ej

C. Skapa förutsättningar för att du ska engagera dig i Stockholms planering och infrastrukturutveckling?

Mycket bra Bra Mindre bra Dålig Vet ej

D. Du själv ska kunna påverka resultatet av Stockholms planering och infrastrukturutveckling?

- Mycket bra Bra Mindre bra Dålig Vet ej

E. Du själv ska kunna bidra med kunskap om Stockholms planering och infrastrukturutveckling?

- Mycket bra Bra Mindre bra Dålig Vet ej

4. ÖVRIGT

Kön: Kvinna Man

Ålder: 0-12 13-19 20-25 25-45 45-65 65+

Har du deltagit i några andra aktiviteter kopplade till utställningen?

Ja, vilket?

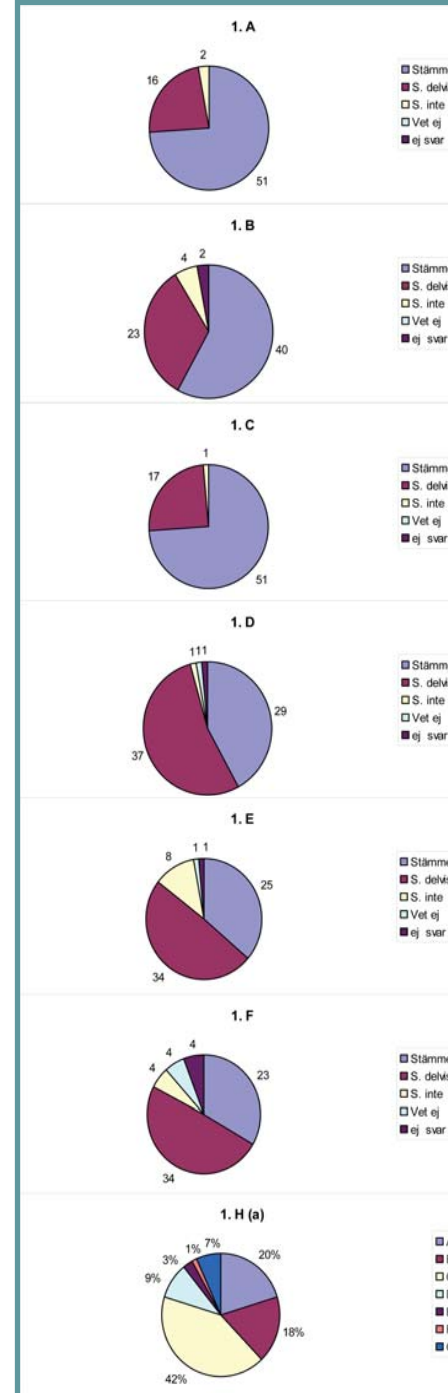
- Workshop Guidad tur Seminarium Övrigt, vad?

.....

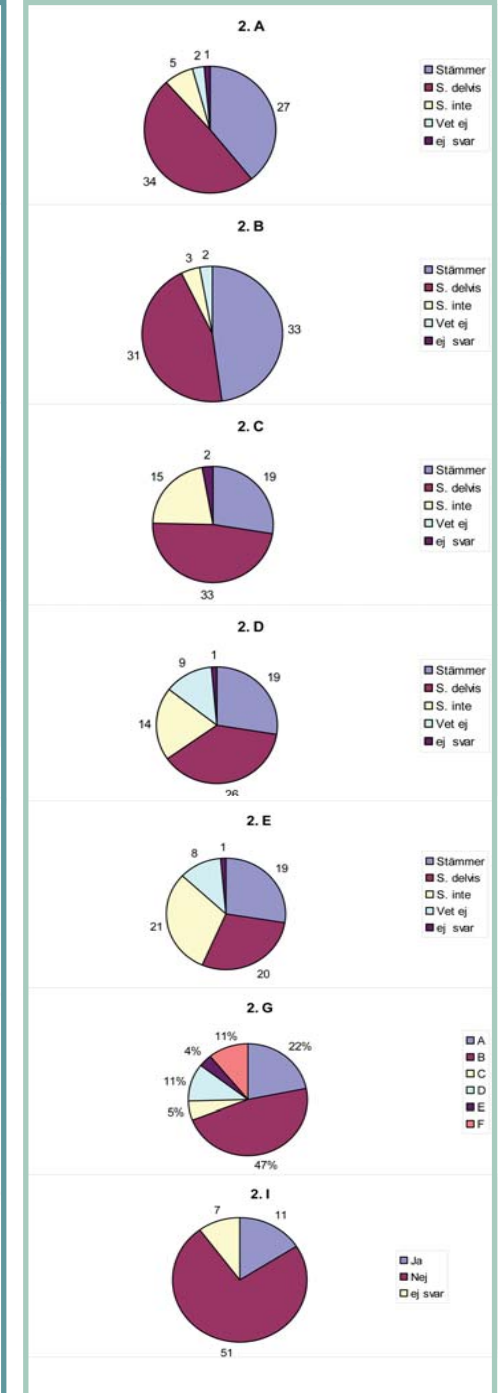
Nej:

8.1.2 Enkätresultat

Fråga 1

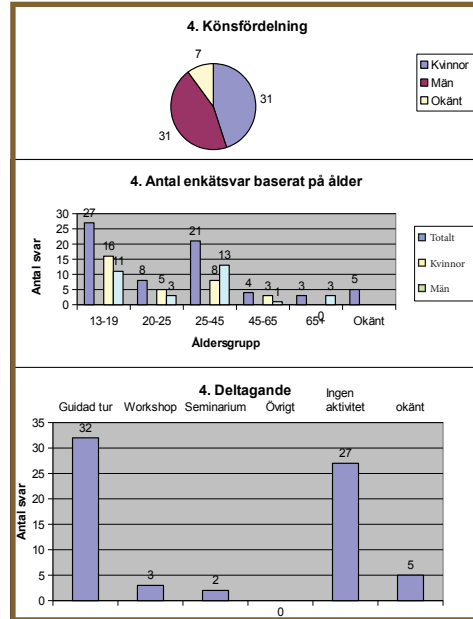
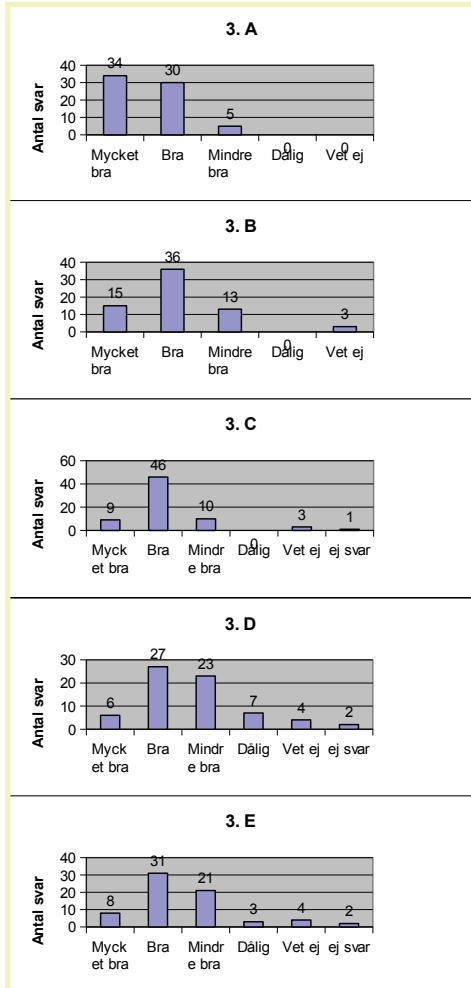
Fråga 2

Fråga 3

Fråga 4

8.2 Missivbrev

Enkätundersökning

Ett Examensarbete om utställningen *Stockholm on the move*

Hej!

Mitt namn är Erik Olsson och jag studerar mitt sista år till Landskapsarkitekt på SLU i Uppsala. Under våren håller jag på att skriva mitt examensarbete om Färgfabrikens Utställning *Stockholm on the Move*. Arbetet syftar till att se hur en utställning kan användas för att skapa intresse och föra en dialog med stadens invånare om dess utveckling. För att genomföra detta skulle jag behöva din hjälp för att samla in underlag och åsikter i en enkät. Syftet med enkäten är att undersöka vilka *uppfattningar* du som *besökare* har om utställningen och *din roll* i den.

Jag skulle verkligen uppskatta om du ville ta några minuter och fylla i de frågeställningar jag formulerat.

Om Enkäten:

Enkäten består av fyra frågeområden på fyra sidor, och tar ca 5 min att fylla i. Kom ihåg att fylla i enkäten **efter ditt besök** på utställningen. Återlämna den sedan i lådan för ifyllda enkäter här bredvid. Ditt deltagande är frivilligt. Inlämnad enkät återfås ej då din specifika enkät inte kan urskiljas. Alla enkäter behandlas såklart konfidentiellt.

Bästa hälsningar,
Erik Olsson, Landskapsarkitektstudent

Har du frågor eller undrar över något går det bra att kontakta mig:

Telefon: 0737 55 25 55
E-post: erikpederolsson(at)gmail.com

SLU, Ultuna, Institutionen för Stad och Land

8.3 Intervjuschema

8.3.1 Delstudie 1

Intervjuschema för intervju med Färgfabriken & KTH

Introduktion:

Hur går intervjun till? Förklara!

Diskutera

- o Inspelning?
- o Syfte med mitt arbete
- o Hur vill du bli benämnd i mitt arbete?
- o Eventuella frågor?
- o Har jag ditt samtycke?

1. Kan du berätta om dig själv och din bakgrund?
2. Vilken roll har du i Projektet ”Stockholm on the Move”?
3. Kan du berätta kort om Färgfabriken, vilken är idén med verksamheten? Kort bakgrund för historien bakom?
4. Kan du berätta om projektet Stockholm on the move och dess syfte? För vad och för vem är projektet till för?
5. Hur finansieras projektet? Vilka är de huvudsakliga aktörerna involverade?
6. Vad fyller de olika delarna av projektet för syfte? Förklara kort. (Utställningen & Seminarium/workshop-serien samt webbplattformen?)
7. Hur har ni arbetat med att väcka respons hos allmänheten för projektet? Hur ges detta i uttryck i projektet?
8. Vad är förväntningarna på kontakten med allmänheten? Vad ska detta

leda till? Hur gestaltar det sig denna kontakt?

9. Vilka förväntningar har funnits/finns på utställningen? Hur går ni vidare med projektet som helhet, och materialet från utställningen i synnerhet?

10. Hur tolkar ni besökarens roll? Vad är ambitionen och målet med att låta lekmän delta i projektet? Vilket värde skapar det i projektet som helhet? Hur hjälper utställningen i detta syfte?

11. Speciella målgrupper för projektet? Vilka målgrupper tror du lockas av denna typ av event?

12. Vad anser du om metoden med en utställning för att väcka engagemang för en fråga? Vilka egenskaper har den som gör den lämpad för allmänheten? Eventuella brister eller svårigheter? Finns det utvecklingspotential?

8.3.2 Delstudie 2

Intervjuschema för intervju med Trafikverket och Sweco

Introduktion:

Hur går intervjun till? Förklara!

Diskutera

- o Inspelning?
- o Syfte med mitt arbete
- o Hur vill du bli benämnd i mitt arbete?
- o Eventuella frågor?
- o Har jag ditt samtycke?

1. Kan du berätta om dig själv och din bakgrund?
2. Hur kom du i kontakt med Färgfabriken och projektet Stockholm on the Move? Varför initierade ni ett samarbete?
3. Vilket syfte ser du med projektet?

4. Varför är detta projekt intressant för er som företag/myndighet/i din yrkesroll?
5. Hur har samarbetet sett ut rent praktiskt? Hur har du använt dig av projektet? Vad har du bidragit med? Vilken roll har du haft i projektet?
6. Hur har kommunikationen mellan de olika aktörerna i projektet sett ut? Har den präglats av samsyn eller diskussioner? Hur skulle du beskriva den?
7. Hur har Trafikverket/Sweco använt sig av utställningen (seminarierna och workshops/mötesmöjligheter) i ert deltagande i projektet?
8. Vad ser du för syfte/anledning med att göra en utställning av projektet? Varför tog projektet denna fysiska form? Varför blev utställningen publik och öppen för allmänheten?
9. Ser du ett syfte i att ha en publik utställning? Vilka förväntningar hade du på detta? Vad skulle detta bidra till i processen?
10. Hur tolkar du resultatet av projektet? Hade du andra förväntningar än vad utfallet blev? Av både processen och er användning av projektet? Vad är kommande steg?
11. Har projektet skapat något nytt vad gäller regionsutveckling? Vad tar du med dig från projektet?
12. Övriga kommentarer eller reflektioner?